ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

Ο Μακεδονικός Αγώνας στη περιοχή των Ποροΐων (1895-1912)

Δημήτρης Ξ. Μαυρίδης
Φοιτητής στο Τμήμα Ιστορίας & Εθνολογίας

21/9/2016

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

Η γενική κατάσταση πριν το 1904

Ως κεντρικός άξονας του Μακεδονικού Αγώνα (Македонска Борба) ορίζεται στην ελληνική βιβλιογραφία η περίοδος 1904 - 1908, κατά την οποία ένοπλα ελληνικά σώματα ανταρτών ήρθαν σε σύγκρουση με τα αντίστοιχα βουλγαρικά για τον έλεγχο των μακεδονικών εδαφών. Η ένοπλη αυτή σύγκρουση ακολούθησε μια εντατικοποίηση στον τομέα της προώθησης της εκπαιδευτικής προπαγάνδας του εκάστοτε κράτους (Ελλάδας & Βουλγαρίας) στους ορθόδοξους χριστιανούς της Μακεδονίας.
Επισημαίνεται πως ο Μακεδονικός Αγώνας είναι απλώς μια πτυχή του Ανατολικού Ζητήματος, δηλαδή του ζητήματος για την διανομή των βαλκανικών εδαφών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο ανταγωνισμός, λοιπόν, Ελλήνων και Βουλγάρων υπό τη μορφή εκπαιδευτικού και εκκλησιαστικού έργου αρχικά, και έπειτα ανταρτοπολέμου έγινε προφανώς διότι διεκδικούσαν σε μεγάλο βαθμό κοινά εδάφη.

Η σημασία των ρευστών συνειδήσεων

Πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν ότι εάν Έλληνες και Βούλγαροι έρχονταν σε συμβιβασμό και χάραζαν μια διαχωριστική γραμμή στις διεκδικήσεις τους, η ένοπλη σύγκρουση στη Μακεδονία δεν θα συνέβαινε. Ωστόσο, μια τέτοιου είδους ενέργεια ήταν πρακτικά αδύνατη: Όχι μόνο γιατί ελληνίζοντες πληθυσμοί κατοικούσαν ανάμεσα σε βουλγαρίζοντες και το αντίστροφο, αλλά καθώς η πλειονότητα των κατοίκων της από κοινού διεκδικούμενης ζώνης (της νότιας Μακεδονίας) είχε **ρευστή συνείδηση**, πράγμα που σημαίνει ότι **ο καθένας από τους δύο (Ελλάδα & Βουλγαρία), είχε τη δυνατότητα να εκβουλγαρίσει και εξελληνίσει αντίστοιχα τον ντόπιο πληθυσμό**. Αυτός ο πληθυσμός απαντάται υπό διάφορες ονομασίες στις ελληνικές και βουλγαρικές πηγές. Ενώ οι ελληνικές κάνουν λόγο για "Σλαβόφωνους Έλληνες", οι αντίστοιχες βουλγαρικές για "Βούλγαρους" ή για "Γραικομάνους", εξαρτάται εάν ήταν φιλικά προσκείμενοι ή όχι προς τα ελληνικά συμφέροντα. Φαίνεται, όμως, ότι η πιο ορθή ονομασία που μπορεί να προσδιορίσει αυτόν τον πληθυσμό είναι "**Ορθόδοξοι Σλαβόφωνοι**".
Στην ουσία, ο Μακεδονικός Αγώνας μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας είχε να κάνει με το κατά πόσο οι Ορθόδοξοι Σλαβόφωνοι χωρικοί της νότιας ζώνης της (η περιοχή νοτίως του Μοναστηρίου, της Στρώμνιτσας και του Νευροκοπίου), θα ακολουθήσουν την προπαγάνδα των δύο κρατών. Ένας παράλληλος αγώνας διεξήχθη, ο οποίος έθεσε το δίλλημμα της επιλογής εθνικής συνείδησης στους Βλάχους της Μακεδονίας φέρνοντας με αυτό τον τρόπο σε σύγκρουση τα ελληνικά και τα ρουμανικά συμφέροντα. Βασισμένοι, όπως και οι Βούλγαροι προπαγανδιστές, κυρίως σε γλωσσικά κριτήρια οι Ρουμάνοι προσπάθησαν να εμφυσήσουν ρουμανική εθνική συνείδηση στους Βλάχους. Τόσο οι Βλάχοι όσο και οι σλαβόφωνοι ζώντας για αιώνες σε ένα οθωμανικό περιβάλλον, είχαν μια **προεθνική συνείδηση**, βασισμένη στον διαχωρισμό των οθωμανών υπηκόων σε χριστιανούς και μουσουλμάνους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός ότι, όταν διάφοροι Έλληνες και Βούλγαροι προπαγανδιστές κατέφθαναν στα σλαβόφωνα χωριά της νότιας περιοχής της Μακεδονίας και ρωτούσαν τους κατοίκους για τις συνειδήσεις τους, εάν είναι Έλληνες ή Βούλγαροι, αυτοί συχνά τους αποκρίνονταν γεμάτοι απορία ότι είναι Χριστιανοί[1].

[1] "*Κατά την ημετέραν άφιξιν εις Θεσσαλονίκην*" *έγραφε μία Ελληνίδα αγωνίστρια* "*η ιδέα των Ελλήνων*

Αντίστοιχα, πολλοί Βλάχοι ταλαντεύονταν ανάμεσα στην επιλογή στρατοπέδου, καθώς δεν ήταν λίγοι αυτοί που προτιμούσαν να διδάσκονται και να ακούν τη ρουμανική στις εκκλησίες. Φοβούμενοι, ωστόσο, τις συνέπειες της απόσχισής τους από τη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και τα αντίποινα που θα επέρχονταν από τις πατριαρχικές κοινότητες, ελάχιστοι εκδήλωσαν τα αισθήματά τους.

Το σλαβόφωνο στοιχείο

Υπογραμμίζω πολλές φορές ότι **η διαμάχη μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας αφορούσε τους σλαβόφωνους της νότιας Μακεδονίας**, διότι αυτοί ζούσαν κοντά σε κέντρα, όπου κατοικούσαν Έλληνες, και επηρεάζονταν από την ελληνική προπαγάνδα. Από την άλλη στη βόρεια ζώνη της Μακεδονίας (βορείως του Νευροκοπίου, βορείως του Μελενίκου, της Στρώμνιτσας, η πόλη του Κιλκίς μαζί με τα περίχωρα και βορείως της Φλώρινας) οι σλαβόφωνοι είχαν προσχωρήσει μαζικά στην Εξαρχία και ήταν καθαρά Βουλγαρίζοντες, χωρίς να εξάγεται αυτό το συμπέρασμα από το γεγονός ότι κάποιοι θα μπορούσαν να είναι απλά εξαρχικοί. Η φιλοβουλγαρική τους στάση επιβεβαιώνεται μέσα στο χρόνο από την πληθώρα αναφορών σε αυτές τις περιοχές κατά καιρούς (Κάντσοφ 1891 & 1900, Brancoff 1905, Χαλκιόπουλος 1910 κ.ά.) και αποδεικνύεται από τα πολυάριθμα ένοπλα φιλοβουλγαρικά σώματα τα οποία συντίθενται από αντάρτες αυτών των περιοχών, από τα πάμπολλα βουλγαρικά σχολεία, από το γεγονός ότι μέχρι το 1897 και εξής σχεδόν όλες οι παραπάνω περιοχές είχαν εξαρχικό Μητροπολίτη και από την τάση των κατοίκων να μεταναστεύουν στην Βουλγαρία σε κάθε αναταραχή και αντίποινα του οθωμανικού στρατού.

ΒΙΛΑΕΤΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

	Καζάδες	Βουλγαρικαὶ Συμμορίαι	Ἑλληνικαὶ Συμμορίαι
1	Βοδενῶν	2	2
2	Γενιτσῶν	4	4
3	Στρωμνίτης	1	—
4	Τίκφις	1	—
5	Ἀβρὲτ-Χισσὰρ	1	—
6	Γευγελῆ	6	—
7	Βερροίας	1	1
8	Λαγκαδᾶ	—	3
9	Αἰκατερίνης	—	1
10	Κασσανδρείας	—	1
11	Μελενίκου	7	—
12	Ἄνω Τσουμαγιᾶς	5	—
13	Δεμὶρ Χισσὰρ	2	—
14	Πετριτσίου	1	—
15	Ῥάσλογγ	1	—
16	Ζίχνης	6	—
		38	12

χωρικών και του λαού περί της υφισταμένης διαφοράς μεταξύ της Ελληνικής Ορθοδόξου Εκκλησίας και της Βουλγαρικής σχισματικής τοιαύτης, ήτο λίαν χαλαρά. Αντελήφθην δε τούτο, διότι οσάκις τους ηρώτων, τί ήσαν Ρωμηοί ή Βούλγαροι, με ητένιζον μετ' απορίας οιονεί αλληλοερωτώμενοι, τι σημαίνει η φράσις μου αυτή, σταυροκοπούμενοι δε, απήντων αφελέστατα: "Να! Χριστιανοί είμεθα, τί Ρωμηοί, τι Βούλγαροι"." Μαζάουερ Μαρκ, *Τα Βαλκάνια*, για την ελληνική έκδοση, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2002, σ. 101.

Κατάλογος των βουλγαρικών & των ελληνικών συμμοριών στο βιλαέτι Θεσσαλονίκης μάλλον προς τα μέσα του Μακεδονικού Αγώνα (περ. 1906). **Πηγή**: Καζάζης Νεοκλής, *Έλληνες και Βούλγαροι κατά τον ΙΘ' και Κ' αιώνα*, Εν Αθήναις, 1908, σ. 96. Στις παραπάνω περιοχές δεν συμπεριλαμβάνονται οι καζάδες Θεσσαλονίκης, Δοϊράνης, Σερρών, και ολόκληρο το σαντζάκι Δράμας, όπου, όπως αναφέρεται, δρουν 5 αλλά αποτελούνται από λίγους άνδρες. Ο καζάς Σερρών ήταν το ορμητήριο των ελληνικών ένοπλων ομάδων προς τους υπόλοιπους καζάδες του ομώνυμου σαντζακίου (Ζίχνης, Δεμίρ-Χισσάρ, Πέτριτς, Ράσλογκ & Μελενίκου).

Μια κατατοπιστική εικόνα αυτού του διαχωρισμού των σλαβόφωνων σε βουλγαρίζοντες του βόρειου και ημιελληνίζοντες του νότιου μέρους της Μακεδονίας μας δίνει το 1876 ο Έλληνας Πρόξενος στη Θεσσαλονίκη Κων/νος Βατικιώτης:

"*Αλλ' οι Βουλγαρόφωνοι κάτοικοι της Μακεδονίας δεν είναι δια τούτο και Βούλγαροι. Τουναντίον πολλά εισί τα ενδεικνύοντα ότι εισί Μακεδόνες απομαθόντες την γλώσσαν των, δια των Βουλγαρικών επιδρομών και εποικίσεων. Αλλ' 'ο,τι δήποτε και ήνε, οι Βουλγαρόφωνοι ούτοι ελληνίζουνσιν επι τοσούτον ώστε και εν τη Εκκλησία και εν τω Σχολείω και ως γραφομένην γλώσσαν έχουσιν την ελληνικήν και πιστά έμειναν εις το Πατριαρχείον και τον Ελληνισμόν μεθ' ου έχουσι κοινά τα ήθη και τα εξωτερικά γνωρίσματα και κρατερώς απέκρουσαν την Εξαρχίαν.* ***Οι Βουλγαρόφωνοι, λοιπόν ούτοι κάτοικοι της Μακεδονίας εύλογον είναι να διασταλώσιν από των άλλων Βουλγαρόφωνων της Βόρειας Μακεδονίας*** *οίτινες χρώμενοι πανταχού τη βουλγαρική γλώσση και* ***άσχετοι προς τον Ελληνισμόν*** *απεσκίρτησαν δια τούτο ευκολώτερον από της Μεγάλης Εκκλησίας και ησπάσθησαν την Βουλγαρικήν Εξαρχίαν. Και οι μεν πρώτοι δέον να συνταχθώσι με της Ελληνικής Φυλής ως Βουλγαρόφωνοι Μακεδόνες, οι δε δεύτεροι με της Βουλγαρικής Φυλής ως Βούλγαροι.*"

Κ.Βατικιώτης
Πρόξενος[2]

ΒΙΛΑΕΤΙΟΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ

	Καζάδες	Βουλγαρικαὶ Συμμορίαι	Ἑλληνικαὶ Συμμορίαι	Σερβικαὶ Συμμορίαι
1	Περλεπὲ	5	1	4
2	Καρατζόβας	3	—	2
3	Καστορίας	6	5	—
4	Μοναστηρίου	5	3	—
5	Φλωρίνης	3	1	—
6	Ἀχρίδος	3	—	—
		25	10	6

Κατάλογος των βουλγαρικών, των ελληνικών και των σερβικών συμμοριών στο βιλαέτι Μοναστηρίου μάλλον προς τα μέσα του Μακεδονικού Αγώνα. **Πηγή**: Καζάζης Νεοκλής, *ό.π.,* σ. 97. Στον συγκεκριμένο κατάλογο δεν συμπεριλαμβάνονται οι καζάδες Κιτσέβου, Δίβρης, Κοζάνης, Γρεβενών, Ανασελίτσας, Καϊλαρίων.

[2] Αρχεία υπουργείου Εξωτερικών/αρ. 1.480/30-10-1876

BΙΛΑΕΤΙΟΝ ΣΚΟΠΙΩΝ

	Καζάδες	Βουλγαρικαί Συμμορίαι	Σερβικαί Συμμορίαι
1	Σκοπίων	1	—
2	Ἰστίπ	1	—
3	Κουμανόβου	4	2
4	Ραδοβίστας	1	—
5	Καρατόβου	1	—
6	Ὀσμανιέ	3	—
7	Βελεσσῶν	1	1
8	Πίγκας	2	3
9	Κοτσάνων	1	—
		15	6

Κατάλογος των βουλγαρικών και των σερβικών συμμοριών στο βιλαέτι Σκοπίων μάλλον προς τα μέσα του Μακεδονικού Αγώνα. **Πηγή**: Καζάζης Νεοκλής, *ό.π.,* σ. 97.

Τα επιχειρήματα της κάθε παράταξης όσον αφορά τους σλαβόφωνους

Οι Έλληνες εθνικιστές είχαν το πλεονέκτημα της συμπόρευσης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο, το οποίο προωθούσε σε μεγάλο βαθμό έναν ελληνικό (βυζαντινό ορθότερα) χαρακτήρα[3]. Όσοι Σλαβόφωνοι έμεναν προσκολλημένοι στον Οικουμενικό Πατριαρχείο, μη επιθυμώντας να αλλάξουν την παράδοσή τους και να ακολουθήσουν την "σχισματική" Εξαρχία, ακολουθούσαν, συνειδητά και μη, μια διαδικασία εξελληνισμού, κατά την οποία δέχονταν να στέλνουν τα παιδιά τους σε ελληνικά σχολεία και αποδέχονταν την ελληνική προπαγάνδα περί "σλαβόφωνων Ελλήνων, οι οποίοι *ελησμόνησαν την γλώσσα των εκ βουλγαρικών επιδρομών και εποικήσεων...* ", το ότι είναι "*τέκνα της μεγάλης Ελληνικής Εκκλησίας*" (δηλ. του Οικουμενικού Πατριαρχείου) και άλλες παρόμοιες ιδέες. Ένα πλεονέκτημα που είχε το Οικουμενικό Πατριαρχείο έναντι της Εξαρχίας είναι το γεγονός ότι το πρώτο την κήρυξε "Σχισματική" το 1872. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται:

"*Σήμερον του σλαυόφωνους πληθυσμούς της Μακεδονίας, οίτινες ερωτώμενοι απαντώσιν ότι εισί Έλληνες, συγκρατούμεν ουχί δια της γλώσσης, ην δεν εννοούσιν, ουδέ δια των παραδόσεων, ας αγνοούσιν, αλλά* (1) ***δια του δεσμού των εις τα ελληνικά σχολεία φοιτώντων τέκνων των και πρωτίστως*** (2) ***δια της μεγάλης δυνάμεως, ην εξασκεί η θρησκεία επί των συνειδήσεων αυτών****. Η ιδέα ότι οι Βούλγαροι απεκηρύχθηκαν υπό της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας, ότι εισί σχισματικοί, ότι ο μετ' αυτών κοινωνών, συμφωνών ή συμπράττων θεωρείται της εκκλησίας επίσης εχθρός, ότι το άγιον μύρον δεν καθαγιάζεται εν τοις Πατριαρχείοις, ουδέ πέμπεται εκείθεν τοις Βουλγάροις, αλλ' αγοράζεται εκ των τυχόντων παντοπωλείων, ταύτα καταλλήλως λεγόμενα υπό πολλών αυξάνουσιν το μεταξύ των σλαυόφωνων ημών πληθυσμών και των Βούλγαρων μεσότοιχον, συνδέουσιν δε αυτούς πλειότερον μετά των αμιγών Ελλήνων, ων λέγονται γνήσιοι αδελφοί δια του χρόνου απωλέσαντες μόνο την γλώσσαν.*"[4]

[3] Ελληνική γλώσσα στις λειτουργίες, χρήση του όρου "ρωμαίος" για το ποίμνιό του ανεξάρτητα από την εθνοτική του ταυτότητα, συνεργασία με το ελληνικό κράτος για θέματα διπλωματίας κ.ά. Βλ. Κεφάλαιο «Ο ρόλος της εκκλησίας στον Μακεδονικό Αγώνα».

[4] Σφέτας Σπυρίδων, *Ελληνοβουλγαρικές αναταράξεις 1880-1908*, εκδ. Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2008, σ. 235.

Από την άλλη, οι Βούλγαροι ήταν περισσότερο συνδεδεμένοι πολιτισμικά μαζί με τους Ορθόδοξους σλαβόφωνους της Μακεδονίας. Κατ' αρχάς μιλούσαν, σε γενικά πλαίσια, την ίδια γλώσσα, τα σλαβικά: Εκείνη την εποχή, η γλώσσα λαμβανόταν σε μεγάλο βαθμό υπόψην ως κριτήριο καθορισμού της εθνικότητας ενός πληθυσμού. Όσοι μορφωμένοι σλαβόφωνοι της Μακεδονίας σπούδασαν σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και ήρθαν σε επαφή με τις ιδέες του εθνικισμού, σχεδόν αυτομόλησαν προς τη βουλγαρική προπαγάνδα. Η κοινή γλώσσα σε μεγάλο βαθμό επηρέασε και τις συνειδήσεις των χωρικών, αλλά σημαντική τροχοπέδη αποτελούσε το στίγμα του "Σχίσματος", όπως αναλύεται παραπάνω. Αυτή τη κατάσταση προσπάθησε να διατηρήσει άλλωστε και η ελληνική διπλωματία σε συνεργασία με το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Οπότε, η άρση του σχίσματος από την Εξαρχία θα είχε δυσμενείς συνέπειες*" τόσο για τα ελληνικά συμφέροντα, τα οποία αφορούσαν τον εξελληνισμό των σλαβόφωνων, όσο και για αυτά του Οικουμενικού Πατριαρχείου, το οποίο θα έχανε εκατοντάδες χιλιάδες υποστηρικτές και κατ' επέκταση μια σημαντικότατη πηγή εσόδων και λαό, στον οποίο θα μπορούσε να ασκήσει την εξουσία του.
Συνεπώς, έχουμε τις ελληνικές διεκδικήσεις και τις αντίστοιχες βουλγαρικές, οι οποίες **συγκούονται**. Αυτή η σύγκρουση πρόκειται να λάβει ένοπλη μορφή σε γενικά πλαίσια μετά το 1904.

Οι αιτίες της μεταβολής του χαρακτήρα για την προώθηση της προπαγάνδας (από ειρηνική σε ένοπλη) & της διεξαγωγής της την συγκεκριμένη χρονική περίοδο (1904-1908)

Σε γενικά πλαίσια, η αιτία για την οποία τέθηκαν σε άμεση κινητοποίηση οι δύο ενδιαφερόμενες παρατάξεις ήταν μια σειρά γεγονότων στην αρχή του 20ου αιώνα. Ήδη τον Ιουλίο του 1903 έλαβε χώρα στη Δυτική Μακεδονία, η εξέγερση του Ίλιντεν, οργανωμένη από την ΕΜΕΟ, με στόχο την ανεξαρτησία της Μακεδονίας από τους Οθωμανούς, ή έστω την εφαρμογή των υποσχόμενων στις Μεγάλες Δυνάμεις μεταρρυθμίσεων από την οθωμανική κυβέρνηση. Ταυτόχρονα, στην Ανατολική Θράκη ξέσπασαν αντίστοιχα επεισόδια από Βούλγαρους επαναστάτες, τα οποία έμειναν γνωστά ως η επανάσταση της Μεταμορφώσεως. Τόσο η εξέγερση του Ίλιντεν, όσο και η επανάσταση της Μεταμορφώσεως καταπνίγηκαν άμεσα από τον οθωμανικό στρατό, για διάφορους λόγους. Δίνεται, λοιπόν, η ξεκάθαρη εικόνα μιας Μακεδονίας, η οποία μόλις είχε περάσει το κατώφλι του 20ου αιώνα, και ήταν γεμάτη από διάφορες ταραχές και ένοπλες συγκρούσεις του οθωμανικού στρατού με τους Βούλγαρους αυτονομιστές. Ας μην λησμονούμε και την βουλγαρική εξέγερση της Άνω Τζουμαγιάς (σημ. Μπλαγκόεφγκραντ) μόλις το 1902. Ωστόσο, δεν ήταν τόσο οι επαναστάσεις των Βουλγάρων, η αιτία που οι Έλληνες αποφάσισαν μια δυναμική εμπλοκή στη Μακεδονία, αλλά κυρίως οι απόφασεις του Συνεδρίου στο Mürsteg, γνωστές στην ελληνική βιβλιογραφία ως **οι μεταρρυθμίσεις της Μυρστέγης**.
Μέσα σ' αυτό το κλίμα αναβρασμού που επικρατούσε στη Μακεδονία, η Ρωσία και η Αυστροουγγαρία αποφάσισαν την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων στην Οθωμανική Μακεδονία, κατά το συνέδριο στο Mürsteg (Οκτώβριος 1903), για την επιβολή της τάξης. Ανάμεσα στις διατάξεις, μία εκ των οποίων έκανε λόγο για διαχωρισμό περιοχών, με σκοπό να επιτευχθεί, όσο το δυνατόν ήταν εφικτό, μία εθνοτική ομοιογένεια στην εκάστοτε περιοχή. Επιθυμούσαν, δηλαδή, να μεταβάλουν τα όρια των καζάδων, ούτως ώστε να περιλαμβάνουν όσο τον δυνατόν μια πλειοψηφία Βουλγάρων, Ελλήνων και μουσουλμάνων, με στόχο να αποφεύγονται οι συγκρούσεις ανάμεσα σε αυτές τις ομάδες. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν ήταν τόσο απλό, καθώς, όπως εξηγήθηκε παραπάνω, πολλοί από τους οθωμανούς υπηκόους (σλαβόφωνους, Βλάχους κ.ά.) είχαν ρευστή εθνική συνείδηση.

Σε αυτό το ζήτημα, λοιπόν, χρησιμοποιούνται τα ένοπλα αντάρτικα σώματα, ελληνικά και βουλγαρικά. Στην προώθηση της προπαγάνδας με αθέμιτα μέσα, τα οποία δεν μπορούσε να προωθήσει το καθένα από τα δύο κράτη άμεσα: την επιβολή μιας εθνικής "σφραγίδας" σε κάθε χωριό.

Τα ένοπλα αντάρτικα σώματα

Για διάφορους λόγους, τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Βουλγαρία, η περίοδος του Μακεδονικού Αγώνα είναι στεφανωμένη από δάφνες, παρά τα αμέτρητα εγκλήματα που διαπράχθηκαν σε αυτή και από τις δύο μεριές. Πολλοί θεωρούν ότι οι μακεδονομάχοι επιτελούσαν ένα εθνικό έργο στη Μακεδονία. Ονόματα τόσο Ελλήνων όσο και Βούλγαρων δολοφόνων έχουν χαραχτεί σε διάφορους πίνακες δόξας, δήθεν "αγωνισθέντων" ή και "πεσόντων για τη Μακεδονία". Είναι ανάγκη να ξεκαθαρισθεί ότι κατά τη διάρκεια του Μακεδονικό Αγώνα ολόκληρα χωριά ισοπεδώθηκαν, οι δολοφονίες αμάχων αποτελούσαν καθημερινότητα, όπως και ο εκβιασμός κατοίκων για τα φρονήματά τους. Διεξαγόταν, δε, λαθρεμπόριο όπλων, υπήρχε οργανωμένη μισθοδοσία των μακεδονομάχων από χρήματα που αποσπούσαν ακόμα και με τη βία από τους χωρικούς ή από εμβάσματα από τα κράτη της Ελλάδας ή της Βουλγαρίας, οι εμπρησμοί οικιών συνέβαιναν συνέχεια και ο οικονομικός πόλεμος ήταν ένα εξίσου συχνό φαινόμενο. Είναι προφανές ότι τα γεγονότα του Μακεδονικού Αγώνα δεν εξελίσσονταν σε ένα περιβάλλον ρομαντισμού.

Η δράση των ένοπλων αντάρτικων σωμάτων, της ελληνικής πλευράς, έχει, επίσης, ερμηνευτεί εσφαλμένα ως μία ανεξέλεγκτη επέμβαση μεμονωμένων ατόμων, εμποτισμένων με την έξαρση της ιδέας του αλυτρωτισμού, όπως εκείνη εκφράστηκε πρόσφατα σε εκείνη τη περίοδο κατά τον ατυχή Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Αυτή η επέμβαση, συνεχίζει, δυσχέραινε τις σχέσεις Ελλάδας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, και ενώ η ελληνική πλευρά προσπαθούσε να κερδίσει ορισμένες ρυθμίσεις υπέρ των ελληνιζόντων στη Μακεδονία, προσεγγίζοντας την Οθωμανική Αυτοκρατορία, η δράση των ελληνικών αντάρτικων σωμάτων ματαίωνε αυτή την εξέλιξη, καθώς αυτά προκαλούσαν ταραχές και κυρίως συγκρούονταν με την τουρκική χωροφυλακή και τον τουρκικό στρατό[5]. Μπορεί όντως να συγκρούονταν περισσότερο με τον οθωμανικό στρατό, παρά με τις βουλγαρικές συμμορίες, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι η ελληνική ηγεσία δεν επιθυμούσε την εμπλοκή τους. Η ίδια ήταν αυτή που έστελνε Έλληνες αξιωματικούς του στρατού να οργανώσουν ένοπλα σώματα στη Μακεδονία, καθώς και αυτή που τα μισθοδοτούσε σε μεγάλο βαθμό[6].

---

[5] Κολιόπουλος Ιωάννης Σ., *Ιστορία της Ελλάδος από το 1800. Η διαμόρφωση και η άσκηση της εθνικής πολιτικής*, Τεύχος Β', εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2002, σ. 197-230.

[6] Η συνεργασία της ελληνικής κυβέρνησης και των ελληνικών συμμοριών συναντάται σε πλήθος αναφορών. Παραθέτω ένα έγγραφο με ημερομηνία 10 Νοεμβρίου 1907, στο οποίο ο βαλής της Θεσσαλονίκης Ρεούφ ενημερώνει την υποδιοίκηση Βοδενών για μια επικείμενη είσοδο ελληνικών συμμοριών σε οθωμανικό έδαφος. Τους τονίζει να προβούν στις απαραίτητες ενέργειες για την διάσπασή τους, παρά τις διαβεβαιώσεις της ελληνικής πλευράς ότι τις έλαβε μέτρα για την παρεμπόδισή τους. Ωστόσο, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, δεν είναι συνετό να εμπιστεύεται κανείς αυτές τις διαβεβαιώσεις:

"10 Νοεμβρίου 323 (1907)
Προς
Υποδιοίκησιν Βοδενών

Ελήφθησαν πληροφορίαι ότι ωργανώθησαν συμμορίαι Ελλήνων ανταρτών προς διάβασιν των συνόρων και εγένοντο έντονα διαβήματα παρά τη Ελληνική κυβερνήσει προς αποτροπήν των επιθέσεων τούτων, εδόθησαν δε παρ' αυτής διαβεβαιώσεις ότι έλαβε μέτρα προς παρεμπόδισιν αυτών. Επειδή όμως, ως γνωρίζει η εν Αθήναις πρεσβεία, δεν είναι έργον συνέσεως και προφυλάξεως η εμπιστοσύνη προς τας διαβεβαιώσεις αυτάς, δια τούτο παραγγέλλεται δι' Υψηλής βεζυρικής διαταγής, ην κοινοποιεί η Ση Γενική Επιθεώρησις, η λήψις και συμπλήρωσις μέτρων δι' απόκρουσιν των επιθέσεων, εν η περιπτώσει διαβούν τα σύνορα, προς τιμωρίαν των. Ανακοινουμένου τούτου εις αρμοδίους συνιστώμεν και εκεί ενέργειαν σύμφωνον προς υψηλήν

Οι ελληνικές ένοπλες τσέτες (δηλ. συμμορίες) ήταν, με λίγα λόγια, το μακρύ χέρι της Ελλάδας, το οποίο έφτανε όπου δεν μπορούσε να φτάσει η ελληνική διπλωματία. Συνήθως, επιδείκνυαν τη δύναμή τους στα χωριά διατηρώντας τα ή και μετατρέποντάς τα σε πατριαρχικά, ενώ σπάνια έρχονταν σε σύγκρουση με τις βουλγαρικές συμμορίες. Το ίδιο βέβαια ίσχυε και για τη Βουλγαρία, αλλά ας επικεντρωθούμε στους Έλληνες αντάρτες. Εάν, για παράδειγμα, άνοιγε ένα ελληνικό σχολείο σε ένα σλαβόφωνο χωριό ή βλαχόφωνο χωριό, οι Έλληνες αντάρτες θα ήταν αυτοί που θα φρόντιζαν αυτό το σχολείο να διατηρηθεί ανοιχτό και οι κάτοικοι να στέλνουν τα παιδιά τους σε αυτό. Αντίστοιχα, οι Έλληνες αντάρτες ματαίωναν όποιες κινήσεις εξαρχικών και ρουμανιζόντων να εκδηλώσουν τα φρονήματά τους και τους "επανέντασσαν στο σώμα του Οικουμενικού Πατριαρχείου".

"*Εξαιτίας αυτής της στάσης του Πατριαρχείου, αλλά* ***και της παρουσίας στην ύπαιθρο ελληνικών ανταρτικών ομάδων που παρεμπόδιζαν τέτοιες εξελίξεις, δεν εκδηλώθηκε μεγάλη προθυμία εκμέρους των Ελληνόβλαχων να ιδρύσουν ρουμανικές κοινότητες με εκκλησία και σχολείο****. Ωστόσο υπήρξαν και ιερείς, δάσκαλοι και λαϊκοί, που προσχώρησαν στο ρουμανισμό*"[7].

"[...]*Επίσης απεφάσισα μόνος και* ***ελπίζω ότι θα το εγκρίνετε, μηνιαίον επίδομα 5 λιρών δια τον πρόεδρον του διευθύνοντος τμήματος Νεβέσκης, Τάκη Γκόλιε****. Ούτος είναι νέος 35 ετών, δραστηριότατος, ευφυέστατος, γενναίος και πολύ καλός πατριώτης. Υπεστήριζε πάντοτε μετά ζήλου τα Ελληνικά συμφέροντα, αλλά προπέρυσιν ένεκα πείσματος προς την αντίθετον μερίδα (τα κομματικά δίδουν και παίρνουν εν Μακεδονία), εισήγαγε το τέκνον του εις την Ρουμανικήν σχολήν. Πέρυσιν όμως συναισθανθείς το σφάλμα του, όχι μόνον απέσυρε τον υιόν του από το σχολείον αυτό, αλλά και έσπευσε να ζητήση συγγνώμην από τους αντιπάλους του, τους έτεινε πρώτος αυτός χείρα και εξήτησε την σύμπτυξίν των προς καταπολέμησιν Ρουμάνων και Βουλγάρων.* ***Επειδή δε έχει αρκετήν ισχύν κατώρθωσε εν βραχυτάτω διαστήματι να καταστρέψη την Ρουμανικήν εν Καστορία προπαγάνδαν, περιορίσας από 85 εις 21 τους μαθητάς της σχολής***."[8]

Οι εδαφικές διεκδικήσεις της Ελλάδας και της Βουλγαρίας με βασή τους σλαβόφωνους

Ο βασικός παράγοντας για τον καθορισμό των "σφαιρών επιρροής" αφορά τα ακραία σημεία, στα οποία γίνεται δεκτή η ελληνική προπαγάνδα επί των σλαβόφωνων και στα αντίστοιχα η βουλγαρική. Για παράδειγμα, η ελληνική διπλωματία ως προς τη λύση του Μακεδονικού διεκδικούσε τα παράλια της Μακεδονίας, την Στρώμνιτσα, το Μοναστήρι, τις Σέρρες, το Νευροκόπι και τη Θεσσαλονίκη, με έσχατα όρια τις πόλεις, όπου έφθανε έστω

βεζυρικήν εντολήν.

Ο βαλής της Θεσσαλονίκης
Ρεούφ

Τοπικήν διοίκησιν
Τη 11η του αυτού"

Νεράντζης Χρήστος, *Ο Μακεδονικός Αγώνας 1904-1908*, Τόμοι Α', Β', Γ', εκδ. Αλέξανδρος, Θεσσαλονίκη, 1992, σ. 918.

[7] Ζιώγας Παναγιώτης Χρ., *Γεώργιος Μ. Παπαηλιάκης και Άνω Πορρόϊα Σερρών*, Θεσσαλονίκη, 2015.

[8] Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, *Ο Μακεδονικός αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη. 1904-1908*, Τόμος Β', Αθήνα, 2014, σ. 366.

και λίγο η προπαγάνδα της (Μοναστήρι - Στρώμνιτσα - Μελένικο - Νευροκόπι). Δεν λάμβανε υπόψην της ούτε την πληθυσμιακή δομή αυτών των περιοχών (αξίζει να αναφερθεί ότι σε όλη αυτή τη περιοχή κατοικούσαν συμπαγείς μουσουλμανικοί πληθυσμοί), ούτε τα "ιστορικά δίκαια", τα οποία ήταν στην ουσία μια ευτελής δικαιολογία για την διεκδίκηση οποιασδήποτε περιοχής από την ελληνική πλευρά, αλλά το κατά πόσο αυτές οι πόλεις θα εξυπηρετούσαν τα οικονομικά της συμφέροντα και εάν η προπαγάνδα της έφθανε μέχρι εκεί.
Αντίστοιχα, η Βουλγαρία διεκδικούσε όλες τις περιοχές της Μακεδονίας, στις οποίες κατοικούσαν σλαβόφωνοι, επικαλούμενη μία πολιτισμική συγγένεια αυτών των πληθυσμών με των Βουλγάρων, δηλαδή όλη τη Μακεδονία, εκτός από την περιοχή της Καβάλας, της Χαλκιδικής, της Κατερίνης, της Κοζάνης και των Γρεβενών, όπου κατοικούσαν ελληνόφωνοι και κατ' επέκταση η βουλγαρική προπαγάνδα δεν είχε ερείσματα. Ωστόσο, δυστυχώς για τους Βούλγαρους η αποτυχία του θρησκευτικού-εκπαιδευτικού τους έργου στους καζάδες Βοδενών, Γιαννιτσών, Θεσσαλονίκης και Σερρών οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι "***βρίσκονται πάρα πολύ κοντά σε περιοχές που κατοικούνται από Έλληνες και πάντα υφίσταντο την ισχυρή ελληνική επιρροή***. *Τα μεγάλα εμπορικά και διοικητικά κέντρα, εδώ και πάρα πολύ καιρό, κατοικούνται από Έλληνες ή από εξελληνισμένους Βούλγαρους και Βλάχους. Αυτά τα κέντρα άσκησαν και συνεχίζουν να ασκούν ισχυρή επίδραση στα περίχωρα του αγροτικού πληθυσμού προς όφελος του ελληνισμού.* [...] *Όλες οι περιοχές που κατοικούνται από Βούλγαρους και γειτνιάζουν με το Αιγαίο παραμένουν με ελληνικό φρόνημα και σε μια πιθανή λύση του Μακεδονικού Ζητήματος θα είναι πάντα χαμένες για τη βουλγαρική υπόθεση*[9]."

Χάρτης στον οποίο αποτυπώνονται οι ελληνικές & οι βουλγαρικές διεκδικήσεις στα πρόθυρα των Βαλκανικών Πολέμων. **Πηγή**: Carnegie Endowment for International Peace, *Report of the International Commission To Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan Wars*, Publication

[9] Σφέτας Σπυρίδων, *Ελληνοβουλγαρικές αναταράξεις 1880-1908*, εκδ. Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2008, σ. 267.

No. 4, Washington, 1914 σ. 38

Οι διεκδίκησεις της Ρουμάνιας

Όπως είναι προφανές, η Ρουμανία δεν θα μπορούσε να εγείρει αιτήματα για εδαφική επέκτασή της στη Μακεδονία διότι πρώτον δεν συνόρευε με αυτήν και δεύτερον οι ρουμανίζοντες ήταν λίγοι και διασκορπισμένοι. Αυτό που είχε τη δυνατότητα να κάνει ήταν να προχωρήσει, αρχικά, στην υπεράσπιση τους (δημιουργία κοινοτήτων, σχολείων κ.ά.) προσπαθώντας να τους αποτρέψει να αφομοιωθούν με τους Έλληνες. Έπειτα, θα μπορούσε να ανακίνησει το θέμα των ρουμανόβλαχων σε μη ρουμανικό έδαφος ως μοχλό πίεσης σε άλλα ζητήματα, όχι μόνο σχετικά με την Ελλάδα. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η ρουμανική προπαγάνδα επί των Βλάχων είχε ως σκοπό, μεταξύ των παραπάνω, τον εποικισμό περιοχών, όπου οι Ρουμάνοι δεν είχαν τη πλειοψηφία, όπως η Δοβρουτσά, σε περίπτωση που οι ρουμανόβλαχοι εγκατέλειπαν τα νότια Βαλκάνια και μετανάστευαν στη Ρουμανία[10].

Ο χαρακτήρας της προπαγάνδας

Αναφέρθηκε παραπάνω ότι η βουλγαρική προπαγάνδα δεν είχε ερείσματα ανάμεσα στους ελληνόφωνους, ωστόσο η αντίστοιχη ελληνική ασκούνταν με ευκολία στους σλαβόφωνους, με την προϋπόθεση να γειτνιάζουν με ελληνοκατοικημένες περιοχές. Αυτό συνέβαινε διότι υπήρχαν κάποιες βασικές διαφορές στον προσηλυτισμό των δύο παρατάξεων. Η, μεν, Βουλγαρία προωθούσε μια επαναστατική ιδεολογία προς τους σλάβόφωνους μόνο, μέσα από την οποία στόχευε την εθνική τους αφύπνιση ως Βούλγαρους. Τους καλούσε να αρνηθούν το Οικουμενικό Πατριαρχείο το οποίο, κατά την γνώμη τους, καταπατούσε τα πολιτιστικά τους δικαιώματα και τους εκμεταλλευόταν οικονομικά και να ακολουθήσουν την σχισματική (έμμεσα παράνομη για πολλούς) Εξαρχία, να οργανώσουν και να προωθήσουν τη βουλγαρική παιδεία στις περιοχές τους, γεγονός που κατά τα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα, ιδιαίτερα μετά την αποτυχία της εξέγερσης του Ίλιντεν το 1903, αντιμετωπιζόταν με πολύ δυσπιστία από τους Μουσουλμάνους, με αποτέλεσμα τα φιλοβουλγαρικά ένοπλα σώματα να έρχονται συχνά σε σύγκρουση με τον οθωμανικό στρατό. Αξίζει, βεβαια, να σημειωθεί ότι υπήρχαν περίοδοι συνεργασίας των Βουλγάρων με τους Οθωμανούς αξιωματούχους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η διπλωματική νίκη της Βουλγαρίας στο ζήτημα των Μητροπόλεων το 1897 με τον διορισμό εξαρχικών μητροπολιτών στις Μητροπόλεις Νευροκοπίου, Βέλες και Στρώμνιτσας, την χρονιά, δηλαδή, που οι σχέσεις με την Ελλάδα είχαν επιδεινωθεί, εξαιτίας του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897.

Η, δε, Ελλάδα, ακολουθούσε μια μέθοδο εξελληνισμού, απλώς υποστηρίζοντας το υπάρχον καθεστώς του Οικουμενικού Πατριαρχείου, του οποίου ο χαρακτήρας θύμιζε στην ουσία μία "Ελληνική Εκκλησία", όπως συχνά αποκαλείται από Έλληνες και Βούλγαρους εθνικιστές της εποχής. Ας μην ξεχνούμε ότι το Οικουμενικό Πατριαρχείο ήταν ένας φόρεας εξουσίας που ισούνταν με "το χέρι του Σουλτάνου επί των Χριστιανών", οπότε μιλούμε για μία σύμπραξη των "νομοταγών" απέναντι στο καθεστώς του Σουλτάνου Ελλήνων και Οθωμανών στις περισσότερες των περιπτώσεων, για τον περιορισμό των "παρείσακτων", "σχισματικών" και "μη συμμορφωμένων με την οθωμανική εξουσία" Εξαρχικών, τόσο έμμεσα, δηλαδή υποστηρίζοντας τον χαρακτήρα του Οικουμενικού Πατριαρχείου, όσο άμεσα, δηλαδή με συνεργασία Ελλήνων Μακεδονομάχων με Οθωμανούς υπεύθυνους της τάξης, και Μουσουλμάνους χωρικούς. Η συνεργασία με τους τελευταίους ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένη, τουλάχιστον στην περιοχή των Ποροΐων, καθώς τόσο τα μουσουλμανικά χωριά της Δοϊράνης, ο Τσαΐρ-Μαχαλάς, οι μουσουλμάνοι των Άνω Ποροΐων και άλλοι, βοηθούσαν τα ελληνικά ένοπλα σώματα.

[10] Σφέτας Σπυρίδων, *Εισαγωγή στη Βαλκανική Ιστορία, Από την Οθωμανική κατάκτηση των Βαλκανίων μέχρι τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (1354-1918)*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2009, σ. 416-418.

Τους καρπούς της συνεργασίας Οικουμενικού Πατριαρχείου και ελληνικών παραγόντων έδρεψε η ελληνική πλευρά στα επόμενα χρόνια, έχοντας πετύχει τον εξελληνισμό των σλαβόφωνων χωρικών της νότιας Μακεδονίας. Ας σκεφτούμε ότι οι Πατριαρχικοί Μητροπολίτες ήταν αυτοί που στήριζαν ανοιχτά τις ελληνικές κοινότητες, αποκαλύπτοντας παράλληλα κάθε πληροφορία που είχαν κατά των εξαρχικών, συνήθως παρέχοντάς τους χρήματα, χωρίς οι Οθωμανοί προϊστάμενοί τους να κάνουν την οποιαδήποτε πράξη για να τους εμποδίσουν. Μόνο όταν οι Μητροπολίτες φαίνονταν ξεκάθαρα ότι υποδαυλίζουν τον ένοπλο αγώνα των Ελλήνων, τότε συχνά αντικαθιστούνταν από άλλους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η κατάσταση άλλαζε.

Η Ρουμανική Προπαγάνδα

Φυσικά, δεν θα μπορούσε να παραληφθεί αυτό το σημείο από την παρούσα έρευνα, καθώς αυτή η προπαγάνδα επί των Βλάχων των Άνω Ποροΐων και του Λιπός (έπειτα Φιλύρα), απασχόλησε για αρκετά χρόνια τον ντόπιο πληθυσμό. Η Ρουμανία, λοιπόν, από τα μέσα του 19ου αιώνα έστρεψε το βλέμμα της στα Βαλκάνια, διεκδικώντας τους βλαχικούς πληθυσμούς ως ρουμανικούς. Πολλοί ιστορικοί ερμηνεύουν αυτή τη στάση της Ρουμανίας ως κίνηση για την προώθηση των διεκδικήσεών της σε άλλα μέρη, καθώς δεν ήταν δυνατόν να δημιουργηθεί ένα είδος βλαχικού ή ρουμανικού κράτους στα Βαλκάνια. Σε ένα μεγάλο μέρος της ελληνικής βιβλιογραφίας, η ρουμανική προπαγάνδα παρουσιάζεται ως *παρείσακτη και δόλια, η οποία προσπαθούσε να δελεάσει τους "Ελληνόβλαχους",* όπως αναφέρεται συχνά, *προσφέροντάς τους χρηματική βοήθεια, με αντάλλαγμα την προσχώρηση τους στον Ρουμανισμό, έχοντας τελικά πενιχρά αποτελέσματα*. Αυτό οφείλεται, κατά την ελληνική βιβλιογραφία πάντα, *στην σθεναρή αντίσταση των "Ελληνόβλαχων", οι οποίοι παρέμειναν προσκολλημένοι στον ελληνισμό και στο Οικουμενικό Πατριαρχείο*, λες και επρόκειτο για το ίδιο πράγμα.
Υπάρχουν δύο βασικά γνωρίσματα, τα οποία θα συνέδεαν έναν Ρουμάνο με έναν Βλάχο. Κατ' αρχάς, **η γλώσσα**: Τόσο η βλαχική, όσο και η ρουμανική γλώσσα ομοιάζουν σε μεγάλο βαθμό. Ειδικά, τα μογλενίτικα βλάχικα είναι αυτά που έχουν πολλά κοινά σημεία με τα ρουμανικά. Κατά τον Βούλγαρο ιστορικό Κάντσοφ: *Από τους Βλάχους του μεσαίωνα αυτοί που διατήρησαν τον χαρακτήρα τους ανάμεσα στους Βούλγαρους ακόμη και σήμερα είναι οι Μογλενίτες. Η γλώσσα των Μογλενιτών είναι κάτι ενδιάμεσο μεταξύ αυτής των Βλάχων του Δούναβη και των Μακεδονο-Ηπειρωτών Βλάχων*[11].
Κατά τους Ρουμάνους ιστορικούς εκείνης της περιόδου, τόσο οι Κουτσόβλάχοι των Βαλκανίων όσο και οι Ρουμάνοι (ή οι Βλάχοι του Δούναβη) είχαν δεχθεί ισχυρή επιρροή από τους Ρωμαίους, και αποτελούσαν τα απομεινάρια αυτής της ένδοξης αυτοκρατορίας. Γι' αυτό το λόγο έπρεπε οι Κουτσόβλαχοι να «ενωθούν» με τους Ρουμάνους, έτσι ώστε να αναγεννήσουν το «έθνος των Ρωμάνων».[12]
Η επιρροή των Ρωμαίων, όπως και τα κοινά στοιχεία επάνω στους δύο πληθυσμούς εμφανίζονται και στο όνομα. Βλάχοι καλούνταν και οι Ρουμάνοι τουλάχιστον από τον 12ο αιώνα (βλ. Βλαχο-βουλγαρικό βασίλειο) μέχρι την ενοποίηση του κράτους τους στα μέσα του 19ου αιώνα, τότε γίνεται κατανοητό γιατί η Ρουμανία θεωρούσε τους Βλάχους των Βαλκανίων ως Ρουμάνους. Στα μάτια ενός απλού Ρουμάνου εθνικιστή, οι Βλάχοι των Βαλκανίων ήταν τα αδέλφια του, τα οποία μιλούσαν μια παρόμοια γλώσσα, έφεραν την ίδια ονομασία για τον λαό τους και ήταν σωστό να αφυπνιστούν εθνικά ως Ρουμάνοι.
Η ρουμανική προπαγάνδα, η οποία ομοίαζε αρκετά με την βουλγαρική ως προς τον χαρακτήρα της, δραστηριοποιήθηκε κατά του έμμεσου εξελληνισμού που ασκούσε το Οικουμενικό Πατριαρχείο στους Βλάχους, οι οποίοι ζούσαν σε ένα προεθνικό περιβάλλον, όπως και οι σλαβόφωνοι. Στόχος των Ρουμανιζόντων ήταν η δημιουργία μια ξεχωριστής

[11] Vasil Kancov, *Makedonija. Etnografija i Statistika*, Sofija, 1900, σ. 101.
[12] Βλ. Παράρτημα 1ο

ρουμανικής κοινότητας, με δική της εκπαίδευση και εκκλησιαστικό κέντρο. Η αναγνώριση των ρουμανόβλαχων ως ξεχωριστή εθνότητα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία έγινε μόλις το 1905, με τον Ιραδέ του Υπουργού Θρησκευμάτων Αβδουραχμάν[13].

Ήδη το 1900 οι ρουμανίζοντες των Άνω Ποροΐων πέτυχαν τη δημιουργία ρουμανικού σχολείου στο χωριό, αλλά όχι και στο Λιπός, το οποίο μάλιστα λειτουργούσε μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, έχοντας σταματήσει για ένα διάστημα μετά τον Β' Βαλκανικό Πόλεμο. Η ύπαρξη ρουμανικής εκκλησίας στα Άνω Πορόια επιτεύχθηκε, αλλά υπάρχουν ελάχιστες πληροφορίες γι' αυτό.

Η σερβική προπαγάνδα

Η Σερβία διεκδικούσε τους σλαβόφωνους πληθυσμούς της Μακεδονίας ως σερβικούς βασισμένη στη γλωσσική συγγένεια, όπως αντίστοιχα έκανε η Βουλγαρία. Η βασική διαφορά, ωστόσο, μεταξύ της σερβικής και της βουλγαρικής προπαγάνδας ήταν ότι η πρώτη είχε ελάχιστες επιτυχίες στη Μακεδονία για ορισμένους λόγους. Πριν από τα μέσα του 19ου αιώνα για τους σλαβόφωνους νοτίως της, δεν είχε εκδηλωθεί κάποιο ενδιαφέρον, αλλά οι βλέψεις της στρέφονταν προς τα βόρεια και συγκεκριμένα προς τους Σλάβους της Αυστροουγγαρίας, τους οποίους σκόπευε να απελευθερώσει. Ακόμα και μετά τα μέσα του 19ου, η Σερβία δεν διεκδίκησε δυναμικά τους σλαβόφωνους της Μακεδονίας[14]. Σημείωσε, απλώς, μερικές επιτυχίες στο βιλαέτι των Σκοπίων. Είναι προφανές ότι η επιρροή από τα εθνικά κέντρα, έπαιξε ρόλο στην επιλογή εθνικής συνείδησης από τους σλαβόφωνους, όπως στην περίπτωση των Ελλήνων. Οι βόρειοι καζάδες του βιλαετίου των Σκοπίων, στους οποίους η σερβική προπαγάνδα βρήκε ερείσματα, συνόρευαν με σερβικές πόλεις, από όπου επηρεάζονταν. Μόλις το 1897 η Σερβία πέτυχε την εγκατάσταση του Φιρμιλιανού, ενός Σέρβου επισκόπου, ως τοποτηρητή στα Σκόπια, στην ουσία για την προάσπιση των συμφερόντων των σερβιζόντων σλαβόφωνων. Η εγκατάστασή του στα Σκόπια, στα οποία δρούσε, επίσης, και η βουλγαρική προπαγάνδα, καθώς και η προσπάθειες της Βουλγαρίας να τον απομακρύνει έμειναν στην ιστορία ως το Φιρμιλιάνειο ζήτημα.

Το τέλος της ένοπλης σύγκρουσης - Το Σύνταγμα των Νεοτούρκων κατά το 1908

Η ανακήρυξη του Συντάγματος από τους Νεότουρκους τον Ιούλιο του 1908 έβαλε τέλος στις δράσεις των συμμοριών σε όλη τη Μακεδονία, προβάλλοντας μια φαινομενική εκεχειρία ανάμεσα σε όλες τις παρατάξεις. Μέσα σε ένα κλίμα ενθουσιασμού, διάφορες ελληνικές και βουλγαρικές συμμορίες παραδόθηκαν στις αρχές, με πάραλληλη την χορήγηση αμνηστείας σε αυτούς[15].

Ωστόσο, αυτή η συμφιλίωση διήρκεσε απλά για ένα μικρό χρονικό διάστημα. Ήδη 1 χρόνο αργότερα, η κατάσταση δεν ήταν διόλου καλύτερη από αυτήν πριν το 1908. Οι συμμορίες δρούσαν ξανά ανενόχλητες και πάνω στην ήδη διαταραγμένη κατάσταση, πλέον συμμετείχαν και οι νεοτουρκικές αρχές, οι οποίες στρέφονταν κατά αυτών, που τους θεωρούσαν επικίνδυνους για το πολίτευμά τους.

Την δυσμενή αυτή εξέλιξη του νεοτουρκικού καθεστώτος τερμάτισαν οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, με την εκδίωξη των Τούρκων από όλα σχεδόν τα ευρωπαϊκά τους εδάφη.

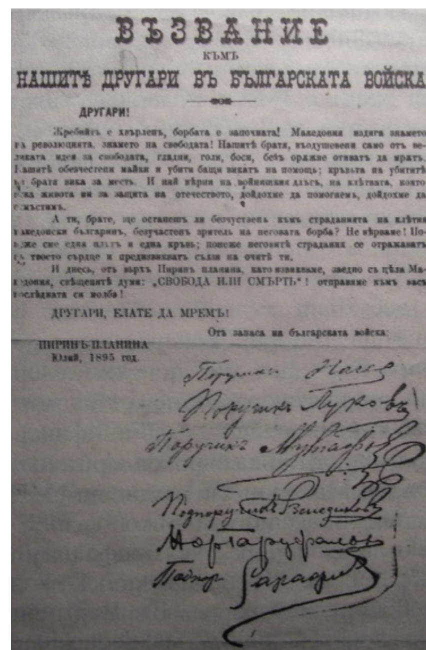
---

[13] Βλ. Παράρτημα 2ο

[14] Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, *Ο Μακεδονικός αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη. 1904-1908*, Τόμος Α', Αθήνα, 2014, σ. 57-58 & 223.

[15] Αναφέρεται ότι ορισμένοι Βούλγαροι παραδόθηκαν σε πόλεις με λίγους εξαρχικούς, όπως η Κάτω Τζουμαγιά, ενώ ορισμένοι Έλληνες στο Πέτριτς και τα Πορόια, μέρη με λίγους πατριαρχικούς. Μάλλον, σχεδιάστηκε να παραδοθούν στα συγκεκριμένα σημεία, με σκοπό να δείξουν την υπεροχή τους σε αυτά.

Ημερολόγιο του Μακεδονικού Αγώνα στη περιοχή του Μπέλες (1895-1910)

ВЪЗВАНИЕ

КЪМЪ

НАШИТѢ ДРУГАРИ ВЪ БЪЛГАРСКАТА ВОЙСКА

ДРУГАРИ!

Жребият е хвърленъ, борбата е започната! Македония издига знамето на революцията, знамето на свободата! Нашитѣ братя, въодушевени само отъ великата идея за свободата, гладни, голи, боси, безъ оръжие отиватъ да мрать. Нашитѣ обезчестени майки и убити бащи викатъ на помощь; кръвьта на убититѣ ни братя вика за месть. И ний вѣрни на войнишкия дългъ, на клѣтвата, която ... живота ни за защита на отечеството, дойдохме да помогнемъ, дойдохме да отмъстимъ.

А ти, брате, ще останешъ ли безчувственъ къмъ страданията на клѣтия македонски българинъ, безучастенъ зритель на неговата борба? Не вѣрваме! Понеже сме една плъть и една кръвь; понеже неговитѣ страдания се отражаватъ въ твоето сърдце и предизвикватъ сълзи на очитѣ ти.

И днесь, отъ върхъ Пиринъ планина, като извикваме, заедно съ цѣла Македония, свещенитѣ думи: „СВОБОДА ИЛИ СМЪРТЬ"! отправяме къмъ васъ последната си молба!

ДРУГАРИ, ЕЛАТЕ ДА МРЕМЪ!

Отъ запаса на българската войска:

ПИРИНЪ-ПЛАНИНА

Юлий, 1895 год.

Η εξέγερση στα όρη του Πιρίν από την Ε.Μ.Ε.Ο

Στα μέσα του Ιουλίου 1895 οργανώνεται μια βουλγαρική εξέγερση με στόχο τις περιοχές του Όρβηλου, Στρώμνιτσης και Σερρών, με συνολική δύναμη περίπου 600 ανδρών. Σε αυτήν συμμετέχουν οι κομιτατζήδες Μπόρις Σαράφωφ (έφεδρος υπολοχαγός του βουλγαρικού στρατού και αρχηγός της Ε.Μ.Ε.Ο), Ντόντσο Ζλάτκοφ[16], Πέταρ Νάτσεφ, Βασίλ Μουτάτοφ κ.ά.[17] (Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη, σ.76.), των οποίων και οι υπογραφές βρίσκονται στο έντυπο, που κηρύττεται η αρχή αυτής της κίνησης.

Κάτω εικόνα: Η προκήρυξη της εξέγερσης, όπως δημοσιεύτηκε στην βουλγαρική εφημερίδα "Πράβο" (Δίκαιο) στις 8 Ιουλίου 1895, με τίτλο "*Έκκληση προς τους συντρόφους μας στο βουλγαρικό στρατό*". Τονίζεται προς το τέλος το σύνθημα "ελευθερία ή θάνατος" (Σφομπόντα ίλι Σμ'ρτ - Свобода или Смърт), το οποίο πρόκειται να αποτελέσει το βασικό σύνθημα ακόμα και κατά την εξέγερση του Ίλιντεν το 1903.

Ο Ιβάντσο Ποροϊλίατα από τα Άνω Πορόια κατευθύνεται στο Σβέτι Βράτς (σημ. Σαντάνσκι)

---

[16] Όσον αφορά τον Ντόντσο Ζλάτκοφ, πέρα από την ανάμιξή του στην εξέγερση του 1895, αναφέρονται τα εξής: "Την εμφάνισή της στην περιοχή του Μελένικου έκανε το 1900 πολυμελής (80 άντρες) βουλγαρική συμμορία, με αρχηγό τον Ντόντσιο. Αντίπαλος της συμμορίας, στην προσπάθειά της να εκφοβίσει το χριστιανικό πληθυσμό της περιοχής και να τον ωθήσει στον Βουλγαρισμό, στάθηκε, για πρώτη φορά, ενδεκαμελής συμμορία ντόπιων, με αρχηγό τον ελληνόβλαχο Γιαννάκη από το Κρούσοβο της επαρχίας Μελενίκου και η οποία σημείωσε αρκετές επιτυχίες κατά τη δράση της." Ήδη από το 1898, ο Ζλάτκοφ είχε τεθεί επικεφαλής αρχηγός συμμορίας στην περιοχή Τζουμαγιάς-Μπέλες (Μπάκας, σ. 235).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο κατάλογος με τους επαναστάτες στην ομάδα του Ζλάτκοφ, καθώς πολλοί από αυτούς είχαν ρίζες από τα χωριά του Μπέλες:

Μακρυνίτσα	**Σιδηροχώρι**	**Κερκίνη**	**Θεοδώρειο**	**Φιλήρα**	**Σταυροδρόμι**
Ιβάν Καστσίεφ	Μίλε Γκεοργκίεφ	Ατανάς Μπουτκόφσκι	Τράϊκο Ντόνεφ	Στόγιαν	Στόϊκο Μίτεφ
Ιβάν Νακόφ	Στόγιαν Γκέγκοφ				
Κονσταντίν Τάνεφ					
Χρήστο Κάλεφ					
Τόντορ Πασαλίεφ					

Τα παραπάνω στοιχεία βρίσκονται στο βιβλίο Glavno Upravlenie na arhivite, Makedono-odrinskoto oplchenie 1912-1913 g. Lichen s'stav, Sofija, 2006.

[17] Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, *Ο Μακεδονικός αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη. 1904-1908*, Τόμοι Α' & Β', Αθήνα, 2014.

και το Κατούντσι, χωριά βορείως του Μπέλες, για να βοηθήσει την εξέγερση μαζί με 25 ένοπλους[18]. Ο Μπόρις Σαράφωφ, στις 12 Ιουλίου 1895 εισέρχεται με ένα σώμα 60 ενόπλων στο Μελένικο, μαζί με τον ντόπιο κομιτατζή Κώτσο Λιούτα (Кочо Лютата). Εκεί αφού εξουδετέρωσαν την τουρκική φρουρά της πόλης, πυρπόλησαν την τουρκική συνοικία της πόλης, προχώρησαν σε καταστροφές μερικών δημόσιων κτιρίων και στην απελευθέρωση των κρατουμένων της φυλακής (Μπάκας, σ. 234). Μετά από λίγο, ο Σαράφωφ συγκέντρωσε τους κατοίκους του Μελενίκου και τους ανακοίνωσε ότι η εξέγερση γίνεται για την απελευθέρωση της Μακεδονίας. Κατόπιν, εγκατέλειψε την περιοχή και επέστρεψε στη Βουλγαρία.

Αναπαράσταση: Ο Σαράφωφ απευθύνεται στους κατοίκους του Μελενίκου

Οι πατριαρχικοί επωφελούνται την αποτυχία της εξέγερσης

Εκείνο το χρόνο περιόδευε στις Σέρρες ο Στρατιωτικός Διοικητής Θεσσαλονίκης Χασάν πασά, και φτάνοντας στη πόλη συναντήθηκε με τον Έλληνα πρόξενο. Όταν αυτός κατάλαβε ότι ο Χασάν πασάς, λόγω της εξέγερσης του Ιουλίου 1895, ήταν καχύποπτος απέναντι στους εξαρχικούς σε τέτοιο σημείο ώστε δεχόταν "*πάντα όστις έχει να καταγγείλη σκευωρία των Πανσλαβιστών*", επωφελήθηκε αυτό το γεγονός και κάλεσε τους επικεφαλείς των πατριαρχικών κοινοτήτων Κάτω Τζουμαγιάς (σημ. Ηράκλειας) και Άνω Ποροΐων. Αυτοί θα καταγγείλαν τους Βούλγαρους δασκάλους, ώς δήθεν υποκινούμενους από τον

[18] Куманов, Милен. „Македония. Кратък исторически справочник“, София, 1993, стр. 107.

Σαράφωφ, με σκοπό τον κλείσιμο των βουλγαρικών σχολείων στα χωριά τους(Πέννας, Άνω Πορόια, σ. 55). Οι πατριαρχικοί παρουσίασαν τους εξαρχικούς του χωριού "*ως ταραξίας και ως υποκινούντας τους συγχωριανούς των να ζητούν βουλγαροδιδασκάλους. Να εξάπτουν τα πάθη, και διαιρώντας τις κοινότητες να προσπορίζουν στη βουλγαρική εξαρχία οπαδούς και να υποθάλπουν τους λησταντάρτες Βούλγαρους*" (Πέννας, σ. 56). Με αυτόν τον τρόπο, προχώρησαν στις συλλήψεις των εξαρχικών εκπαιδευτικών και ιερέων από τα παραπάνω χωριά, καθιστώντας με αυτό τον τρόπο αδύνατη τη λειτουργία των βουλγαρικών σχολείων για ένα διάστημα.

Η δικτύωση των Βουλγάρων επαναστατών στα Πορόια

Ωστόσο, όπως είναι προφανές, ένα τέτοιο τέχνασμα δεν θα μπορούσε να σταματήσει την βουλγαρική εθνική δραστηριότητα στη περιοχή. Ήδη το έτος 1900 διάφοροι κομιτατζήδες δρούσαν στη περιοχή με ορμητήριο το Μπέλες, τα Πορόια, τη Τζουμαγιά, το Μελένικο και το Πέτριτς.(Γκισαβίδης, σ. 51). Παρακάτω δίνεται μια ξεκάθαρη εικόνα για την δικτύωση των κομιτάτων και τις μεθόδους που χρησιμοποιούσαν, από τον Χρήστο Κούσλεφ, δάσκαλο στο βουλγαρικό σχολείο των Κάτω Ποροΐων κατά το σχολικό έτος 1900/1901:

"*Στα αρχή του σχολικού έτους 1900/1901 πήγα στο Κιλκίς, απ' όπου και είχα διορίστεί διευθυντής του μονοθέσιου σχολείου στα Κάτω Πορόια. Διορίστηκα* (αυτή τη φορά) *από τον δήμο Σερρών. Στα Πορόια έμεινα μέχρι τις διακοπές. Εδώ ήμουν ηγέτης στην περιοχή των Ποροΐων.*

Σχεδόν σε όλα τα χωριά είχαν εγκατασταθεί επιτροπές (κομιτάτα) *με εξαίρεση τα χωριά Λιπούς και Τοντορίτς. Η Ράμνα είναι βλάχικο χωριό. Υπήρχαν κανονισμοί, καταστατικά τα οποία είχαν σταλθεί σε όλα τα χωριά. Σε κάθε χωριό διορίζονταν* (οι κατα τόπους) *πρόεδροι και σύμβουλοι. Συγκεντρώνονταν οι εισφορές από τα μέλη. Υπήρχαν αγγελιοφόροι. Οι οικειοθελείς παροχές προσδιορίστηκαν από το ηγετικό σώμα. Ρώτησα τον πρόεδρο σε κάθε χωριό ποιός και πόσα (χρήματα) μπορεί να δώσει, και σύμφωνα με αυτά που μου έλεγαν αυτά τους επιβάλλονταν να συγκεντρώσουν. Υπήρχαν και συγκεκριμένοι τρομοκράτες. Είχα στα Κάτω Πορόια δύο, ένας εκ των οποίων ήταν ο Αλέξο Ποροϊλίατα (Αλέξη των Πορροΐων*[19]*). Τους έστελνα σε άλλα χωριά και καμιά φορά και τους δύο μαζί. Αυτοί δεν προσέφευγαν στη βία, αλλά συνήθως παρείχαν βοήθεια. Συγκέντρωσα μόνο στα Κάτω Πορόια μόλις 120 λίρες. Από το Σούγκοβο λήφθηκαν 30 λίρες, από τη Μακρυνίτσα 10, από*

---

[19] Ο **Αλέξο Νικολόφ Μάλτσεφ** ή απλά **Αλέξο Ποροϊλίατα** ήταν ένας βούλγαρος επαναστάτης αρχικά και στη συνέχεια αρχηγός μιας συμμορίας από τα Κάτω Πορόια. Μία φιλελληνική παρουσίασή του δίνεται στο βιβλίο Ο Μακεδονικός Αγών και τα γεγονότα στη Θράκη, σ. 87, σημ. 2: "*Ο Ντόντσιο Ζλάτκοφ και ο Αλέξης των Πορροΐων ήταν οπλαρχηγοί της περιοχής όπως και ο Κώττας. Μισούσαν θανάσιμα την τουρκική εξουσία και βρίσκονταν σε έντονη αντίθεση με τους ηγετικούς κύκλους της Ε.Μ.Ε.Ο., τους σέβονταν όμως οι κάτοικοι της περιοχής τους. Η συμμετοχή τους στην εξέγερση* (του Σεπτεμβρίου 1902, βλ. παρακάτω) *θεωρήθηκε ευκαιρία για αγώνα κατά της τουρκικής εξουσίας. Και οι δύο όμως, όπως και ο Κώττας, δεν συμφωνούσαν με τους φώνους κατά των Πατριαρχικών και των Ελλήνων.*" Η συνεχής παρομοίωση και των δύο με τον Κώττα, ο οποίος ενώ αρχικά ανήκε στην Ε.Μ.Ε.Ο., τελικά έδρασε με την ελληνική πλευρά, δείχνει τον τρόπο που θέλει ο συντάκτης να τους παρουσιάσει: Ως οπλαρχηγούς χωρίς ξεκάθαρη εθνική ταυτότητα, οι οποίοι έτρεφαν μια συμπάθεια για τους πατριαρχικούς και τους Έλληνες, ενώ παράλληλα, μισούσαν τους ηγετικούς κύκλους της Ε.Μ.Ε.Ο., η οποία αντιπροσωπεύει την βουλγαρική κίνηση και στρέφονταν κατά των Τούρκων. Στην πραγματικότητα ήταν καθαροί Βούλγαροι. Η αντιπάθεια του Αλέξο απέναντι στην Ε.Μ.Ε.Ο., οφείλεται σε μία αντιπαράθεση με ορισμένους συμμορίτες του Γκότσε Ντέλτσεφ, γεγονός που τον πέταξε άδικα έξω από την οργάνωση, μετά το 1900. Αργότερα, εντάχθηκε στην αντίπαλη οργάνωση το Ανώτατο Μακεδονο-Αδριανουπολίτικο Κομιτάτο της Σόφιας. Όσον αφορά την "*μανία του να σκοτώνει Τούρκους*", αυτή επιβεβαιώνεται και από τον Αναστάς Γκ'ρτσέτο (σ. 141). Πουθενά, όμως, δεν υπάρχουν πληροφορίες για κάποιου είδους συμπάθεια απέναντι στους Πατριαρχικούς. Αντιθέτως, ήταν στενός φίλος του Μιχαήλ Ποροϊλίατα από τα Άνω Πορόια, του οποίου "*μανία ήταν να σκοτώνει Βλάχους*" (σ. 141). Για τον Ντόντσο Ζλάτκοφ, βλ. παραπάνω

τα Άνω Πορόια 150 κ.ά. Ακόμη δεν ήταν επιθυμητό να ζητήσουμε εισφορές από κάθε χωριό, για να μην θρηνήσουν κιόλας θύματα, αλλά οι συνδρομές λαμβάνονταν μόνο από τα μέλη και συγκεκριμένα από τους μυημένους στην οργάνωση.

Αλέξη των Ποροΐων Πηγή: La Macedoine illustree, avec 483 reproductions autotypiques et une carte ethnographique, Sofia, 1919, σ. 118

Αργότερα βρήκα την συμμορία του Μιχαήλ Πόπετο, η οποία πήγε μόνο σε μερικά χωριά με 6-7 άτομα. Ο Πόπετο είχε έρθει μαζί με τον Ντέλτσεφ και στη περιοχή των Σερρών χωρίστηκαν, με ένα μέρος της συμμορίας να πηγαίνει στα Πορόια για να τιμωρήσει δύο Τούρκους ζουλουμτζήδες, από τα χωριά Σούγκοβο και Άνω Πορόια.

Τιμωρήθηκε και ένας σπιούνος, Βλάχος, από τα Άνω Πορόια. Μετά από αυτό, η συμμορία υπό τις διαταγές της Κεντρικής Επιτροπής κλήθηκε να πάει στο Κουμάνοβο, όπου υπήρχε σύγκρουση με την σερβική προπαγάνδα. Το καλοκαίρι ήρθε μια άλλη συμμορία, μια κιλκισιώτικη συμμορία, μόνο με 4 άτομα. Αυτή χρησίμευσε στο να συγκεντρώσει χρηματικές εισφορές, οι οποίες στάλθηκαν αργότερα στις Σέρρες. Με τα λεφτά του κομιτάτου αγόρασα τουφέκια και περίστροφα μόνο από τους Αλβανούς (Αρναούτηδες)*. Τα τουφέκια, τα περισσότερα εκ των οποίων ήταν "Γκρα", τα πούλησα στους χωρικούς σε διαφορετική από τη διαδεδομένη τιμή. Αγόρασα 26 τουφέκια.*

Από τις Σέρρες και από την Κεντρική Επιτροπή δεν επιτρεπόταν να αγοράσουν όπλα (από εμάς), διότι θα έφταναν από τη Βουλγαρία πιο φθηνά. Εγώ πλήρωσα μέχρι 2¼, 2½ λίρες για το κάθε τουφέκι. (Τα μέλη) εξασκούσαν το σημάδι τους σε στόχους. Είχε έρθει ο Ιλία Ορλώφ (πρώην δόκιμος στη Σόφια) για διευθυντής στα Κάτω Πορόια, ώστε με τη βοήθειά του κάναμε εξάσκηση σκοποβολίας στα μέλη στα Άνω και Κάτω Πορόια. Τους συγκεντρώναμε στην εκκλησία και εκεί έκαναν σκοποβολή, είτε γονατιστοί, είτε όρθιοι. Κατά τη διάρκεια αυτού του έτους, σκοτώθηκε ένας Αλβανός, ο Ρέτζο, ελεγκτής καπνού, επειδή έκρυβε Αλβανούς ληστές. Τον σκότωσε ο Αλέξο, ως τρομοκράτης .

Μετά απ' αυτό αρκετές φορές στήσαμε ενέδρα στον Σαλίμ-μπεη από τα Κάτω Πορόια, όπου έχει πολλούς πονηρούς Τούρκους, και στον Εμέρ-αγά, και σε δύο μέλη της τουρκικής επιτροπής στα Κάτω Πορόια, στην οποία μπήκα και τα σκότωσα. Αυτοί, από τη μεριά τους, ήθελαν πολύ να με σκοτώσουν, όπως επίσης και τον Αλέξο, αλλά δεν κατάφεραν να με πετύχουν πουθενά. Μια φορά προσπάθησαν να με σκοτώσουν στο σπίτι, αλλά δεν τα κατάφεραν. Οι Τούρκοι γνώριζαν καλά τι κάνουμε. Κάθε Κυριακή ερχόταν ο λαός μας στην εκκλησία, όπου μυούσαμε τους νέους στην οργάνωση. Προσπαθήσαμε να δηλητηριάσουμε τον Εμέρ-αγά, αλλά μας κατάλαβε. Έπρεπε να πιεί το δηλητήριο στο τσάι, στο καφενείο του

συμβούλου Βέλιο Καλαϊτζίεφ, ο οποίος ήταν άψογο παλικάρι. Ο άλλος σύμβουλος, Γκεόργκι Νεντέλκοφ, επίσης σπάνιος, εργατικός και πολύ καλός άνθρωπος. (Ο Εμέρ-αγά) *αισθάνθηκε κάτι τσιμπήματα στον λαιμό του, υποπτεύθηκε τι γινόταν και έδωσε το ποτήρι να πιει ο καφετζής. Ο Τούρκος έβγαλε ένα περίστροφο και τον ανάγκασε να πιει. Ο καφετζής ήπιε δυό-τρεις γουλιές, το έφτυσε και είπε ότι όντως κάτι πικρίζει και του έκανε άλλο τσάι. Ο Τούρκος μπήκε σε σκέψεις, γιατί και οι Τούρκοι χρησιμοποιούσαν δηλητήριο και είχαν προσπαθήσει να δηλητηριάσουν και εμένα.*

Είχα πάει στην Θεσσαλονίκη για έναν σπιούνο Βλάχο, για να τον αναφέρω εκεί, για να τον ξεπαστρέψουν, καθώς στα Πορόια δεν μπορούσαν να τον εκτελέσουν, γιατί είχε τον νου το. Γυρνώντας από την Θεσσαλονίκη, πήγα το απόγευμα σε ένα χάνι ενός Βουλγάρου, του Ντίνκο στα Κάτω Πορόια. Αυτός ήταν μαζί με τους Τούρκους που είχαν κλέψει το λαο. Ένας αυτοαποκαλούνταν Μουντουρίν (Τούρκος υποδιοικητής) και του είπε να μας σκοτώσει. Εχώ ήθελα κρασί, ήπια μιά-δυό γουλιές, έγινα χάλια, άρχισα να ανακατεύομαι, έγινα πολύ χάλια. Εννοείται, ότι δεν ήπια παραπάνω.

Οι ενέδρες εναντίον των εν λόγω δύο μπέηδων δεν πέτυχαν, επειδή δεν περάσουμε τους Τούρκους και να φτάσουμε στους συγκεκριμένους. Στήσαμε ενέδρα σε ένα γιατρό, Έλληνα, από τη Κάτω Τζουμαγιά, σπιούνο των Τούρκων, αλλά αυτός δεν πέρασε από εκείνο το σημείο. Οι άνθρωποι του τουρκικού κομιτάτου (επιτροπής) πυροβόλησαν τρεις φορές τον Μιχάλη από τα Άνω Πορόια, αλλά δεν μπόρεσαν να τον σκοτώσουν. Μετά απ' αυτό ένα τουρκόπουλο, μέλος του τουρκικού κομιτάτου, έχοντας δωροδοκηθεί από τους Βλάχους στα Άνω Πορόια (σε αυτό το χωριό έχει Βλάχους), σκότωσε ένα πλούσιο Βούλγαρο από το ίδιο χωριό, τον Κλίφοφ Ιβάντσο, μέλος της οργάνωσης[20]*.*

Τέτοιες αιματηρές διώξεις υπήρχαν τότε.

Κατά τη διάρκεια των διακοπών πήγα στο Κιλκίς. Και εκεί το σχολείο είχε γίνει δικαστήριο. Και στα Πορόια ήδη είχε γίνει έτσι για να δικάζουμε τους ανθρώπους, να τους λύνουμε τα προβλήματα. Αυτή η αλλαγή είχε γίνει στα Πορόια κατά το παρόν έτος και στη περιοχή του Κιλκίς είχε επιχειρηθεί και στο παρελθόν. Οι άνθρωποι σταμάτησαν να πηγαίνουν στα τουρκικά δικαστήρια. Μετά τις διακοπές γύρισα πάλι στα Κάτω Πορόια, αλλά ένα γράμμα ήρθε από τις Σέρρες, και εγώ έπρεπε να περάσω από εκεί, όπου πληροφορήθηκα ότι στην περιοχή του Πέτριτς δεν είχε τίποτα, και ότι υπήρχε η ανάγκη από ένα έμπειρο άτομο και έτσι έπρεπε να πάω στο χωριό Τσαπάρεβο. Εδώ έγινα δάσκαλος και πέρασα το υπόλοιπο σχολικό έτος 1900-1901."[21]

Είναι γνωστό, δε, ότι κατά την ίδια περίοδο (αρχές του 1901) δρούσαν στην περιοχή του Πέτριτς οι βουλγαρικές συμμορίες του Ντόντσιο Ζλάτκοφ, του Ρίζοφ, το Κώτσο Κριόντσια, του Μιχαλή Ποροϊλίατα (από τα Άνω Πορόια) και του Παπαγιοβάννη (Μπάκας, σ. 237).

Η βουλγαρική εξέγερση της Άνω Τζουμαγιάς (1902) από το Ανώτατο Μακεδονο-Αδριανουπολίτικο Κομιτάτο

Λίγο καιρό αργότερα, συγκεκριμένα στα τέλη Σεπτέμβριου 1902, ξεσπά η βουλγαρική εξέγερση της Άνω Τζουμαγιάς (σημ. Μπλαγκόεφγκραντ). Σε αυτήν συμμετέχουν 19 χωριά

[20] Μάλλον η δολοφονία του πλούσιου Βούλγαρου Κλίφοφ Ιβάντσο αποτελούσε αντεκδίκηση του φόνου του Ανω-ποροϊώτη Ιωάννη Τζαμπάζη, ο οποίος δολοφονήθηκε στα μέσα του 1899 μεταξύ Άνω και Κάτω Ποροΐων (Πέννας, Άνω Πορόια, σ. 79) (Μπάκας, σ. 235).

[21] Μιλέτιτς, σ. 110-113.

της περιοχής. Ο Ντόντσο Ζλάτκοφ και ο Στογιάνοφ καταφθάνουν με 170 ένοπλους, ο Ρίζοφ με 250 και ο Αλέξο Ποροϊλίατα (Αλέξη των Ποροΐων) με άλλους 80. (Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη, σ.87.) Το γεγονός ότι το 1902 80 άτομα από την περιοχή στήριξαν των Αλέξο, καθώς και άλλα πολλά των Ντόντσο Ζλάτκοφ, φανερώνει την ιδέα των Βουλγάρων της περιοχής, σε ένα πρώιμο ακόμα στάδιο, για μια βουλγαρική επανάσταση απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Δεξιά: Οι βουλγαρικές εξεγέρσεις στη Μακεδονία 1895-1903 (Άνω Τζουμαγιάς, Μεταμορφώσεως - Ίλιντεν)

Η κύριες εστίες αυτής της εξέγερσης ήταν τα στενά της Κρέσνας (βλ. παραπάνω χάρτη). Πιο αναλυτικά, οδηγούνταν οθωμανικό στρατιωτικό σώμα στην Άνω Τζουμαγιά για την αποτροπή της εξέγερσης, μέσω των στενών της Κρέσνας, μιας διαδρομής 6 ωρών. Εκεί, όμως, στα στενά ήταν οχυρωμένοι οι Βούλγαροι επαναστάτες, έχοντας μία πλεονεκτική θέση απέναντι στα οθωμανικά στρατεύματα, τα οποία κατέληξαν να πέσουν σε ενέδρα τους. Ακολούθησε μάχη 3 ημερονυκτίων, κατά την οποία οι Τούρκοι είχαν χάσει 350 άνδρες. Ωστόσο, λόγω έλλειψης πυρομαχικών και τροφίμων, οι επαναστάτες διασκορπίστηκαν, με άλλους να αποχωρούν στη Βουλγαρία και άλλους να κρύβονται προσωρινά στα ορεινά, και τα οθωμανικά στρατεύματα ενισχυμένα με βοηθητικά σώματα ατάκτων μουσουλμάνων χωρικών (Βαζιβουζούκων, Νιζάμηδων, Ρεντίφηδων κ.ά.) στράφηκαν με μένος κατά των χωριών που συμμετείχαν στην εξέγερση. Αποτέλεσμα ήταν μεγάλο μέρος του πληθυσμού να εκπατριστεί, παίρνοντας τον δρόμο για την Βουλγαρία (Ο Μακεδονικός Αγών και τα γεγονότα, σ. 88) (Μπάκας, 239).

Πρόσφυγες από τα χωριά Γκόρνο και Ντόλνο Ντράγκλιστε, περιοχής Ράζλογκ, μετά την εξέγερση της Άνω Τζουμαγιάς του έτους 1902, στον δρόμο προς την Ντούπνιτσα (σε βουλγαρικό έδαφος). Πηγή: Izdanie na Ilidenskata Organizacia, *Iljustracija Iliden,* Kniga 4 (84), Godina IX., Sofija 1937, σ. 9.

Η Οθωμανική κυβέρνηση, χορήγησε αμνηστία στους επαναστάτες (Η κατά της Μακεδονίας επιβουλή, σ. 59) και έλαβε μέτρα για τον επαναπατρισμό των προσφύγων (Ο μακεδονικός Αγών και τα γεγονότα, σ. 88-89). Εν τω μεταξύ, η Αυστρία και η Ρωσία, όντας ενήμερες για τα γεγονότα που λάμβαναν χώρα στη Μακεδονία, προχώρησαν από το 1901 σε διάφορα διαβήματα προς τον Σουλτάνο, προετοιμάζοντας διάφορα προσχέδια με μεταρρυθμίσεις. Τις μεταρρυθμίσεις αυτές είχαν σκοπό να πιέσουν την Οθωμανική κυβέρνηση να εφαρμόσει, σε περίπτωση που συνεχίζονταν τα επεισόδια εξεγέρσεων από μεριάς των χριστιανών και ωμής βίας από μεριάς των Οθωμανών στρατιωτών (90-95 ο Μακεδονικός Αγών).

Μέχρι την εξέγερση του Ίλιντεν

Οι Βούλγαροι κομιτατζήδες του Μπέλες είχαν λάβει δράση σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα μετά την εξέγερση. Έτσι, η συμμορία του Αλέξη των Ποροΐων δρούσε τον Μάρτιο του 1903 στη περιοχή του Μελενίκου, ενώ αυτή του Γκεόργκι Ράντεφ δυτικότερα, στα όρια με την επαρχία Νευροκοπίου (Μπάκας, σ. 239). Ωστόσο, ο Αλέξο σκοτώνεται σε συμπλοκή με οθωμανούς στρατιώτες τον Ιούνιο του ίδιου έτους.(Динев, Ангел. Илинденската епопея, т. I, София, 1946, стр. 367.)

Η εξέγερση του Ίλιντεν - 20 Ιουλίου 1903 και το Πρόγραμμα των Μεταρρυθμίσεων

Μετά την αποτυχία της εξέγερσης του 1902 και την χορήγηση αμνηστίας στους επαναστάτες, οργανώθηκε μια άλλη εξέγερση στη Μακεδονία, μόνο που αυτή τη φορά οι επαναστάτες που συμμετείχαν ήταν πολλοί περισσότεροι. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Χιλμή Πασά, στη Μακεδονία δρούσαν στις αρχές της άνοιξης του 1903 περίπου 90 συμμορίες με συνολική δύναμη 2.700 ενόπλων (Ο Μακεδονικός Αγών, σ. 428). Μπροστά σε αυτή τη μεγάλη προετοιμασία, πολλές κοινότητες Γραικομάνων εντάσσονται στην Ε.Μ.Ε.Ο., με σκοπό την αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού από κοινού με τους Βούλγαρους επαναστάτες. Με βάση τις πληροφορίες των Βρετανικών και Ελληνικών προξενείων, περίπου τα 2/3 των σλαβόφωνων της Δυτικής Μακεδονίας είχαν ενταχθεί στην Ε.Μ.Ε.Ο. στα πρόθυρα της έκρηξης της εξέγερσης του Ίλιντεν (Η κατά της Μακεδονίας επιβουλή σ. 83-84). Μεταξύ αυτών, έτσι και το μεγαλύτερο μέρος των Βλάχων των Άνω Ποροΐων (Никола Минов, с. 352).[22]

Έτσι, ξημερώματα της 20ης Ιουλίου 1903 ξεκίνησε η εξέγερση. Τα μόνα μέρη που μπόρεσαν να ελέγξουν για ένα διάστημα οι επαναστάτες ήταν μερικές περιοχές της Δυτικής (γεωγραφικής) Μακεδονίας, με πόλεις την Κλεισούρα (ή Βλαχοκλεισούρα, όπου συμμετείχαν και πολλοί Βλάχοι), η Νεβέσκα (το Νυμφαίο) και το Κρούσοβο (βλ. παραπάνω χάρτη). Πέρα από αυτές, σημειώθηκαν σποραδικές ταραχές σε διάφορες πόλεις, οι οποίες ωστόσο καταστάλθηκαν άμεσα από τα οθωμανικά στρατεύματα.Όταν τελικά καταπνίγηκε η κίνηση στη Δυτική Μακεδονία μετά από μερικούς μήνες, η Αυστρία και η Ρωσία υπέγραψαν τη Συμφωνία της Μυρστέγης (Οκτώβριος 1903), η οποία προέβλεπε την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία για την εξομάλυνση της κατάστασης. Μεταξύ άλλων, προβλεπόταν η εγκατάσταση Ευρωπαίων αξιωματικών, οι οποίοι επρόκειτο να επιβλέπουν την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων. Στο σαντζάκι των Σερρών εγκαταστάθηκαν Γάλλοι, στης Δράμας Άγγλοι, στο Μοναστήρι Ιταλοί, στη Θεσσαλονίκη Ρώσοι, και στα Σκόπια Αυστριακοί (Γκισαβίδης, σ. 58).
Το κύριο σημείο των μεταρρυθμίσεων για τις ενδιαφερόμενες για τη Μακεδονία μερίδες, αποτελούσε το "Άρθρο 3", σύμφωνα με το οποίο: "*Ευθύς ως επιτευχθή η ειρήνευσις της χώρας θα ζητηθή από την Οθωμανικής Κυβέρνησιν τροποποίησις των εδαφικών ορίων των διοικητικών διαιρέσεων, με σκοπόν την καλυτέραν συγκρότησιν καθ' ομάδας των διαφόρων εθνοτήτων*". (Ο Μακεδονικός Αγών και τα γεγονότα, σ. 297, σημ. 1). Ωστόσο, δεν ήταν τόσο απλό μιας που ακόμη μεγάλο μέρος του πληθυσμού της υπαίθρου αμφιταλαντευόταν μεταξύ της ελληνικής και βουλγαρικής εθνικής προπαγάνδας, χωρίς να έχει αποκρυσταλλωμένη εθνική συνείδηση. Από αυτό το σημείο, τα ελληνικά συμφέροντα προωθούνται πιο δυναμικά και στην Ανατολική Μακεδονία με σκοπό να περιοριστεί η βουλγαρική επίδραση στους χωρικούς, προωθώντας παράλληλα την ελληνική, και να προστατευτούν οι πατριαρχικές κοινότητες. Ωστόσο, θα χρειαστεί να περάσουν χρόνια μέχρι να οργανωθούν ένοπλα ανταρτικά σώματα, ικανά να στραφούν κατά των βουλγαρικών, που δρούσαν σε όλο το σαντζάκι των Σερρών.

Οι πατριαρχικοί (ελληνίζοντες) στην περιοχή των Ποροΐων

Κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα, οι πατριαρχικές κοινότητες στην περιοχή των Ποροΐων ήταν αυτές των Άνω Ποροΐων (περίπου 700 Βλάχοι και λίγοι σλαβόφωνοι με

[22] Ενδεχομένως, ένας από τους λόγους που παρακίνησαν την ελληνική πλευρά να δράσει δυναμικά στη Μακεδονία ήταν η ένταξη πολλών πατριαρχικών στην Ε.Μ.Ε.Ο. στα πρόθυρα της εξέγερσης του Ίλιντεν, γεγονός που εάν επαναλαμβανόταν, σίγουρα η βουλγαρική επιρροή σε αυτούς θα ήταν μεγαλύτερη.

συνολικό πληθυσμό του χωριού στα 4000 άτομα), του Λιπός (350 περίπου σλαβόφωνοι ανάμεσα σε 450 άτομα), του Μπουτκόβου (περίπου 250-300 σλαβόφωνοι ανάμεσα σε 1200-1300 άτομα), του Σταρός (56 σλαβόφωνοι ανάμεσα σε 430 άτομα) και του Δελή-Χασάν (μόλις μερικές οικογένειες σλαβόφωνων ανάμεσα σε 500 άτομα). Στον παρακάτω χάρτη σημειώνονται τα σχολεία και οι εκκλησίες τόσο των πατριαρχικών, όσο και τα σχολεία των εξαρχικών κοινοτήτων στα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα[23].

[23] Τα παραπάνω ποσά προκύπτουν συγκρίνοντας τις έρευνες του Κάντσοφ, Brancoff, Χαλκιόπουλου, του Ελληνικού Στρατού και της ελληνικής απογραφής του 1913. Συγκεκριμένα σημειώνονται για τους ελληνίζοντες οι εξής αριθμοί:

Ο Κάντσοφ και ο Brancoff δεν λαμβάνουν υπόψην τους, το δόγμα, την συνείδηση των πληθυσμών, αλλά την εθνοτική τους ταυτότητα. Για αυτούς οι σλαβόφωνοι είναι Βούλγαροι, και οι Βλάχοι αποτελούν ξεχωριστή ομάδα.

Άνω Πορόια : 1100 Βλάχοι (χωρίς να διαχωρίζονται σε Ελληνόβλαχους και Ρουμανόβλαχους) - 750 Βλάχοι (ξανά χωρίς διαχωρισμό) και 25 Έλληνες - 790 ορθόδοξοι Έλληνες (εξ ων 725 βλαχόφωνοι) - 600 Βλαχόφωνοι Έλληνες - 2684 άτομα.

Λιπός : 350 Βούλγαροι - 490 Βούλγαροι πατριαρχικοί - 150 Ορθόδοξοι Έλληνες υπό την βουλγαρικήν πίεσιν - 320 Βούλγαροι σχισματικοί - 456 άτομα.

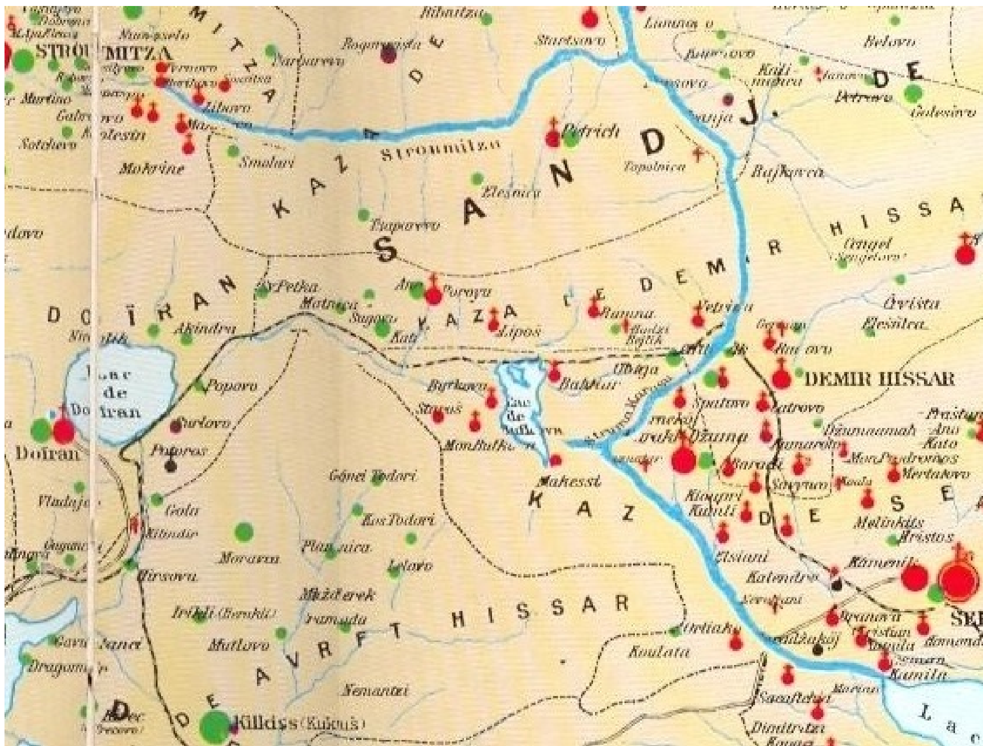
Μπούτκοβο : 220 Βούλγαροι - 520 Βούλγαροι εξαρχικοί - 520 Ορθόδοξοι Έλληνες - 300 σλαβόφωνοι Έλληνες - 1367 άτομα.

Σταρός : 460 Βούλγαροι χριστιανοί - 56 Βούλγαροι πατριαρχικοί - 56 Ορθόδοξοι Έλληνες - 430 Βούλγαροι σχισματικοί (δεν αναφέρονται Έλληνες) - 404 άτομα

Δελή Χασάν : 280 Βούλγαροι - 480 Βούλγαροι εξαρχικοί - 80 Ορθόδοξοι Έλληνες - 5 σλαβόφωνοι Έλληνες - 511 άτομα.

Ενδεχομένως, θα μπορούσε κανείς να προσθέσει στις πατριαρχικές κοινότητες και το σλαβόφωνο χωριό Τζαφερλί, δυτικά του Λιπός. Σημειώνεται ως πατριαρχικό χωριό με 120 άτομα στο βιβλίο του Brancoff, αλλά δεν υπάρχει κανένα άλλο στοιχείο που να αποδεικνύει ότι ζούσαν εκεί ελληνίζοντες, πέρα από μια αναφορά για τον φόνο ενός βοσκού, με το όνομα Ζήσης Βλάχος. Το χωριό δεν φαίνεται στην έρευνα του Χαλκιόπουλου και το Γενικό Επιτελείο Στρατού γράφει ότι το 1912 ζούσαν σε αυτό 40 σχισματικοί Βούλγαροι.

Άλλωστε, είναι εξίσου πιθανό να πρόκειται για τυπογραφικό λάθος από μεριάς του Brancoff. Ο ίδιος επισημαίνει ως πατριαρχικά και τα μουσουλμανικά χωριά Τσαΐρ Μαχαλά και Καρασούλι.

Ελληνικά (κόκκινο) & Βουλγαρικά σχολεία (πράσινο) στο βιλαέτι Θεσσαλονίκης, σύμφωνα με το Γεωγραφικό Ινστιτούτο Ρώμης 1903. Διακρίνεται ότι ελληνική εκκλησία & ελληνικό σχολείο υπήρχε στα Άνω Πορόια (επισημαίνονται στον χάρτη ως Ano Poroya), ελληνικό σχολείο στο Λιπός (Lipos, Φιλήρα), στο Σταρός (Staros, Σταυροδρόμι) και στη Μονή Μπουτκόβου (Mon. Butko., Άγιος Γεώργιος Τριμόρφου), καθώς και στο Μπούτκοβο (Butkova, Κερκίνη). Αντίστοιχα, βουλγαρικό σχολείο υπάρχει στα Άνω Πορόια, στα Κάτω Πορόια (επισημαίνονται στον χάρτη ως Kato), στο Σιούγκοβα (Shugova, Πλατανάκια) και στη Μάτνιτσα (Matnica, Μακρυνίτσα). Είναι προφανές ότι ο χάρτης υποστηρίζει τις ελληνικές θέσεις, καθώς σχολεία σε ορισμένα βουλγαρικά χωριά δεν εμφανίζονται (το βουλγαρικό σχολείο στο Σταρός και στο Δελή Χασάν). Επιπλέον, δεν φαίνεται στο χάρτη το ρουμανικό σχολείο των Άνω Ποροΐων.

Συνεπώς, οι πατριαρχικοί στην περιοχή κατά την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα αριθμούσαν σε περίπου 1400 άτομα, όντας διασκορπισμένοι στα χωριά και μια μικρή μειοψηφία απέναντι στους 5700 περίπου εξαρχικούς, οι οποίοι κατοικούσαν συμπαγώς σε πολυπληθείς κοινότητες στα Άνω Πορόια, τα Κάτω Πορόια, το Ντελή Χασάν, το Κεσετζί Τσιφλίκ, το Τοντόροβο, τη Μάτνιτσα, το Σούγκοβο, το Σταρόσοβο, το Τζουμά μαχαλέ και το Τοντορίτς ενώ ως μειοψηφία στο Μπούτκοβο (μόλις 15 άτομα το 1912).
Γίνεται κατανοητό ότι οι πατριαχικοί δεν θα μπορούσαν να καταφέρουν και πολλά, χωρίς κάποιου είδους βοήθεια. Έτσι, στηρίχθηκαν στο μουσουλμανικό στοιχείο, το οποίο απειλούνταν εξίσου από τους κομιτατζήδες. Αμιγώς μουσουλμανικά χωριά απλώνονταν στα Κρούσια και στα δυτικά της περιοχής, ενώ σε όλα σχεδόν τα χωριά ζούσαν μουσουλμάνοι, καθιστώντας αναγκαία την συνεργασία πατριαρχικών και μουσουλμάνων.[24]

Τα ελληνικά σώματα στην περιοχή των Ποροΐων: Δίκτυο - Οργάνωση

Πριν το 1904 υπήρχαν μεμονωμένα άτομα τα οποία, λόγω αντεκδικήσεων, διέπραξαν κάποιο φόνο και περνώντας στην παρανομία ανέβηκαν στα βουνά, όπως ο Βασίλης Εμμανούλ (Ζιώγας, Άνω Πορόια, σ. 123). Ωστόσο, δεν υπήρχαν ελληνικά ένοπλα σώματα

[24] Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την σύμπραξη πατριαρχικών και μουσουλμάνων βλ. παρακάτω και "Τουρκικές Συμμορίες".

πριν από το 1904 ούτε καν σε όλο τον καζά Σερρών, όπου ο ελληνισμός ήταν περισσότερο ενισχυμένος. Μετά την επανάσταση του Ίλιντεν, έγιναν εκεί δύο απόπειρες για την δημιουργία ενός ολιγάριθμου αντάρτικου σώματος την πρώτη φορά από τον καπετάν Αντωνάκη και τη δεύτερη από τον καπετάν Πέο. Οι προσπάθειες έπεσαν στο κενό λόγω έλλειψης δικτύωσης και οργάνωσης, και έτσι οι ένοπλοι ήταν εκτεθειμένοι σε πολλούς κινδύνους με αποτέλεσμα να διαλυθούν τα σώματα αυτά. Το πρώτο σώμα που μπόρεσε να οργανωθεί και να επιβιώσει ήταν αυτό του Αθανάσιου Χατζηπανταζή, από την Κάτω Τζουμαγιά (σημ. Ηράκλεια Σερρών), το οποίο αναφέρεται ότι περιόδευε μέχρι το Μπέλες, χωρίς να είναι ξεκάθαρο αν έδρασε στα Πορόια και σε ποιό βαθμό (Πέννας, Ιστορία των Σερρών, σ 222-227).
Ήταν πολύ σημαντική η ύπαρξη ενός δικτύου, το οποίο θα στήριζε με κάθε μέσο ένα αντάρτικο σώμα. Οι μακεδονομάχοι έπρεπε να γνωρίζουν σε ποιό χωριό είχαν συνεργάτες για να τους σιτίσουν, να τους κρύψουν από τους προδότες μιας αντίπαλης παράταξης στο ίδιο χωριό και από την ίδια την τουρκική τουρκική χωροφυλακή σε περίπτωση που αυτή επενέβαινε. Επιπλεόν, τα μέλη του δικτύου αυτού έπρεπε να φυγαδεύσουν γρήγορα τους ένοπλους ή και να τους οδηγήσουν στον προορισμό τους. Σημειώνεται ότι οι χωρικοί που ήταν μέλη του δικτύου στήριζαν αφιλοκερδώς τα ένοπλα σώματα, γιατί διαφορετικά επρόκειτο να επέλθουν ποινές και πρόστιμα από την κεντρική επιτροπή του δικτύου[25].

Από την άλλη, δεν ήταν λίγες οι φορές που οι αντάρτες πλήρωναν τους πληροφοριοδότες τους και, γενικότερα, χρειάζονταν χρήματα για τις δικές τους ανάγκες, παράλληλα με τον ιματισμό τους και την σίτισή τους. Έτσι, προκύπτει η ανάγκη χρημάτων, η οποία καλυπτόταν από τις εισφορές των χωρικών που στήριζαν το δίκτυο, από λεία μιάς αντίπαλης παράταξης και από την Ελλάδα. Στην περίπτωση των Βούλγαρων, αρκετές φορές αποσπάστηκαν ποσά ως λύτρα για μια απαγωγή ενός πατριαρχικού εύπορου ή προύχοντα, όπως η περίπτωση της απαγωγής της Μις Στόουν από τον Γιάννε Σαντάνσκι.
Τα ελληνικά προξενεία ήταν αυτά που παρείχαν χρήματα στους μακεδονομάχους, τα οποία στέλνονταν από την κεντρική ηγεσία στην Ελλάδα. Επιπλέον, τα έλεγχαν, κατευθύνοντάς τα σε μεγάλο βαθμό εναντίον συγκεκριμένων στόχων, ή και αδρανοποιώντας τα, όταν η τουρκική χωροφυλακή υποψιαζόταν την ανάμειξη των προξένων.

"*Το Κεντρικόν Κομιτάτον δια τον συντονισμόν του αγώνος ωργάνωσε εις Μακεδονίαν τρία πρωτεύοντα οργανωτικά κέντρα: Της Θεσσαλονίκης, του Μοναστηρίου και των Σερρών. Δευτερεύοντα δε τοιαύτα εις Καστοριάν, Καβάλαν, Στρώμνιτσαν, Αλιστράτην, Δράμαν, Έδεσαν, Γευγελήν, Αδριανούπολιν και αλλαχού. Εις έκαστον των Κέντρων προΐστατο, εφ' όσον υπήρχε, ο Έλλην Πρόξενος άλλως ωρίζετο εις Αξιωματικός ως Αρχηγός, περιβαλλόμενος έτερον επάγγελμα. Τα κέντρα ενισχύθηκαν από αριθμόν Αξιωματικών και Υπαξιωματικών οι οποίοι εξετελούν διαφόρους υπηρεσίας υπαλλήλων και κατωτέρου προσωπικού, υπό ψευδώνυμα, ώστε να μην αποκαλυφθεί η ιδιότης των. Τα Κέντρα διηύθυνον τας επιχειρήσεις των ανταρτικών Σωμάτων, τα οποία υπήγοντο διοικητικώς υπό αυτά. Εφηρμόσθη απ' αρχής αυστηρώς συνομωτικόν σύστημα. Εις τα μεγάλα Κέντρα της Θεσσαλονίκης και Μοναστηρίου, έκαστος Αξιωματικός είχεν αναλάβει ίδιον τομέα ευθύνης. Τα Κέντρα ήσαν υπεύθυνα δια τον ανεφοδιασμόν, συντήρησιν, ενίσχυσιν εις προσωπικόν κ.λπ. των υπ' αυτά υπαγομένων Ανταρτικών Σωμάτων καθώ και τον συντονισμόν δράσεως τούτων. Μετά την υλοποίησιν της ανωτέρω οργανώσεως εγένετο η οργάνωσις της τοπικής διοικήσεως. Ούτω εις εκάστην Πόλιν ή Χωρίον ιδρύθη Διοικούσα επιτροπή από εντοπίους η*

[25] βλ. Χειρόγραφη έκθεση 55 προκρίτων των Σερρών το 1908 προς το Στέφανο Δραγούμη (26 σελίδες), Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Αρχείο Στέφανου Δραγούμη. Φέρει ως ημερομηνία την 27η Σεπτεμβρίου 1908 και αποτελεί μια κατατοπιστική εικόνα των Σερρών κατά τη περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα. Βρίσκεται σε ψηφιακή μορφή στα νέα ελληνικά από τον Δημήτρη Λιθοξόου στην σελίδα: http://www.lithoksou.net/p/anekdoti-ekthesi-55-prokriton-ton-serron-1908-pros-stefano-dragoymi-2012.

οποία ευρίσκετο εν συνδέσμω με το αντιστοιχούν εις αυτήν Κέντρον αφ' ενός και με τα δρώντα εις την περιοχήν της ανταρτικά Σώματα. Η Διοικούσα επιτροπή είχεν ταμίαν, συνεκέντρωνε χρήματα εξ εράνων για την συντήρησιν του αγώνος και πολλάκις επέβαλε φορολογίας εις Τούρκους, Βούλγαρους και παρεκτρεπομένους Έλληνας. Ωργανώθη πολιτοφυλακή υπό την Διοικούσαν επιτροπήν κατά το πρότυπον της Βουλγαρικής τοιάυτης. Ομοίως ιδρύθησαν τοπικά δικαστήρια εις τα οποία πλην των Εθνικών υποθέσεων εξεδικάζοντο πολλάκις και αστικαί τοιαύται. Αι Εθνικής φύσεως παρεκτροπαί ετιμωρούντο αυστηρότατα. Κατ' αρχάς οι δικασταί, οι οποίοι σημειωτέον ήσαν οι πλέον ευυπόληπτοι πολίται, έφερον προσωπίδας ή εδίκαζον όπισθεν παραπετάσματος. Συν τω χρόνω με την επικράτησιν του αγώνος οι δικασταί εδίκαζον ελευθέρως."[26]

"4 Μαρτίου 324 (1908)
Προς
Υποδιοίκησιν Βοδενών

Δια κατασχέσεως σχετικών εγγράφων και λοιπών στοιχείων εξηκριβώθη θετικώς ότι αι ενταύθα δρώσαι ελληνικαί συμμορίαι διοικούνται υπό αξιωματικών του ελληνικού στρατού, καθώς και η συμμετοχή και ανάμιξις εις τα συμμοριακάς υποθέσεις των ελληνικών προξενείων και μάλιστα του εν Μοναστηρίω Ελλήνος προξένου, ο οποίος βυσσοδομών μετέβη κατ' αυτάς εις τα χωριά του Τυρνόβου και συνηντήθη μετά των αρχηγών των εκεί οργανουμένων συμμοριών. Συγχρόνως δε παρέσχέθησαν πληροφορίαι, καθ' ας τα προ δύο εβδομάδων εις το εν Μοναστηρίω ελληνικόν προξενείον παρουσιασθέντα αγνώστου ταυτότητος δύο άτομα είναι Έλληνες αξιωματικοί, προορισμός των οποίων είναι να οργανώσουν εις τα μέρη εκείνα συμμορίας. Γνωστοποιούσα ταύτα η Ση Γενική Επιθεώρησις εντέλλεται όπως συμπληρωθούν πάσαι αι προϋποθέσεις λήψεως ενδεικνυομένων ανατρεπτικών και αποτρεπτικών μέτρων των ως άνω υπούλων ενεργειών των ειρημένων Ελλήνων προξένων, ως και της μη παροχής ευκαιρίας εις τας υπονομευτικάς κινήσεις αυτών δια μεταβάσεως τούτων και περιοδειών εις χωριά. Ταύτα εκοινοποίησα εις το βιλαέτιον Μοναστηρίου, ως και εις πάντας τους αρμοδίους. Εφ' ω συνιστώμεν όπως και εκεί ενεργήσητε ως ορίζει και απαιτεί η Υψηλή βεζυρική εντολή.

Ο βαλής της Θεσσαλονίκης
Ρεούφ"[27]

Στα δυτικά του καζά Δεμίρ Χισάρ, η επιτροπή των Άνω Ποροΐων έπαιξε αυτό τον εξής ρόλο: Επρόκειτο σαν ένα μικρό αρχηγείο, όπου πολίτες μυημένοι στον αγώνα συνεδρίαζαν και κάλυπταν τις ανάγκες των ελληνικών σωμάτων που περνούσαν από τη περιοχή. Για παράδειγμα, στις 19 Ιουλίου 1907 το σώμα του καπετάν Δούκα συγκρούστηκε με μια 25μελή ομάδα κομιτατζήδων κοντά στα Άνω Πορόια. Ο καπετάν Δούκας (Δούκας - Ζέρβας) δρούσε γενικά στο νότιο μέρος των Σερρών, σε μέρη όπως το όρος Παγγαίο και τη Ζηλιάχοβα (σημ. Νέα Ζίχνη) (βλ. Πέννας, Ιστορία των Σερρών 258-263), αλλά φαίνεται ότι η ύπαρξη της επιτροπής Ποροΐων έδινε τη δυνατότητα στα σώματα να επεκτείνουν τις επιχειρήσεις τους βορειότερα.

[26] Η κατά της Μακεδονίας επιβουλή, σ. 99

[27] Νεράντζης, σ. 923

Δεξιά: Ο Καπετάν Δούκας Πηγή: Πέννας Πέτρος Θ., *Ιστορία των Σερρών από της αλώσεως αυτών υπό των Τούρκων μέχρι της απελευθερώσεως των υπό των Ελλήνων (1363-1913), Εκδ. δευτέρα βελτιωμένη και επηυξημένη, Ιστορική και Λαογραφική Εταιρία Σερρών-Μελενίκου*, Αθήναι, 1966.

Αντίστοιχα, ο Στέργιος Βλάχμπεης από την Τζουμαγιά, μετά από επιχειρήσεις στα εξαρχικά χωριά βορείως του Μπέλες (τέλη Δεκεμβρίου 1906), πέρασε στις αρχές του 1907 από τα Πορόια (Πέννας, Ιστορία, σ.239), όπου και έδρασε μαζί με ορισμένους πολίτες από την επιτροπή. Ο ρόλος της επιτροπής αναλύεται από τον Πέτρο Πέννα ως εξής:

"*Η Επιτροπή δρούσε με βάση τις επίσημες οδηγίες του Προξενείου Θεσσαλονίκης, βοηθούσε στη διακίνηση όπλων και ιματισμού προς τη Ράμνα και σ' όλα τα γύρω χωριά, όπως τα Πλατανάκια, το Καλοχώρι, τη Μακρυνίτσα κ.λ.π. και τις μετακινήσεις των Σωμάτων ή μεμονομένων Ανταρτών, στους οποίους παρείχαν άσυλο ασφαλές.*
Την επιτροπή αποτελούσαν ο Στέργιος Γκίνης, ο Νικόλαος Σώστης που αργότερα εντάχθηκαν στο Σώμα του Βλάχμπεη, ο Στέφανος Στεφανούσης, ο Ηλίας Σύρμος, ο Χρήστος Ζιώγας, Θεοχάρης Ταντανάσης, Ηλίας Πένκας, ο γιατρός Τιμολέων Εμμανουήλ, που έκανε ταυτόχρονα και τον δάσκαλο, ιδιότητες που τον βοηθούσαν αποτελεσματικά στην εκπλήρωση της αποστολής του, ο Παπαθεοδώρου, ο Χονδρογιάννης και άλλοι.
Εκτός από τους παραπάνω που αποτελούσαν την Οργανωτική Επιτροπή και που ο αριθμός της αυξανόταν ανάλογα προς τις ανάγκες του αγώνα, οι Δημ. Σκιάνδος, Δημ. Μπουτκόβαλης, Αποστόλης Ζώϊδης, Δημ. Τζέγκας, Πέτρος Γιάντσιος, Γεώργιος Κουφίδης και για την περιοχή των Κάτω Ποροΐων ο Ιωάννης Γ. Καγιανός και μεγάλος αριθμός νέων της εποχής εκείνης, αποτελούσαν την ομάδα των πληροφοριοδοτών, που διευκόλυνε το έργο των οργανωτών και των ενόπλων ανταρτικών Σωμάτων." (Πέννας, Άνω Πορόια, σ. 88)

Οι ντόπιοι συμμετέχουν στον αγώνα

Κατά τα μέσα του 1905, η πίεση των βουλγαρικών σωμάτων στο καζά Δεμίρ Χισάρ γίνεται εντονότερη, λόγω της επικείμενης οθωμανικής απογραφής του πληθυσμού τον Οκτώβριο 1905, με σκοπό τα σλαβόφωνα χωριά να δηλωθούν ως εξαρχικά (Πέννας, Ιστορία, 210-211). Εκείνη τη περίοδο 17μελής βουλγαρική συμμορία δρούσε στη περιοχή των Ποροΐων, με ορμητήριο τα Κρούσια και τροφοδοτούμενη στα χωριά Δελή Χασάν και Σταρός (Πέννας, Άνω Πορόια, σ. 81). Οι πατριαρχικοί, απαντώντας στις ενέργειες των εξαρχικών, προσπαθούν να συγκροτήσουν ένα 20μελές σώμα που θα δρούσε στη περιοχή.

Σᾶς ἀναφέρομεν ὀνομαστὶ τὰ ὀνόματα κάτωθι τῆς παρούσης

Ἀριθ.	Ὀνοματεπώνυμον	Καταγωγή	Μισθός λίρ. γρ. παρ.	Παρατηρήσεις
1	Γεώργιος Κωνσταντίνου	Ἠπείρου	4	Ὁπλαρχηγός
2	Βασίλειος Ἐμμανουὴλ	Πορόι	4	»
3	Χρίστος Κώστας	»	2	ὁπλῖται
4	Ν. Δημητρίου	»	2	»
5	Γεώργ. Νικολάου	»	2	»
6	Μιχαὴλ Νικολάου	ἔφυγεν	2	»
7	Στέργιος Μιχ. Γιάννης	»	2	»
8	Ν. Παττὼν	ἔφυγεν	2	»
9	Χρ. Νικολάου	»	2	»
10	Νικ. Γ. Πέγκας	»	2	»
11	Γεώργ. Ν. Νικολάου	»	2	»
12	Νίκος Νάνος	Κουλινδρὸ	2	»
13	Παναγιώτης		2	»
14	Κωνσταντῖνος		2	»
15	Σάββας Κρίτζαλης	Προῦσα(Μοναχ.)	2	
16	Γεώργιος Τσομπανάκης		2	
17	Μουσταφὰ Μπεκὴρ	Πορόι	2	
18	Χασὰν	»	2	
19	Μουσταφὰ Σάιτ	»	2	
20	Σαΐδ Σινὰν	»	2	
			44	

Διὸ συνετάγη ἡ παροῦσα καὶ ὑπογράφεται ληφθέντος καὶ τοῦ ἀνωτέρω χρηματικοῦ ποσοῦ λίραι Ὀθωματικαὶ τεσσαράκοντα τέσσαρες (44) ὡ καὶ ἅπας ὁ ἱματισμὸς τῶν Ἀνδρῶν.

Ὁ Ἡγούμενος
τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μπουτκόβου
Ἀμβρόσιος Παρασχάκης
ἢ Π. Παντελὴς

Οἱ ὁπλαρχηγοὶ
Γ. Κωνσταντίνου ἢ
Τσάμης

Διὰ τὸν ἀγράμματον
Βασίλην Μανωὶλ τίθεται
ἡ σφραγὶς αὐτοῦ.

Οἱ Πράκτορες
Νικόλαος Ι. Τζιοραπτσὶ
Γεώργιος Δημ. Νάνου
Ἠλίας Σοίρμου Πράκτορας

Ωστόσο, παρόλο που σώζεται το συμφωνητικό της ίδρυσής του, το σώμα δεν δημιουργήθηκε ποτέ για άγνωστους λόγους[28].

Ένα σώμα, όμως, που όντως υπήρχε ήταν αυτό στη Μονή Μπουτκόβου. Θα πρέπει να ήταν κυρίως σώμα άμυνας της πατριαρχικής Μονής, χωρίς να έχει ιδιαίτερα επιθετικό χαρακτήρα. Από μια μισθωδοτική κατάσταση του Αυγούστου 1905 γίνονται γνωστά τα ονόματα των μελών του[29]:

[28] Το γεγονός ότι δεν ιδρύθηκε το σώμα αυτό αποδεικνύεται πρωτίστως από την απόλυτη απουσία αναφορών σε αυτό πέρα από το συγκεκριμένο πιστοποιητικό. Επιπλέον βλ. Ζιώγας, Παπαηλιάκης, σ. 138-140, - Αναφορά ότι η περιοχή αφέθηκε ακάλυπτη στις βουλγαρικές συμμορίες μέχρι το Μάρτιο 1908 Σερραϊκά Χρονικά Τόμος 4 σ. 100 - Απουσιάζει από τον συλλογικό κατάλογο με τα ελληνικά σώματα στη Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία στα τέλη του 1905, ενώ αναφέρεται η ύπαρξη του εξαμελούς σώματος στη Μονή Μπουτκόβου, Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα, σ. 204-207.

[29] Η παραπάνω ένοπλη ομάδα εμφανίζεται και σε έγγραφο προς το Υπουργείο Εξωτερικών με ημερομηνία 24/11/1905 σχετικά με τις ένοπλες ελληνικές ομάδες στην Ανατολική κ Κεντρική Μακεδονία.

1.Νικόλαος Σμέρχας
2. Σάββας Παπαθανασίου
3. Ετέμ Τσαούς
4. Στοΐτσος Βούλγαρος
5. Αβραάμ διδάσκαλος
6. Νικόλαος Ιωάννου

Την εν λόγω ομάδα βρήκαν αντιμέτωποι οι εξαρχικοί κάτοικοι του Δελή Χασάν όταν προσπάθησαν να καταλάβουν βιαίως το ναό[30].

Ο Αβραάμ Στεργίου στο Δελή Χασάν

Ο Αβραάμ Στεργίου ήταν δάσκαλος του ελληνικού σχολείου στο Δελή Χασάν τουλάχιστον από το σχολικό έτος 1894-1895 μέχρι το 1903-1904 [βλ. Παράρτημα 3ο]. Παράλληλα, συμμετείχε ως πολιτοφύλακας στην ένοπλη ομάδα της Μονής Μπουτκόβου [βλ. παραπάνω]. Για τη δράση του αυτή καταγγέλθηκε από εξαρχικούς στις οθωμανικές αρχές από τις οποίες και φυλακίστηκε. Στις αρχές του Μαΐου 1907, λίγο καιρό αφότου αποφυλακίστηκε, ο βοέβοδας Μανούσωφ προσπάθησε να σκοτώσει την οικογένειά του Αβραάμ Στεργίου, αλλά αυτή πρόλαβε και διέφυγε, εκτός από τον υιό του, Νικόλαο Στεργίου, ο οποίος δολοφονήθηκε. Μετά από αυτό, ο Μανούσωφ έβαλε φωτιά στο σπίτι του Αβραάμ και του αδελφού του.[31] Έτσι, ο Αβραάμ εγκατέλειψε το Δελή Χασάν και η ένοπλη ομάδα διαλύθηκε. Δύο εβδομάδες αργότερα, έγινε επίθεση κατά της Μονής Μπουτκόβου με τον Μητροπολίτη Πολυανής να ζητά μια ομάδα ενόπλων να φρουρεί το ναό[32].

Η σύμπραξη Οθωμανών και πατριαρχικών

Η επικουρία των μουσουλμάνων στον αγώνα των πατριαρχικών κατά των εξαρχικών ήταν ουσιώδης και πολύ αποδοτική. Τούρκοι τροφοδοτούσαν τους πατριαρχικούς ένοπλους (Πέννας, Πορόια, σ. 86-87 "*Ιδίως Τούρκοι της περιοχής των Ποροΐων χρησιμοποιήθηκαν ως τροφοδότες, οδηγοί, γιαταξήδες, και ακόμη σε ορισμένες περιπτώσεις και ως εκτελεστές, όπως ο Τούρκος φυγόδικος Χασά-Καπετάνης που αργότερα εντάχθηκε στο σώμα του Στέργιο Βλάχμπεη*".) και συμμετείχαν στις τσέτες τους(Βλ. παραπάνω πιστοποιητικό - ομάδα της μονής μπουτκόβου - Ένοπλη ομάδα του Πετριτσίου από 15 οθωμανούς και 8

---

[30] "*Νυκτερινή επίθεσις εγένετο εναντίον της Μονής Μπουτκόβου. Πολυάριθμοι χωρικοί επετέθησαν, αλλ' οι μοναχοί οχυρωθέντες τους επετέθησαν και τους υποχρέωσαν να φύγωσιν άπρακτοι*" (Παπαηλιάκης, σ. 142, σημ. 4).

[31] *10 Μαΐου 1907*: "*Δεκαπενταμελής βουλγαρική συμμορία υπό την αρχηγίαν του εκ Στρωμνίτσης ληστάρχου Μανούσωφ, μετέβη εις το παρά το ελληνικόν μοναστήριον Μπουτκόβου χωρίον Δελή Χασάν Μαχαλά, επί σκοπώ του να εξοντώση την οικογένειά του δια τα ακραιφνή αισθήματα του γνωστού ομογενούς Στέργιου Αβραάμ, προ μικρού απολυθέντος των φυλακών, όπου είχαν εγκλείσει αυτόν αι βουλγαρικαί συκοφαντίαι. Εκ της οικογενείας μόνον ο υιός του Στεργίου εφονεύθη, ονόματι Νικόλαος, της λοιπής οικογενείας κατορθωσάσης να διαφύγη. Οι κακούργοι ενέπρησαν την οικίαν του Στεργίου και την του αδελφού του.*" (Παναγιώτης Χρ. Ζιώγας, Γεώργιος Παπαηλιάκης και Άνω Πορρόια Σερρών, σ. 142.) (Πέτρου Πέννα, Ιστορία των Σερρών, σ. 277)

[32] *22 - ξημερώματα 23ης Μαΐου 1907*: "*Πολυανής Φώτιος, Αγγέλει ότι τη 20 τρ. μ. περί τας ώρας 3½ της νυκτός (τουρκιστί) εγένετο απόπειρα εκ των δολοφονικών Βουλγάρων κατά της Μονής Μπουτκόβου, ματαιωθείσαι ευτυχώς συνεπεία υλακών των κυνών, και ότι περί 6ην ώραν και αύθις ανεφάνησαν, και πάλιν ματαιωθέντος του σχεδίου των συνεπεία της προνοίας του Ηγουμένου αυτής. Κατά συνέπειαν εξαιτείται την ενέργειαν των δεόντων, όπως αποσταλή στρατός ο απαιτούμενος προς φρούρησιν αυτής*". (Παναγιώτης Χρ. Ζιώγας, Γεώργιος Παπαηλιάκης και Άνω Πορρόια Σερρών, σ. 142-143.

Σταρτσοβίτες, Μπάκας, σ. 252). Ακόμη και οι Πομάκοι του χωριού Πάλμες (σημ. Παλιά Καστανούσα) υποστήριζαν την ελληνική πλευρά, δεχόμενοι τα ένοπλα σώματα (Πέννας, Πορόια, σ.82, τα χωριά της Δοϊράνης φιλικά προς τους Έλληνες, Ο μακεδονικός αγών κ γεγονότα σ. 190) και διεξάγοντας οικονομικό πόλεμο στους εξαρχικούς της διπλανής Σφέτα Πέτκα (σημ. Αγίας Παρασκευής) (βλ. κεφάλαιο Τουρκικές Συμμορίες).

Η οργάνωση του ένοπλου αγώνα στις αρχές του 1908 – Μετά τους Νεότουρκους

Κατά τις αρχές του 1908, ολόκληρο το σαντζάκι Σερρών χωρίστηκε σε περιοχές, στην καθεμία από τις οποίες προβλεπόταν η δράση ενός ελληνικού ένοπλου σώματος. Για την περιοχή του Μπέλες προβλεπόταν η παρουσία του μάλλον 10μελούς σώματος του Αλέξανδρου Ευρυθιώτη. Αυτός παραδόθηκε στα Άνω Πορόια μετά την ανακήρυξη του Συντάγματος των Νεότουρκων μαζί με το ένοπλο σώμα του.

Μετά το τουρκικό Σύνταγμα, οι ένοπλες ομάδες παραδόθηκαν, αλλά μετά από μερικούς μήνες είχαν αναλάβει πάλι δράση, ενώ ταυτόχρονα οργανώθηκαν πολιτοφύλακες και σε τουρκικά χωριά. Εκείνη τη περίοδο, οι σλαβόφωνοι του Λιπός προτίμησαν να ενταχθούν στην εξαρχία, τελειώνοντας όλους τους δεσμούς τους με τον ελληνισμό για πάντα. Η κατάσταση θύμιζε την προ του 1908 εποχή και οι δολιοφθορές αποτελούσαν καθημερινά φαινόμενα. Για παράδειγμα το καλοκαίρι του 1911 μεταξύ Μουριών και Σταθμού Ροδόπολης ανατινάχθηκε η αμαξοστοιχία από βόμβα που μάλλον είχαν τοποθετήσει Βούλγαροι. Τα πράγματα ξεκαθαρίστηκαν μια και καλή στη περίοδο των Βαλκανικών πολέμων, όταν πολλοί βουλγαρίζοντες και μουσουλμάνοι εγκατέλειψαν τη περιοχή πριν και μετά από αυτούς, παράλληλα με την άφιξη Ελλήνων προσφύγων από το 1913 κιόλας.

Μερικά στοιχεία για τις συγκρούσεις της περιόδου

1905

23 Μαρτίου 1905: Δολοφονούνται οι Παύλος Γιαντζής, Γεώργιος Αλικοτσής και ο Ηλίας Θεοδώρου από Βούλγαρους με μαχαίρια και περίστροφα. Ήταν ανθρακοπώλεις στη περιοχή του Μπέλες (Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη, σ. 397.)

1906

3 Μαρτίου 1906: Δολοφονείται ο Ζήσης Βλάχος, βοσκός από το Τζαφερλή. (Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη, σ. 415.)
23 Οκτωβρίου 1906: Δολοφονείται ο Ρίζος Βλάχος, βοσκός από το Σούγκοβο (Πλατανάκια) Σιντικής (Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη, σ. 416.)

1907

29 Απριλίου 1907: (Αλλού αναφέρεται 1 Μαΐου) Πυρπόληση του ναού της Κοιμήσεως της Θεοτόκου από Βούλγαρους και Ρουμανίζοντες των Άνω Poροΐων, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα οι πατριαρχικοί του χωριού (Βλάχοι & λίγοι σλαβόφωνοι) να μην έχουν το δικό τους ναό (Παρόλο που στο βιβλίο του Παναγιώτη Χρ. Ζιώγα αναφέρει πως από τις 4 εκκλησίες του χωριού -Κοιμήσεως της Θεοτόκου, Αγίου Δημητρίου, Αγίου Γεωργίου και Αγίου Νικολάου- μονάχα η μία, αυτή του Αγίου Δημητρίου, παραχωρήθηκε στους εξαρχικούς, μάλλον θα πρέπει να παραχωρήθηκε και αυτή του Αγίου Γεωργίου, όπως αναφέρει ο Γκεόργκι Στρέζοφ το 1891, καθώς η επιμονή του Μητροπολίτη Αιμιλιανού στην επιστολή του περί απουσίας ενός ναού για τους πατριαρχικούς, πρέπει να οφείλεται σε αυτό το λόγο, ότι δηλαδή όντως δεν υπήρχε άλλη εκκλησία διαθέσιμη για τους πατριαρχικούς, και όχι στο γεγονός ότι η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου ήταν μακριά από το

χωριό και δεν ήταν εύκολη η λειτουργία της, όπως υπογραμμίζεται στο βιβλίο. Χαρακτηριστικά ο Μητροπολίτης ανέφερε: "[...]*Επειδή υπάρχει μία και μόνη εκκλησία δια τούτο συνέστησα να στεγάσωσι προχείρως αυτήν και επί ιερού αντιμινσίου να τελώσι την θείαν λειτουργίαν.*" Ο ναός του Αγίου Νικολάου δεν ήταν εφικτό να εξυπηρετήσει τις ανάγκες των πατριαρχικών, όντας πολύ μικρός). Αμέσως, ο πρόξενος της Ελλάδας στις Σέρρες Σαχτούρης & ο Μητροπολίτης Μελενίκου Αιμιλιανός κατηγορούν εντονότατα τους Βούλγαρους και την ρουμανική προπαγάνδα, θεωρώντας τους υπεύθυνους για το συμβάν, και οργανώνουν συστηματικά έναν έρανο για την επισκευή του ναού. (Παναγιώτης Χρ. Ζιώγας, Γεώργιος Παπαηλιάκης και Άνω Πορρόια Σερρών, σ. 132-137.) (Πέτρου Πέννα, Ιστορία των Σερρών, σ. 277)
10 Μαΐου 1907: "*Δεκαπενταμελής βουλγαρική συμμορία υπό την αρχηγίαν του εκ Στρωμνίτσης ληστάρχου Μανούσωφ, μετέβη εις το παρά το ελληνικόν μοναστήριον Μπουτκόβου χωρίον Δελή Χασάν Μαχαλά, επί σκοπώ του να εξοντώση την οικογένειά του δια τα ακραιφνή αισθήματα του γνωστού ομογενούς Στέργιου Αβραάμ, προ μικρού απολυθέντος των φυλακών, όπου είχαν εγκλείσει αυτόν αι βουλγαρικαί συκοφαντίαι. Εκ της οικογενείας μόνον ο υιός του Στεργίου εφονεύθη, ονόματι Νικόλαος, της λοιπής οικογενείας κατορθωσάσης να διαφύγη. Οι κακούργοι ενέπρησαν την οικίαν του Στεργίου και την του αδελφού του.*" (Παναγιώτης Χρ. Ζιώγας, Γεώργιος Παπαηλιάκης και Άνω Πορρόια Σερρών, σ. 142.) (Πέτρου Πέννα, Ιστορία των Σερρών, σ. 277)
22 - ξημερώματα 23ης Μαΐου 1907: "*Πολυανής Φώτιος, Αγγέλει ότι τη 20 τρ. μ. περί τας ώρας 3½ της νυκτός (τουρκιστί) εγένετο απόπειρα εκ των δολοφονικών Βουλγάρων κατά της Μονής Μπουτκόβου, ματαιωθείσαι ευτυχώς συνεπεία υλακών των κυνών, και ότι περί 6ην ώραν και αύθις ανεφάνησαν, και πάλιν ματαιωθέντος του σχεδίου των συνεπεία της προνοίας του Ηγουμένου αυτής. Κατά συνέπειαν εξαιτείται την ενέργειαν των δεόντων, όπως αποσταλή στρατός ο απαιτούμενος προς φρούρησιν αυτής*". (Παναγιώτης Χρ. Ζιώγας, Γεώργιος Παπαηλιάκης και Άνω Πορρόια Σερρών, σ. 142-143.)
19 Ιουλίου 1907: Σημειώνεται συμπλοκή του σώματος του καπετάν Δούκα και 25 κομιτατζήδων κοντά στα Άνω Πορόια. Μετά το τέλος της σύγκρουσης, 4 κομιτατζήδες είχαν πέσει νεκροί. (Χρήστος Νεράντζης, σ. 818)
10 Σεπτεμβρίου 1907: Δολοφονείται ο Ηλίας Πέγκας από τα Άνω Πορόια από Ρουμανίζοντες του χωριού. (Παναγιώτης Χρ. Ζιώγας, Γεώργιος Παπαηλιάκης και Άνω Πορρόια Σερρών, σ. 141.)
20 Νοεμβρίου 1907: "*Παρά την θέσιν Δεμίρ-Καπού, επί του Μπέλες, τουρκική συμμορία συνέλαβε τέσσαρας νέους Βούλγαρους εκ Πορροΐων, ών εφόνευσε τους δύο, ο τρίτος απέθανεν εκ συγκοπής, ο δε τέταρτος διέφυγε μεν, αλλ' έκτοτε εξηφανίσθη.*" (Ιστορικό Ημερολόγιο Σερρών, σ. 293.)
- *Δεν υπάρχει ακριβής ημερομηνία* - Ο οπλαρχηγός Β' Τάξης Παντελής Παπαϊωάννου από το Μακρύεβο, πεθαίνει το 1907 στο Μπέλες. (Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη, σ. 422).

1908
5 Ιανουαρίου 1908: "[...]*Ετέρα βουλγαρική συμμορία εφόνευσεν εν τω χωρίω Δελή-Χασάν-Μαχαλέ τον χωρικόν Βάνε.*" (Ιστορικό ημερολόγιο Σερρών, σ. 4.)
31 Μαρτίου 1908: "*Αυθημερόν υπό πολυαρίθμου βουλγαρικής συμμορίας εφονεύθησαν δύο ελληνόβλαχοι ποιμένες εξ Άνω Πορροΐων της περιφερείας Δεμίρ Χισσάρ, διότι δεν επείθοντο εις τας προτροπάς του παρ' ω υπηρέτουν βουλγάρου Ηλία, όπως δηλωθώσιν ως Βούλγαροι*". (Παναγιώτης Χρ. Ζιώγας, Γεώργιος Παπαηλιάκης και Άνω Πορρόια Σερρών, σ. 141)

1909

- *Δεν υπάρχει ακριβής ημερομηνία* - Ο οπλαρχηγός Β' Τάξης από τη Μπαροβίτσα Γουμένισσας, πεθαίνει το 1909 στο Μπέλες.

Ο ρόλος της Εκκλησίας στον Μακεδονικό Αγώνα

Η σύγκρουση των δύο ιδεολογιών

Θα έλεγε κανείς ότι ο ανταγωνισμός στη Μακεδονία και για τη Μακεδονία αποτελούσε μία σύγκρουση δύο βασικών ιδεολογιών. Από τη μία, οι Βούλγαροι, οι Ρουμάνοι, οι Σέρβοι και οι Αλβανοί διεκδικούσαν τους αντίστοιχους πληθυσμούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας βασισμένοι σε αρχές του εθνικισμού και κυρίως στη γλώσσα. Με λίγα λόγια, για αυτούς οι σλαβόφωνοι ήταν Βούλγαροι ή Σέρβοι, οι αλβανόφωνοι ήταν Αλβανοί και οι ρομανόφωνοι (οι ομιλητές ρομανικών διαλέκτων, οι Βλάχοι) ήταν Ρουμάνοι. Από την άλλη, οι Έλληνες διεκδικούσαν όλους όσους υπάγονταν στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου (ελληνόφωνους και μη), την δικτύωση και την επιρροή του οποίου εκμεταλλεύτηκαν για την προώθηση της ελληνικής εθνικής προπαγάνδας. **Όποιες, όμως, και αν ήταν οι διεκδικήσεις, πάντοτε η εκάστοτε πλευρά προσπαθούσε να θέσει υπό τον έλεγχο του εκκλησιαστικού της φορέα την αντίστοιχη ομάδα χριστιανών, με στόχο της εδραίωση της εθνικής της προπαγάνδας**.

Η εθνική προπαγάνδα διαμέσου της εκκλησίας

Συγκεκριμένα, οι Έλληνες και οι Οθωμανοί μαζί με το Φανάρι, υποστήριζαν ένα είδος οικουμενισμού για τους ορθόδοξους, ως συνέχεια του κατά παράδοσιν υπάρχοντος καθεστώτος, που προέβλεπε την υπαγωγή διάφορων εθνοτικών ομάδων (Σλάβων, Βλάχων, Αλβανών, Ελλήνων κ.ά.) στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ωστόσο, σε αντίθεση με το παρελθόν, η υπαγωγή αυτή οδηγούσε σε έναν έμμεσο ή και άμεσο εξελληνισμό αυτών των ομάδων, καθώς προωθείτο ο βυζαντινός χαρακτήρας του Πατριαρχείου, **ο οποίος ήταν συνδεδεμένος με την ελληνική εθνική προπαγάνδα**, όπως αναλύεται παρακάτω[33].

Πρωτίστως, το όνομα Γραικοί ή Ρωμαίοι (σε ελληνικές επιστολές, ενώ σε τουρκικά στοιχεία συναντάται ο όρος Ρουμ) χαρακτήριζε όλους τους ορθόδοξους που υπάγονταν στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, δίνοντας την ευκαιρία στους Έλληνες εθνικιστές της εποχής να τους υπολογίζουν ως Έλληνες. Ωστόσο, δεν ήταν μόνο το όνομα που μαρτυρούσε τον εξελληνισμό αυτό. Η υπαγωγή στο Οικουμενικό Πατριαρχείο σήμαινε αυτόματα ελληνόφωνη εκπαίδευση στα σχολεία και ελληνική γλώσσα στις εκκλησίες (με

[33] *[Η παραπάνω προώθηση αυτού του βυζαντινού χαρακτήρα λάμβανε χώρα καθόλη τη διάρκεια της παρουσίας των Οθωμανών στα Βαλκάνια, με μεγαλύτερη ένταση μετά την κατάργηση του Πατριαρχείου του Ιπέκ (1766) και της Αχρίδας (1767), όταν, δηλαδή, το Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης ήταν ανεμπόδιστο να ασκεί την εξουσία του στους χριστιανούς των Βαλκανίων. Τότε, όμως, οι ιδέες του εθνικισμού δεν είχαν αγγίξει τα Βαλκάνια και η ελληνική γλώσσα, υπό τη λόγια μορφή της, λογιζόταν, απλώς, ως η γλώσσα των ανώτερων τάξεων. Συν τοις άλλοις, δεν θα μπορούσαν να αλλοιώσουν τον εθνισμό κανενός τα ελάχιστα ελληνικά σχολεία που βρίσκονταν διασκορπισμένα στα Βαλκάνια. Εκατόν τριάντα χρόνια αργότερα, όταν η γλώσσα λαμβανόταν σοβαρά ως κριτήριο της εθνικής ταυτότητας ενός πληθυσμού, είναι προφανές ότι η χρόνο με τον χρόνο εντονότερη διείσδυση της ελληνικής γλώσσας στους μη ελληνόφωνους χριστιανούς των Βαλκανίων μέσω της εκκλησίας, με παράλληλη την προώθηση της ελληνικής προπαγάνδας σε αυτούς, ανησυχούσε ιδιαίτερα αυτούς που διεκδικούσαν τους μη ελληνόφωνους ως βουλγαρικούς, σερβικούς, αλβανικούς και ρουμανικούς, γεγονός που τους κινητοποίησε να προωθήσουν τη δική τους εκπαιδευτική και εκκλησιαστική δραστηριότητα με απώτερο σκοπό την εδραίωση της δικής τους εθνικής προπαγάνδας στους χριστιανούς με κοντινή σε αυτούς γλώσσα.

ελάχιστες περιπτώσεις πατριαρχικών ναών που λειτουργούσαν στα σλαβωνικά), γενονός που αλλοίωνε την πολιτιστική κληρονομιά των μη ελληνόφωνων πληθυσμών. Το κυριότερο σημείο αυτής της υπαγωγής αποτελούσε η προώθηση της ελληνικής προπαγάνδας από μεριάς του κλήρου και των δασκάλων στους μη ελληνόφωνους χριστιανούς. Ορίστε ένα απόσπασμα μιας συνομιλίας του Γερμανού Καραβαγγέλη με τον Κώττα:

"*Εσείς είσαστε Έλληνες από την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου και πέρασαν οι Σλάβοι και σας εκσλάβισαν. Η μορφή σας είναι ελληνική και η γη που πατάμε είναι ελληνική. Το μαρτυρούνε τα αγάλματα που είναι κρυμμένα μέσα της. Και αυτά είναι ελληνικά και τα νομίσματα που βρίσκουμε είναι ελληνικά κι οι επιγραφές είναι ελληνικές.*[34]"

Όπως στην προκειμένη περίπτωση, παράλληλα με τους εκπαιδευτικούς, οι πατριαρχικοί ιερείς δασκάλευαν το σλαβόφωνο ποίμνιο ότι έχει ελληνική καταγωγή, ενώ οι εξαρχικοί ότι έχει βουλγαρική. Αντίστοιχα, οι Βλάχοι άκουγαν από τους πατριαρχικούς ιερείς ότι είναι Έλληνες, ενώ από τους Ρουμάνους ότι είναι Ρουμάνοι κ.ο.κ.. Αυτή, λοιπόν, ήταν η σημασία της εκκλησίας στον αγώνα των εθνικών συνειδήσεων και γι' αυτόν τον λόγο οι εμπλεκόμενες παρατάξεις, εκτός των Αλβανών, προσπάθησαν να συνοδεύσουν το εκπαιδευτικό τους έργο με την αντίστοιχη εκκλησιαστική δραστηριότητα, η οποία πάντα έφερε τη σφραγίδα του εκάστοτε εθνικού κράτους.

Η προώθηση της ελληνικής προπαγάνδας απο μέρος του Μητροπολίτη Αιμιλιανού φαίνεται, μεταξύ άλλων, σε μια επιστολή του προς τον πατριάρχη, με ημερομηνία 26 Φεβρουαρίου 1907, στην οποία αναφέρεται στην επανένταξη 20 ρουμανιζούσων οικογενειών στην πατριαρχική κοινότητα.

"[...] *Δεύτερον, δε, απαντών, ούτως ειπείν, εις τους θέλοντας δια διαφόρων εκνόμων και διαστροφών της τε ιστορίας και της καταγωγής των Κουτσοβλάχων και δια λόγους υστεροβούλους από ετών ματαίως καταγιγνομένους να μεταβάλωσι την προγονικήν αυτών ελληνικήν εκκλησιαστικήν γλώσσαν, πληροφορώ τη Υ.Θ.Π. ότι εις άπαντα τα χωρία, εν οις οικούσι Ελληνόβλαχοι της ταπεινής επαρχίας μου και απάσης της Μακεδονίας, όχι μόνον η εκκλησιαστική αυτών γλώσσα είναι ελληνική, αλλά και απάσα η ποιητική αυτών γλώσσα είναι επίσης ελληνική. Διότι και τα ειδυλλιακά και τα ηρωικά και τα γαμήλια και τα θρηνώδη ή επικήδεια αυτών άσματα είναι άπαντα ελληνικά, τα οποία διετηρήθησαν από στόματος εις στόμα και από γενεάς εις γενεάν μέχρι σήμερον εις μαρτύριον και απόδειξιν της αρχαίας ελληνικωτάτης αυτών καταγωγής. Οι κοπτόμενοι υπέρ της μεταβολής της εκκλησιαστικής αυτών γλώσσης, διότι λέγουσι δεν εννοούσιν αυτήν, διατί δεν προσπαθούσι να αλλάξωσι την ασματολογίαν αυτών και ανέχονται αυτούς ευθυμούντας να τραγωδώσιν ελληνιστί, θλιβομένους επίσης να ψάλλωσιν ελληνιστί, και βοσκόντας ακόμη τα ποίμνια αυτών να εξυμνώσι την φύσιν και την παντοδυναμίαν του Δημιουργού επίσης ελληνιστί. Αλλά μήπως η λαλουμένη αυτών γλώσσα είναι ξένη προς την ελληνικήν; Εκ των εκατόν λέξεων τας οποίας προφέρουσι, αι 80 είναι ελληνικαί, εις τας οποίας προσθέτουσι ξένας καταλήξεις*[35]."

"*Ο μακεδονικός ελληνισμός ωφελήθηκε πολύ από τους μητροπολίτες και τους υπόλοιπους ιεράρχες που προωθήθηκαν στη Μακεδονία. Η ιστορία της δράσης τους παρέμεινε σχεδόν άγνωστη εξαιτίας των ειδικών συνθηκών μυστικότητας που κάλυπταν τα γεγονότα και της ειδικής θέσης των ιεραρχών που όφειλαν να παρουσιάζονται στις Τουρκικές Αρχές ως περιορισμένοι στα θρησκευτικά και μόνο καθήκοντά τους. Οι εθνικοί όμως αγώνες αρκετών*

[34] Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, *Ο Μακεδονικός αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη. 1904-1908*, Τόμος Α', Αθήνα, 2014, σ. 125.

[35] Πέννας Πέτρος Θ., *Ιστορία των Σερρών από της αλώσεως αυτών υπό των Τούρκων μέχρι της απελευθερώσεως των υπό των Ελλήνων (1363-1913), Εκδ. δευτέρα βελτιωμένη και επηυξημένη, Ιστορική και Λαογραφική Εταιρία Σερρών-Μελενίκου*, Αθήναι, 1966, σ. 75.

ιεραρχών διέσπασαν το πέπλο της σκόπιμης μυστικότητας, κι η ιστορία τους, θαυμαστή και μεγαλειώδης, έφτασε μέχρι σε εμάς.
Πολύ πριν την ουσιαστική επέμβαση του ελληνικού κράτους στον αγώνα, οι ιεράρχες του υπόδουλου ελληνισμού ανέπτυξαν υπέροχη εθνική δράση κι αντιμετώπισαν με επιτυχία τη λαίλαπα της σλαβικής επιβουλής[36]."

Πέρα από τον αγώνα του εξελληνισμού, εκβουλγαρισμού κ.ο.κ., πολλοί ήταν οι ιερείς που συντελούσαν στον ένοπλο αγώνα, αναλόγως σε ποιά μερίδα ανήκαν[37].

Παρακάτω παρατίθεται ένα παράδειγμα, όσον αφορά την συνεργασία εξαρχικών μητροπολιτών και κομιτατζήδων:

"*Εάν οι κομιτατζήδες δεν μπορούσαν να υπάγωσι εις μίαν Επαρχίαν, έστελλον τους βουλγαροπαπάδες, τους πράκτοράς των και ανήγγειλον τα θελήματά των. Μερικοί ψευδοπαπάδες και ψευδοϊεροκύρηκες, επήγαιναν εις τα χωριά, υπό το πρόσχημα να κάμνουν μίαν ιεροτελεστίαν παρά τας απαγορεύσεις του Πατριαρχείου, και προέβαινον εις περισυλλογή εράννων υπέρ του κομιτάτου. [...] Το έτος 1904, οπότε μητροπολίτης Μελενίκου ήτο ο Ειρηναίος, μπήκε με την συμμορίαν μαζί και ο σχισματικός μητροπολίτης Νευροκοπίου, εις (*Άνω) *Τζουμαγιάν, τάχα να μοιράση εις τους πτωχούς χρήματα. Εμπήκε δια να συλλέξη χρήματα. Επιπροσθέτως, προέβαινε εις ιεροτελεστίας. Μόλις επληροφορήθη ταύτα ο Ειρηναίος, πήγε εις τον Διοικητήν Σερρών, απέσπασε "Μπουγιουρουλντί", τρέχει εις Τζουμαγιάν και με το χαρτί στα χέρια κατηυθύνθη εις την αστυνομίαν, το έδωσε και συγχρόνως διεμαρτυρήθη δια τας πράξεις του μητροπολίτου, Η Αστυνομία φυσικά τον εκάλεσε και διέταξε να φύγη. Έτσι και έγινεν*[38]."

Έτσι, οι ιερείς ήταν αυτοί που, μαζί με τους δασκάλους, γίνονταν ο στόχος της αντίπαλης ομάδας: "*Οι Μητροπολίται δυστυχώς επωμίζοντο όλα τα βάρη των Ελλήνων κατοίκων. Πολλάκις παρημέλουν τα εκκλησιαστικά των καθήκοντα, και ανελάμβανον καθήκοντα φρουρού, πολιτικού, συμφιλιωτού κ.ο.κ. Καθ' εκάστην εκινδύνευεν η ζωή των. Και υβρίζοντο και ελοιδορούντο, και εις ενέδρας ενέπιπτον και ετραυματίζοντο, και πολλοί εξ αυτών εδολοφονούντο αγρίως. Άλλοι εξωρίζοντο, ως ο Μητροπολίτης Δράμας Χρυσόστομος, ο μετέπειτα Σμύρνης (1922), ο οποίος τρις εξωρίσθη, ο Καραβαγγέλης της Καστορίας, ο Αιμιλιανός του Μελενίκου κινδυνεύσας πολλάκις να δολοφονηθή.*"[39][40][41]

---

[36] Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, *Ο Μακεδονικός αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη. 1904-1908*, Τόμος Α', Αθήνα, 2014, σ. 113.

[37] Βλ. Παπακυριάκου Κυριάκος, *Ο Μακεδονικός Αγώνας στο νομό Σερρών*, Σέρρες, 2012, σ. 112-117 "Η προσφορά της τοπικής εκκλησίας στο Μακεδονικό αγώνα" και σ. 140-142 "Ο καπετάν Παπαπασχάλης". (Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, *Ο Μακεδονικός αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη. 1904-1908*, Τόμος Α', Αθήνα, 2014, σ. 114-115: "[...] *ο Μητροπολίτης Πελαγονίας (Μοναστηρίου) Ιωακείμ Γ', ο οποίος ως Μητροπολίτης Μελενίκου (1901-1903) και Πελαγονίας στη συνέχεια (1903-1909), δεν δίστασε να οργανώσει ένοπλα αντίποινα κατά των κομιτατζήδων, όταν άρχισαν να πληθαίνουν οι δολοφονίες στην ύπαιθρο και τις πόλεις, και έλεγε στο δοκιμαζόμενο από τα κομιτάτα ποίμνιό του: Ηκούσατε ότι ερρέθη, οφθαλμός αντί οφθαλμού και οδούς αντί οδόντος. Εγώ δε λέγω υμίν οφθαλμούς αντί οφθαλμού και οδόντας αντί οδόντος.*"

[38] Γκισδαβίδης Αποστόλος Κ., *Σελίδες του Μακεδονικού ελληνισμού. Το Μελένικον ως φωτοδότρα πηγή πολιτισμού, Μελέτη λαογραφική και ιστορική*, Τόμοι Β' & Γ', Θεσσαλονίκη, 1959, σ. 44.

[39] Γκισδαβίδης Απόστολος Κ., ό.π., σ. 42.

[40] Πέννας Πέτρος Θ., *Ιστορία των Σερρών από της αλώσεως αυτών υπό των Τούρκων μέχρι της απελευθερώσεως των υπό των Ελλήνων (1363-1913), Εκδ. δευτέρα βελτιωμένη και επηυξημένη, Ιστορική και Λαογραφική Εταιρία Σερρών-Μελενίκου*, Αθήναι, 1966, σ. 238.

[41] , *Επίσημα έγγραφα περί της εν Μακεδονία οδυνηρής καταστάσεως*, εν Κωνσταντινουπόλει, 1906, όπου σημειώνονται μεταξύ άλλων οι δολοφονίες ιερέων και δασκάλων μέχρι το 1904

Οι εκκλησίες της περιοχής του Μπέλες στον Μακεδονικό Αγώνα

Αναμφισβήτητα, κυρίαρχη θέση ανάμεσα στις υπόλοιπες εκκλησίες της περιοχής σχετικά με την δράση της κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα κατέχει η Μονή Αγίου Γεωργίου Τριμόρφου ή απλώς Μονή Μπουτκόβου, όπως ήταν ευρύτερα γνωστή τότε. Η μονή αυτή αποτελούσε έναν πατριαρχικό ναό δίπλα σε ένα εξαρχικό χωριό, το Δελή Χασάν, γεγονός που δεν ήταν ιδιαίτερα αρεστό στους εξαρχικούς αυτούς κατοίκους. ‘Ετσι προσπάθησαν να την οικειοποιηθούν, χωρίς όμως αποτέλεσμα, λόγω της ολιγάριθμης ένοπλης ομάδας που είχε στελεχωθεί και από ελληνίζοντες του χωριού, η οποία ήταν υπεύθυνη για την φύλαξη της Μονής. Οι εξαρχικοί, συμμορίτες και χωρικοί, ενδεχομένως γνώριζαν ότι, πέρα από τα Άνω Πορόια, εκεί διεξάγονταν συνεδριάσεις των πατριαρχικών για την οργάνωση ελληνικών ένοπλων ομάδων και έτσι προσπάθησαν να καταστρέψουν αυτό το κέντρο.

Ήδη τον Αύγουστο του 1905 προβλεπόταν η συγκρότηση 2 ελληνικών ένοπλων σωμάτων, τα οποία επρόκειτο να δράσουν στην περιοχή. Επικεφαλής όλης αυτής της οργάνωσης ήταν ο τότε Ηγούμενος της Μονής, Αμβρόσιος Παρασχάκης, σύνδεσμος των ένοπλων ομάδων που επρόκειτο να δημιουργηθούν με το Προξενείο Θεσσαλονίκης. Από εκεί αντλούνταν τα χρήματα για τη μηνιαία μισθοδοσία των μακεδονομάχων.

Ένας άλλος ναός, ο οποίος επηρεάστηκε από τον αγώνα για τη Μακεδονία ήταν ο κεντρικός ναός των Άνω Ποροΐων, της Κοιμήσεως της Θεοτόκου ή Св. Богородица στα σλαβικά. Ήταν αυτός που πυρπολήθηκε τον Μάιο του 1907, ως αντίδραση των ρουμανιζόντων των Άνω Ποροΐων απέναντι στις δράσεις των πατριαρχικών (ελληνιζόντων), οι οποίοι κατάφεραν να αποσπάσουν 20 οικογένειες Βλάχων από την ρουμανική κοινότητα του χωριού στις αρχές του 1907. Η αντίδραση αυτή ήταν συμβολική: Χτυπόντας την εκκλησία των πατριαρχικών, χτυπούσαν την ίδια την κοινότητα σαν σύνολο. Άμεση ήταν η αντίδραση του Μητροπολίτη Μελενίκου, Αιμιλιανού, ο οποίος παρακάλεσε τον Οικουμενικό Πατριάρχη να του παράσχει μέρος της οικονομικής βοήθειας, που ήταν απαραίτητη για την ανοικοδόμησή του, ενώ παράλληλα εξαπέλυσε κατηγορίες, αυτός και ο Έλληνας Πρόξενος στις Σέρρες, κατά των ρουμανιζόντων και Βουλγάρων του χωριού, οι οποίοι κατά τις αναφορές του ήταν υπεύθυνοι του εμπρησμού. Ταυτόχρονα, συγκρότησε μια μικρή επιτροπή για την διεξαγωγή εράνου στην Θεσσαλονίκη. Έτσι, και σε αυτή τη περίπτωση, ο Μητροπολίτης ήταν αυτός που συνέβαλε στην ενίσχυση της πατριαρχικής κοινότητας.

Η ρουμανική εθνική προπαγάνδα

Αξίζει να σημειωθεί ότι, σε γενικά πλαίσια, αποσιωπόνται οι όποιες επιτυχίες της ρουμανικής δραστηριότητας κατά τη διάρκεια του 19ου και 20ου αιώνα από την ελληνική πλευρά. Αυτό γίνεται για δύο βασικούς λόγους: **Πρώτον**, από το γεγονός ότι οι περισσότεροι που ασχολήθηκαν, έστω και επιφανειακά με το ζήτημα, εκτίμησαν το θέμα χωρίς να λάβουν υπόψην τους τον "άμεσο εξελληνισμό" που εφαρμόστηκε στους μη ελληνίζοντες της ελληνικής επικράτειας κατά τη περίοδο του Μεσοπολέμου. Κρίνοντας από την σύγχρονή τους κατάσταση, πολλοί ερευνητές θεώρησαν πως ποτέ δεν υπήρχαν εστιές ρουμανιζόντων στην Ελλάδα, χωρίς να γνωρίζουν ότι στο Μεσοπόλεμο οι Ρουμανίζοντες διώχθηκαν σκληρά από τα καθεστώτα εκείνης της περιόδου και αναγκάστηκαν άλλοι να μεταναστεύσουν στην Ρουμανία και άλλοι να θάψουν βαθιά στη λήθη την εθνική τους συνείδηση, υιοθετώντας την ελληνική. Σύνηθες είναι το φαινόμενο η μετανάστευση των ρουμανιζόντων να ερμηνεύεται από τοπικές έρευνες ως μια αναζήτηση από μεριάς των "Ελληνόβλαχων" κατάλληλων οικονομικών συνθηκών γι' αυτούς και για τις οικογένειές τους, συχνά, χωρίς να εξηγείται γιατί προτίμησαν τη Ρουμανία. **Δεύτερον**, σε ζητήματα που αφορούν την επιλογή εθνικών συνειδήσεων τόσο από τους Βλάχους όσο και από τους σλαβόφωνους, οι οποίοι ήταν ανοιχτοί τόσο στην ελληνική όσο και σε άλλες εθνικές προπαγάνδες (Ρουμανική & Βουλγαρική) λόγω του προεθνικού περιβάλλοντος στο οποίο ζούσαν μέχρι το 1913, πολλά σημεία δεν θίγονται, μόνο και μόνο από φόβο μήπως αμφισβητηθεί η "ελληνικότητα" των ομάδων αυτών σήμερα[42].

Δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε κατά πόσο συνεργάστηκαν οι φορείς της ρουμανικής με τους αντίστοιχους φορείς της βουλγαρικής προπαγάνδας στη περιοχή του Μπέλες. Παρόλο που γενικά στην Μακεδονία λάμβανε χώρα αυτή μια τέτοιου είδους συνεργασία, με τους ρουμανίζοντες να σιτίζουν και να κρύβουν τα βουλγαρικά ένοπλα σώματα, και παρόλο που αναφέρεται σε ελληνικές πηγές ότι Βούλγαροι μαζί με Ρουμανίζοντες Βλάχους πυρπόλησαν μαζί την κεντρική εκκλησία των Ποροΐων, σωστό θα ήταν να ερευνηθεί περαιτέρω η εν λόγω συμπόρευση Εξαρχικών και Ρουμανιζόντων.

Οι αιτίες για την ύπαρξη ρουμανιζόντων στη περιοχή

Όπως επισημαίνεται πολλές φορές, η περίοδος του Μακεδονικού Αγώνα ήταν μια περίοδος, κατά την οποία οι Οθωμανοί χριστιανοί επέλεγαν ένα εθνικό στρατόπεδο. Έτσι, αναφέρεται ότι ορισμένοι Βλάχοι επέλεξαν να είναι Ρουμάνοι, ενώ άλλοι Έλληνες. Οι αιτίες που υποστηρίζονται για τις επιτυχίες της ρουμανικής δραστηριότητας συχνά περιστρέφονται γύρω από την δικαιολογία ότι η Ρουμανία χρηματοδοτούσε τους ρουμανίζοντες, δίνοντας την εντύπωση ότι τους πλήρωνε. Στην ουσία, η Ρουμανία συντηρούσε τα ρουμανικά σχολεία και ιδρύματα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, καθώς δεν υπήρχαν ρουμανικές κοινότητες πριν την απόφαση του Υπουργού Θρησκευμάτων

[42] Συγκρίνοντας ορισμένα σημεία από την τοπική βιβλιογραφία, παρατήρησα αρκετές αντιφάσεις, οι οποίες προέκυψαν από την παραμόρφωση της ιστορίας, που έλαβε χώρα εξαιτίας τέτοιου είδους αντιλήψεων: Μία αντίφαση εξ αυτών ήταν, για παράδειγμα, το γεγονός ότι δήθεν *όλοι οι Βλάχοι* (Ρουμανίζοντες και Ελληνίζοντες) *γνώριζαν άπταιστα ελληνικά, στα οποία τραγουδούσαν παραδοσιακά τραγούδια, μιλούσαν για θρύλους και παραμύθια για την παλικαριά, για το γάμο, για τους κλέφτες στα βουνά*, ενώ παράλληλα ο Ηλίας Παπαηλιάκης, ένας εκπαιδευτικός στα Άνω Πορόια, διέθετε ένα εγχειρίδιο για την ενσωμάτωση των μη ελληνόφωνων παιδιών, καθώς όπως αναφέρεται *πολλά ήταν τα παιδιά τα οποία έρχονταν για πρώτη φορά σε επαφή με την ελληνική.*
Μία άλλη αντίφαση αφορά το όνομα των Ποροΐων.

Αβδουραχμάν να ιδρύονται ρουμανικές κοινότητες, με σχολείο και εκκλησία, ανεμπόδιστα και συνεπώς δεν είχαν από πού να αντλήσουν τα απαραίτητα χρήματα.
Για τους ρουμανόβλαχους των Άνω Ποροΐων έχουν γραφτεί δύο εκδοχές για την δημιουργία της ρουμανικής κοινότητας. Η πρώτη, αφορά μια διένεξη των Βλάχων του χωριού με το Προξενείο των Σερρών, σχετικά με τη μισθοδοσία των δασκάλων στις αρχές του 1900. Ωστόσο, γίνεται κατανοητό ότι κάτι τέτοιο δεν αποτελεί την αιτία που διχοτομήθηκε ο βλαχικός πληθυσμός σε πατριαρχικούς και ρουμανίζοντες, με τη διάκριση αυτή να υπάρχει μέχρι το 1940. Κατά τη δεύτερη, ο Περικλής Αργυρόπουλος αναφέρει στα απομνημονεύματά του, πολύ γενικά, ότι ένας προύχοντας στα Άνω Πορόια ίδρυσε την ρουμανική κοινότητα για να κερδίσει μια υποτροφία ο γιος του στο ρουμανικό σχολείο, ενώ τον επόμενο χρόνο ίδρυσε τη βουλγαρική κοινότητα των Κάτω Ποροΐων, με σκοπό να κερδίσει μια άλλη υποτροφία ο άλλος του γιος. Ο μύθος αυτός δεν μπορεί να γίνει αποδεκτός σε καμία περίπτωση, καθώς οι ρουμανίζοντες έχτισαν το ρουμανικό σχολείο το 1900, ενώ η δυναμική βουλγαρική κοινότητα των Κάτω Ποροΐων υφίσταται κιόλας από το 1871, με τη πρώτη εξαρχική εκκλησία σε όλο τον καζά Σιδηροκάστρου.

94. Από αριστερά Νικόλαος Γ. Γεωργίτσας, Γιώργος Σαμολαδάς (Γεώργιντσες), Χρήστος Ιω. Δεβελάσκας, Νικόλαος Γ. Πέγκας, Νικόλαος Γ. Καλέσης, Κυρίλλης Σιώπης, Ηλίας Τοπάλης και Νικόλαος Χρ. Ζιώγας.

95. Καθήμενοι: Κόλτσης Τσουραπτσής και Νάκης Λ. Λούδης. Όρθιοι πίσω: Πιθανόν τα δύο παιδιά του Τσουραπτσή. Δεξιά του η θετή του κόρη, Μαριόνκα Νικ. Τσούτσουρα, αργότερα γυναίκα του Κώστα Παπαρούνα.

Στη φωτογραφία φαίνεται ο Κόλτσος Τσοραπτσής στο κέντρο. Θεωρείται ως ο κυριότερος εκπρόσωπος της ρουμανικής προπαγάνδας στα Άνω Πορόια.

Η πραγματική αιτία της ύπαρξης μια φιλορουμανικής παράταξης στο χωριό είναι απλή: αφορά την επιθυμία τους να προστατέψουν τον εθνισμό τους. Ήδη από το 1875, ο Picot σημειώνει ότι ενώ οι Βλάχοι των Σερρών και της Κάτω Τζουμαγιάς προτιμούν να στέλνουν τα παιδιά τους σε ελληνικά σχολεία, οι Βλάχοι των Άνω Ποροΐων και της Ράμνας δεν θα

είχαν πρόβλημα να διδάσκονται την μητρική τους. Η τάση αυτή για την προστασία του εθνισμού τους έγινε ξανά φανέρη μετά το 1905. Μετά τον τεσκερέ του Αβδουραχμάν, 20 οικογένειες εντάχθηκαν στη ρουμανική κοινότητα, καθότι ήταν ενήμερες ότι το Πατριαρχείο θα επέτρεπε την λειτουργία εκκλησιών στη μητρική τους γλώσσα. Στα μάτια των Βλάχων, των Ρουμάνων, των Οθωμανων, των Βουλγάρων, των Σέρβων κ.ά. για τους Βλάχους τα ρουμανικά ήταν η μητρική (ή η εθνική όπως αναφέρεται) γλώσσα τους. Έτσι, και τα ρουμανικά σχολεία εμφανίζονται ως βλαχικά. Ο, δε Αβδουραχμάν, επισημαίνει «δια της ιδίας αυτών γλώσσας», αναφερόμενος για τη σύσταση ρουμανικών σχολείων και εκκλησιών.

Το ρουμανικό σχολείο των Άνω Ποροΐων

Είναι γνωστό πως δεν εμφανίστηκαν στην περιοχή ρουμανικά ένοπλα σώματα και έτσι η προπαγάνδα παρέμεινε στον εκπαιδευτικό τομέα. Κατά τον Ζιώγα, ήδη από τα τέλη του 19ου αιώνα χρονολογείται η ύπαρξη ρουμανικού σχολείου στα Άνω Πορόια. Στην πραγματικότητα ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 1900, μαζί με την ίδρυση του αντίστοιχου ρουμανικού σχολείου στις Σέρρες (Νίκολα Μινόφ, Βλαχικό ερώτημα, σ. 321, **Romanski St.**, Makedonskite Romuni, v "*Makedonski Pregled*", God. I, Knigi 5 i 6, Sofija 1925, σ. 92, Ο Μπάκας αναφέρει πως ιδρύθηκε τον Σεπτέμβριο 1900, σ. 282). Ιδρυτές του ήταν ο Νικόλαος (Κόλτσιος - Колчо) Τσοραπτσής και ο Μ. Παπουσεάνου. Τα σχοχεία που συναντόνται για το ρουμανικό σχολείο στα Άνω Πορόια και τους μαθητές που φοιτούσαν σε αυτό, διογκώνονται μεν από τον Brancoff, υποβαθμίζονται δε από τον Ζιώγα και το Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Οι αριθμοί των μαθητών του ρουμανικού σχολείου:
Nikola Minov 1903/1904 2 διδάσκαλοι, 50 μαθητές (σ. 330)
Brancoff D. M. 1904/1905 2 διδάσκαλοι, 80 μαθητές (σ. 188-189)
Οικουμενικό Πατριαρχείο 1905/1906 1 διδάσκαλος, 30 μαθητές (σ. 165)
Παναγιώτης Χρ. Ζιώγας "ποτέ δεν υπερέβησαν τις λίγες δεκάδες" και αργότερα το 1929 "με μαθητές που ποτέ δεν υπερέβησαν τους 25" (σ. 50 & 51)

αὔξ. ἀριθ.	ἐπαρχία	πόλεις κωμοπόλεις χωρία	ἀριθ. ἑλληνοβλάχ. οἰκογενειῶν	ἀριθ. ῥουμουνιζουσ. οἰκογενειῶν	οἰκογένειαι ἑλληνοβλά-χων ἐν ὅλῳ	οἰκογένειαι ῥουμουνιζόν-των ἐν ὅλῳ	ἀριθμὸς σχολῶν	ἀριθμὸς διδασκάλων	ἀριθμὸς δι-δασκαλισσῶν	ἀριθμὸς μαθητῶν	ἀριθμὸς μαθητριῶν	Παρατη-ρήσεις
		μεταφορὰ			9828	2059	40	84	42	902	608	
59	Μελενίκου	Βαρκαλῆ Δζου-μαγιᾶ	500	0	1064	95	—	—	—	—	—	
60		Ἄνω Πορρόϊα	120	60			1	1	—	18	12	
61		Ράμνα	102	5			—	—	—	—	—	
62		Μποστάδον	120	0			—	—	—	—	—	
63		Λόποδον	90	0			—	—	—	—	—	
64		Σάτροδον	80	0			—	—	—	—	—	
65		Ἄνω Δζουμαγιᾶ	40	30			2	1	1	30	20	
66		Κρούσοδον	12	0			—	—	—	—	—	

Πίνακας με τις οικογένειες πατριαρχικών και ρουμανιζόντων Βλάχων καθώς και στοιχεία για τους μαθητές των ρουμανικών σχολείων κατά το σχολικό έτος 1905/1906. **Πηγή**: *Επίσημα έγγραφα περί*

της εν Μακεδονία οδυνηρής καταστάσεως, εν Κωνσταντινουπόλει, 1906, σ. 165.

Το ρουμανικό σχολείο κρατήθηκε ανοιχτό μέχρι την περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων (Ο Μακεδονικός Αγώνας στο Νομό Σερρών, σ. 54), οπότε έκλεισε για ένα διάστημα και μάλλον η επόμενη φορά που άνοιξε ήταν το 1929 (Ζιώγας, σ. 51).
Την δραστηριότητα του ρουμανικού σχολείου, και όλης της ρουμανικής κοινότητας εν όλω, προσπάθησαν να εμποδίσουν οι πατριαρχικοί των Ποροΐων με διάφορα τεχνάσματα. Ένα από αυτά ήταν η τρομοκρατία.

Η τρομοκρατία του Στέργιου Βλάχμπεη και οι Ρουμανόβλαχοι

Αποτρεπτικός παράγοντας για την προσχώρηση των Βλάχων στο ρουμανισμό ήταν μεταξύ άλλων, και τα ένοπλα ελληνικά σώματα, τα οποία στρέφονταν εναντίον τους. Έτσι, και στη περίπτωση των Άνω Ποροΐων το σώμα του Στέργιου Βλάχμπεη περιόρισε την ρουμανική επιρροή ποικιλοτρόπως. Προς τα τέλη του 1906 κινήθηκε μαζί με τη συμμορία του βορείως του Μπέλες, όπου επανέφερε μερικά χωριά στη δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου:

"*Τα αποτελέσματα της επισκέψεως του Σώματος του Βλάχμπεη ανά την περιφέρειαν Πετριτσίου, όπου δέσποζεν η βουλγαρική προπαγάνδα, ήσαν καταφανή. Χωριά τα οποία από δεκαετίας ηναγκάσθησαν να αποσχισθούν της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού δια της βίας των συμμοριών του Σανδάσκυ και Σαράφωφ, μόλις αντελήφθησαν ότι εδημιουργήθησαν προϋποθέσεις ασφαλείας, απεκήρυξαν το σχίσμα και επανλήθον εις την Μητέρα Εκκλησίαν.*
Ο διορισθείς τότε πρόξενος Σακτούρης αναγγέλει αργότερον με ιδιαιτέραν χαράν το γεγονός προς το Υπουργείον Εξωτερικών δια του από 24 Δεκεμβρίου 1906 εγγράφου του: "Λαμβάνω την τιμήν να πληροφορήσω ευχαρίστως το Β. Υπουργείον ότι εκ των βουλγαροφώνων χωρίων της πεδιάδος Πετρίτσης τρία, το Μίτινο, το Σιαρμπάνοβο, και Τοπόλνιτσα, σχισματικά από δεκαετίας, δι' αναφοράς των προς τας Τουρκικάς αρχάς Πετρίτσης και τον Μητροπολίτην Μελενίκου κ. Αιμιλιανόν, εδήλωσαν ότι επανέρχονται εις την Ορθοδοξίαν. Κατόπιν της δηλώσεως ταύτης η Α. Σεβασμιότης ο Άγιος Μελενίκου μεταβάς εις τα εν λόγω χωρία καθηγίασε τας εκκλησίας των και συνεχώρησε και ευλόγησε τους επανελθόντας εις τους κόλπους της Μητρός Εκκλησίας χωρικούς.
Προς τοις ανωτέρω χωρίοις, έτερον το Κολάροβον, είχεν προηγουμένως δηλώσει επισήμως, ότι επανέρχεται και αυτό εις την Ορθοδοξίαν."
Εκ της περιφερείας Πετριτσίου το Σώμα Βλάχμπεη δια του Μπέλες ήλθεν εις Πορρόϊα, όπου εν συνεργασίαν με την τοπικήν επιτροπήν κατηρτίσθη τοπικόν ανταρτικόν σώμα[43]." (Πέννας, Ιστορία των Σερρών, σ. 239)

Μάλλον, πριν δράσει ο Βλάχμπεης στα Άνω Πορόια, επέστρεψε στην Τζουμαγιά, όπου δολοφόνησε τον ρουμάνο δάσκαλο, Απόστολο Μαργαρίτη, στις 11 Ιανουαρίου 1907. Στους επόμενους μήνες, τόσο η δολοφονία του ρουμάνου δασκάλου όσο και η ίδια η δράση του σώματος του Στέργιου Βλάχμπεη επηρέασε τους ρουμανίζοντες. Στις 26 Φεβρουαρίου 1907, ο Μητροπολίτης Αιμιλιανός αναφέρει ότι 20 οικογένειες Βλάχων από τα Άνω Πορόια, που είχαν ενταχθεί στη ρουμανική κοινότητα, επέστρεψαν στην ορθοδοξία. Οι ρουμανίζοντες κατηγόρησαν τον Μητροπολίτη για τρομοκρατία, αλλά παρόλο που εξετάστηκε η υπόθεση από τις τουρκικές αρχές, τίποτα δεν προέκυψε. Ωστόσο, οι ρουμανόβλαχοι δεν έμειναν άπραγοι. Πυρπόλησαν, μαζί με τους Βούλγαρους, την ελληνική εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου τον Μάιο του ίδιου έτους.

[43] Στην πραγματικότητα, ορισμένοι Ανωπορογιώτες εντάχθηκαν στο σώμα του Βλάχμπεη.

Οι ρουμανίζοντες μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους

Σε γενικές γραμμές, αρκετοί ρουμανίζοντες εγκατέλειψαν τις εστίες τους κατά τη περίοδο των Βαλκανικών πολέμων και εγκαταστάθηκαν στη Βουλγαρία. Για όσους παρέμειναν, προβλεπόταν η ανεμπόδιστη λειτουργία ρουμανικών εκκλησιών και σχολείων, καθώς και η δημιουργία μιας ρουμανικής επισκοπής για τους ρουμανόβλαχους της Ελλάδας. Αυτή η απόφαση του Βενιζέλου, ήταν μάλλον μια κίνηση για την εξομάλυνση των ελληνο-ρουμανικών σχέσεων, με σκοπό να κερδίσει την υποστήριξη της Ρουμανίας στο ζήτημα της Καβάλας. Για τα Άνω Πορόια και το Λιπός δεν σημειώνονται ρουμανίζοντες πρόσφυγες κατά τη διάρκεια των πολέμων.

Οι τουρκικές συμμορίες

Κατά το καλοκαίρι του 1907[44] εμφανίζονται, μεταξύ άλλων, στη περιοχή του Μπέλες και συγκεκριμένα στη ναχία Ποροΐων, τουρκικά παράνομα ένοπλα σώματα, κάνοντας αυθαιρεσίες κατά του εξαρχικού πληθυσμού. Συγκεκριμένα, οι τουρκικές αυτές τσέτες εκβίαζαν τους Βούλγαρους, με σκοπό την απόσπαση μεγάλων χρηματικών ποσών από αυτούς, και δεν ήταν λίγες οι φορές που προέβησαν σε δολοφονίες χωρικών, για λόγους που θα εξηγηθούν παρακάτω.
Προτού παρατεθούν οι λεπτομέριες σχετικά με αυτό το θέμα, θα ήταν σωστό να ξεκαθαριστεί ότι δεν είχαν όλες οι τουρκικές συμμορίες τον ίδιο χαρακτήρα.

Άλλες αποτελούσαν μέρος της ελληνικής πλευράς, υποστήριζαν, δηλαδή, τον ένοπλο αγώνα των Ελλήνων στη Μακεδονία, έναντι αμοιβής. Ειδικά στη ναχία Ποροΐων, τον Καζά Πετριτσίου και Μελενίκου, όπου οι Έλληνες ήταν σχεδόν ανύπαρκτοι, η δράση ένοπλων σωμάτων, στελεχομένα από Τούρκους, έδινε την ευκαιρία στους ελληνικούς παράγοντες να εκτείνουν τα βλέματά τους βορειότερα. Ας μην λησμονούμε, ότι στην ναχία Ποροΐων οι Τούρκοι αποτελούν πληθυσμό μεγαλύτερο του 60%.

Άλλες ήταν απλά ληστρικές, ωστόσο, αυτό δεν σήμαινε ότι μπορούσαν να επιτείθενται και στους ελληνίζοντες (σλαβόφωνους & βλαχόφωνους), μιας που με αυτούς συνεργάζονταν κατά των Βουλγάρων. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν αναφέρεται ούτε μία δολοφονία ενός Έλληνα από Οθωμανό, έστω και ληστο-συμμορίτη. Συνεπώς, αυτές απλώς λήστευαν μόνο τους Βούλγαρους.

Πέρα από τις τουρκικές συμμορίες, σημειώνονται την ίδια περίοδο πολλοί φόνοι Βουλγαρών (εξαρχικών) από Οθωμανούς χωρικούς, οι οποίοι αντιδρούσαν πλέον ενεργά στην βουλγαρική πίεση όλων αυτών των ετών. Η ατμόσφαιρα εκείνης της περιόδου περιγράφεται πολύ επιβαρρυμένη από τις σημειώσεις του Έλληνα Πρόξενου στις Σέρρες, Αντώνιου Σακτούρη. Οι αναφορές του Σακτούρη περί "Οθωμανικού πληθυσμού λίαν ερεθισμένου..."[45], "Κατάστασις κρίσιμος, φόβοι μεγάλων αντεκδικήσεων..."[46] συνοδεύουν τον πίνακα με τις δολοφονίες Βουλγάρων από Οθωμανούς.

Μερικοί από τους φόνους Τούρκων χωρικών εναντίον Βουλγάρων

Οκτώβριος 1907: Δολοφονία 4 Βουλγάρων στο Σταρός (Σταυροδρόμι) από τον οθωμανικό πληθυσμό[47].
16 Οκτωβρίου 1907: Οι Οθωμανοί αντεκδικούμενοι σκότωσαν 4 Βούλγαρους κοντά στο Δερβέντ (Ακριτοχώρι) και άλλους 2 κοντά στο Τζαφερλή.[48]
28 Δεκεμβρίου 1907: Στο Δελή-Χασάν (Μοναστηράκι) δολοφονήθηκε από Τούρκους ένας

[44] Σε έγγραφο του Σακτούρη με ημερομηνία 20 Οκτωβρίου 1907, σχετικά με μια άγρια επίθεση Βούλγαρων κομιτατζήδων, αναφέρονται τα εξής από τον Πρόξενο: *Οι Βούλγαροι επωφελούνται ακριβώς της στιγμής καθ' ην το άνθος των ημετέρων ευρίσκονται εν ταις φυλακαίς, πάσα δε η περιφέρεια διατελεί λίαν εποτημένη ένεκα της από τριών ήδη μηνών τουρκικής τρομοκρατίας*. Λαούρδας Β. - Πέννας Π., Ο Μακεδονικός Αγών εις την περιοχήν των Σερρών κατά το 1907 (Εκθέσεις του προξένου Σαχτούρη), "*Σερραϊκά Χρονικά*" Γ', Αθήνα, 1959, σ. 102-103.
[45] Λαούρδας Β. – Πέννας Π., ό.π., σ. 102.
[46] Λαούρδας Β. – Πέννας Π., ό.π., σ. 102.
[47] Λαούρδας Β. – Πέννας Π., ό.π., σ. 102.
[48] Λαούρδας Β. – Πέννας Π., ό.π., σ. 103.

εξαρχικός[49].

Οι Οθωμανοί μπέηδες της πεδιάδας μεταξύ Τζουμαγιάς και Σερρών, μπροστά στην εμφάνιση των τουρκικών συμμοριών, συγκεντρώθηκαν στα μέσα του Οκτωβρίου 1907 με σκοπό να αμυνθούν στην βουλγαρική τρομοκρατία του Ντίνα Αραμπατζή, πιθανότατα οργανώνοντας τα δικά τους ένοπλα σώματα[50].

Οι τουρκικές αντάρτικες ομάδες στις υπηρεσίες των Ελλήνων

Παρόλο που δίνεται μια γενική εντύπωση μέσα από τα γραφόμενα του Σακτούρη ότι οι Οθωμανοί στρέφονταν και κατά των Ελλήνων, ή των ελληνιζόντων στη προκειμένη περίπτωση, αυτό δεν φαίνεται ούτε στους καταλόγους των δολοφονιών, ούτε εξηγεί γιατί τα τουρκικά ένοπλα σώματα συνεργάζονταν με τους Έλληνες.
Γνωρίζουμε, για παράδειγμα, ότι στα τέλη του 1907 σχηματίστηκε μία τουρκική συμμορία στο Λιπός (Φιλύρα) για τη περιφέρεια των Ποροΐων(Τόμος 3ος, σ. 104). Ο σχηματισμός μιας τουρκικής συμμορίας σε ένα χωριό που κατοικείτο από πατριαρχικούς ως επί το πλείστον, λίγους ρουμανίζοντες, αλλά κανένα Τούρκο, δηλώνει ότι οι πατριαρχικοί ήταν αυτοί που υποστήριξαν την συγκεκριμένη τουρκική συμμορία.
Κατά τις οδηγίες του Στρατηγού Δαγκλή (Μάρτιος 1908), ένα πρόγραμμα για την δράση αντάρτικων σωμάτων σε όλους τους καζάδες του σαντζακίου Σερρών, οι περιοχές Πετριτσίου και Μελενίκου ανατίθενται σε δύο Οθωμανούς: τον Αμπντουλάχ Τσαούς και τον Ρίζα αντίστοιχα. Για τον πρώτο σημειώνονται τα εξής:

"*Αρκετάς υπηρεσίας προσφέρει το σώμα τούτο εκεί. Η εργασία θα εξακολουθή πάντοτε να διεξάγεται τοιουτοτρόπως, εφ' όσον δεν κυριαρχούμεν του Μπέλεσι* (Μπέλες)*. Κατά την άνοιξιν, οπόταν θα δυνηθή το ημέτερον σώμα (Αλέξανδρου-Στεργίου) να μεταβή εις Μπέλεσι, δυνατόν να παραμείνη εκεί οριστικώς εν απόσπασμα, το οποίον να δύναται να συνεργάζεται με το ήδη εν Στρωμνίτση υπάρχον σώμα καταφεύγον εις το διαμέρισμα Στρωμνίτσης. Οπωσδήποτε όμως δεν επιτρέπεται να εγκαταλείψωμεν τους Οθωμανούς αμέσως και ιδιώς τον Αβδουλλάχ, ο οποίος πάντοτε θα δύναται να μας προσφέρη υπηρεσίας.*"[51]
(Τόμος 4ος, σ. 103-104)

Οι ληστο-συμμορίες στη ναχία των Ποροΐων

[...] *Στη ναχία Ποροΐων*

Οι κάτοικοι της περιοχής υποφέρουν για αρκετούς μήνες από την αγριότητα των τριών τουρκικών συμμοριών:
Η πρώτη, υπό την αρχηγία του Σερίφ Τσαούς, από το Αρσλανλή (Κιλκισίου), δρα στη περιοχή των Ποροΐων και του Κιλκίς συνεχώς τα τελευταία χρόνια.
Η δεύτερη, υπό τις διαταγές του Ιμπραήμ Μολλά Τσαούς, από το Τσαΐρ Μαχαλέ (Σερρών). Στην αρχή ήταν μισθοφόρος του ελληνικού κομιτάτου και διετέλεσε ως αντάρτης. Μετά από εντολή από την ελληνική πλευρά, διέπραξε μια δολοφονία στο Κεσετζί Τσιφλίκ, όπου και

---

[49] Λαούρδας Β. – Πέννας Π., ό.π., σ. 112.
[50] Λαούρδας Β. – Πέννας Π., ό.π., σ. 102 - 104.
[51] Λαούρδας Β. – Πέννας Π., , Σημειώσεις και οδηγίαι Δημοσθένους Φλωριά, "*Σερραϊκά Χρονικά*" Δ', Αθήνα, 1963, σ. 103-104.

συνελήφθη, φυλακίστηκε στις Σέρρες και καταδικάστηκε τον Φεβρουάριο σε 15 χρόνια φυλάκιση. Αλλά, μετά από μερικές μέρες δραπέτευσε και έγινε αρχηγός μιας συμμορίας.
Η τρίτη, δρα επίσης στη περιοχή των Ποροΐων, αλλά το όνομα του βοέβοδα (αρχηγού της συμμορίας) *δεν μου είναι γνωστό.*
Όλες αυτές οι συμμορίες καταδιώκουν τους Βούλγαρους, ενώ τους επιβάλλουν και εισπράττουν μεγάλα ποσά σε λύτρα. Έτσι για παράδειγμα από το χωριό Τοντορίτς εισέπραξαν 30 λίρες, από το Σταρόσοβο 5, από το Δελή-Χασάν-Μαχαλέ 6 κ.ά.. Οι χωρικοί τους δίνουν λεφτά και δεν τολμούν να διαμαρτυρηθούν.
Κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων μηνών, αυτές οι ληστο-συμμορίες έχουν διαπράξει 8 δολοφονίες Βουλγάρων.
Οι Βούλγαροι χωρικοί στο χωριό Σφέτα Πέτκα (Αγία Παρασκευή, σήμερα ανήκει στο νομό Κιλκίς) *είναι 45 οικογένειες ανάμεσα σε 140 τουρκικές. Τα γειτονικά χωριά Πάλμες, Άνω και Κάτω Γκορμπάσοβο είναι καθαρά τουρκικά, το πρώτο έχει 250 σπίτια, το δεύτερο 300 και το τρίτο 200. Όλα αυτά χρησιμοποιούν κάθε δυνατή προσπάθεια για να εκδιώξουν τους Βούλγαρους από τη Σφέτα Πέτκα. Πρώτα, άρχισαν να τους κλέβουν τα ζώα και ύστερα τους ανάγκασαν να πουλήσουν όλα τα πρόβατα, τα κατσίκια και τα βοειδή τους. Έπειτα, άρχισαν να τους κλέβουν και να τους καταστρέφουν το καλαμπόκι. Πρόσφατα σκοτώθηκαν και δύο αγρότες, και απείλησαν ότι θα τους σκοτώσουν όλους, εάν δεν φύγουν από το χωριό. Επιπλέον, μια τουρκική συμμορία έστειλε μια προειδοποίηση σε τρεις χωρικούς, να τους φέρουν 60 λίρες, εάν δεν θέλουν να πεθάνουν με τις οικογένειές τους.*"[52]

Δεν εμφανίζονται μόνο αυτές οι ληστο-συμμορίες στα Πορόια. Στις 28 Οκτωβρίου 1907 καταδιώκεται από τις τουρκικές αρχές η τσέτα του Μεχμέτ Αϊτενλή με έδρα τα Πορόια, οπότε και συλλαμβάνεται ένας συμμορίτης[53]. Ένα μήνα αργότερα, μια τουρκική συμμορία, αφού συνέλαβε 4 νεαρούς Βούλγαρους σκότωσε τους 2, ο τρίτος πέθανε από συγκοπή και ο τέταρτος παρόλο που τους ξέφυγε από τότε εξαφανίστηκε[54]. Κατά πόσο οι εν λόγω ληστο-συμμορίες δέχονταν αμοιβές από ελληνίζοντες με σκοπό να τακτοποιήσουν αντεκδικήσεις, δεν μας είναι γνωστό.
Μετά την ανακήρυξη του Συντάγματος από τους Νεότουρκους το 1908, δεν αναφέρονται ποτέ ξανά τουρκικές συμμορίες στο Σαντζάκι των Σερρών. Το πιο πιθανό είναι να τους χορηγήθηκε αμνηστία και τα ένοπλα σώματα αυτά να διαλύθηκαν.

[52] Επιστολή του Αντρέι Τόσεφ προς τον Υπουργό Εργασίας για το Μακεδονικό Ζήτημα, Νοέμβριος 1907.
[53] Λαούρδας Β. - Πέννας Π., Ο Μακεδονικός Αγών εις την περιοχήν των Σερρών κατά το 1907 (Εκθέσεις του προξένου Σαχτούρη), "*Σερραϊκά Χρονικά*" Γ', Αθήνα, 1959, σ. 110.
[54] Λαούρδας Β. - Πέννας Π., ό.π., σ. 112.

Η σερβική προπαγάνδα

Οι σερβικές βλέψεις για την περιοχή του Μπέλες, όπως για την υπόλοιπη Μακεδονία, εκφράστηκαν μέσα από το βιβλίο του Spyridon Gopcevic "Μακεδονία και Παλαιά Σερβία" εκδοθέν το 1889[55]. Μεταξύ άλλων συμπεριελάμβανε καταλόγους με τους πληθυσμούς των περισσότερων οικισμών, λογίζοντας όλους τους σλαβόφωνους σε Σέρβους. Αξίζει να σημειωθεί ότι επρόκειτο περί αντιγραφής ενός προγενέστερου βιβλίου[56], γεγονός που διαφαίνεται από την ίδια σειρά των ονομάτων των χωριών, τα ίδια ονόματα των αναφερομένων χωριών, το γεγονός ότι παραλείπονται τα ίδια χωριά και στα δύο βιβλία και κυρίως καθώς παραθέτονται τα ίδια ποσοστά του πληθυσμού στους οικισμούς. Έτσι στα επόμενα χρόνια οι σερβικές διεκδικήσεις επεκτάθηκαν στο Νότο μέχρι τη Νάουσα.

Τα γεγονότα στο Σταρός

Έμπρακτα, οι Σέρβοι αναμείχθηκαν στον αγώνα για την περιοχή το 1898-1899. Εκείνη τη περίοδο η ανάρμοστη συμπεριφορά και η απληστία του μητροπολίτη Μελενίκου Κωνσταντίνου Χατζηαποστόλου καθώς και τα σκάνδαλα που προέκυψαν από τις ενέργειές του έδωσαν την ευκαιρία στη σερβική προπαγάνδα να εισχωρήσει στο χωριό Σταρός, με τους κατοίκους να ζητούν από την οθωμανική διοίκηση στις αρχές του 1899 άδεια για την ίδρυση ενός σερβικού σχολείου. Οι συχνές αλλαγές "στρατοπέδων" εκείνη την εποχή ήταν ένα πολύ συνηθισμένο φαινόμενο, και συχνά δεν ανταποκρίνονταν στις πραγματικές επιθυμίες του κάθε πληθυσμού, αλλά μεταβάλλονταν με βάση τις εκάστοτε συνθήκες. Έαν μπορούσαν να εκδηλώσουν τα αισθήματά τους, έτσι και έκαναν, ειδάλως απλώς αποδέχονταν την κατάσταση, ενώ δεν δίσταζαν να εντάσσονται σε άλλες παρατάξεις όταν ήθελαν μια περισσότερο ήσυχη ζωή ή ακόμα και να τραβήξουν τη προσοχή πάνω τους. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται: *Οι ταλαίπωροι χωρικοί, πάλι, ενδιαφέρονταν περισσότερο να ξαναβρούν κάποια σταθερότητα στη ζωή τους παρά να πεθάνουν για τον εθνικισμό. "Οι πατεράδες μας ήταν Έλληνες και κανείς δεν τους ανέφερε Βούλγαρους"* εκμυστηρευόταν κάποιος. *"Εμείς γίναμε Βούλγαροι, και νικήσαμε. Αν χρειαστεί να γίνουμε Σέρβοι, δεν υπάρχει πρόβλημα. Για την ώρα, όμως, είναι καλύτερα για μας να είμαστε Βούλγαροι.*"[57][58]

Η παρουσία σερβιζόντων στη περιοχή είναι πολύ πιθανό να επηρέαζε και άλλα χωριά, γεγονός που η ελληνική διπλωματία προσπάθησε να αποτρέψει. Ο πρόξενος Στορνάρης, όταν κατάλαβε ότι δεν μπορούσε να πιέσει αρκετά τους κατοίκους ώστε να επιστρέψουν στα ελληνικά συμφέροντα, δεν δίστασε να χρησιμοποιήσει τον κομιτατζή Στογιάννη, που δρούσε στη περιοχή, για να καταφέρει αυτό που δεν μπόρεσε ο ίδιος. Έναντι αμοιβής 3

---

[55] Gopcevic Spyridon, *Makedonien und Alt-Serbien,* Wien, 1889.

[56] Πρόκειται για το βιβλίο Courrier d`Orient, *Ethnographie des Vilayets d'Adrianople, de Monastir et de Salonique,* Constantinople, 1878.

[57] Μαζάουερ Μαρκ, *Τα Βαλκάνια*, για την ελληνική έκδοση, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2002, σ. 182.

[58] Το συγκεκριμένο απόσπασμα πρέπει να προέρχεται από το βιβλίο του Βίκτωρ Μπεράρ "*La Turquie et L' Hellenisme Contemporain*". Ο Γάλλος συγγραφέας σημειώνει ότι κατά την επίσκεψή του το 1892 στην Αχρίδα ρώτησε έναν σλαβόφωνο χριστιανό ποιά είναι η εθνικότητά του και εκείνος του απάντησε: *Οι πρόγονοί μας ήταν Έλληνες και κανείς δεν γνώριζε τη βουλγαρική γλώσσα. Γίναμε Βούλγαροι διότι έχουμε το πλεονέκτημα ότι οι Τούρκοι μας υπολογίζουν και οι Ευρωπαίοι να μας υποστηρίζουν. Τίποτα δεν θα μας εμποδίσει να γίνουμε και Σέρβοι εάν το επιβάλλουν τα πράγματα*". Λεβέντης Γεώργιος Α., *Η κατά της Μακεδονίας επιβουλή*, Αθήναι, 1966, σ. 48-49.

οθωμανικών λιρών, οι οποίες του δόθηκαν μέσω του επισκόπου Δαφνουσίας, ο Στογιάννης εξανάγκασε τους κατοίκους να δηλώσουν ότι εξαπατήθηκαν από το σερβικό προξενείο και ότι επιθυμούν να χρησιμοποιούν μόνο την ελληνική γλώσσα στο σχολείο και την εκκλησία. Στάλθηκε, έτσι, άμεσα Έλληνας δάσκαλος στο χωριό από το ελληνικό προξενείο των Σερρών[59].

Ωστόσο, οι ελληνίζοντες του χωριού ήταν απλώς μια μειοψηφία έναντι των βουλγαριζόντων (σύμφωνα με τον Brancoff το 1905 ζούσαν στο χωριό 488 Βούλγαροι εξαρχικοί και 56 Βούλγαροι πατριαρχικοί, αριθμοί που επιβεβαιώνονται και από την απογραφή του 1913) και η μετατροπή αυτή του σχολείου σε ελληνικό δεν θα διαρκούσε για πολύ. Πριν την εμπλοκή των Σέρβων, το σχολείο στο Σταρός διέθετε δύο αίθουσες, στην μία εκ των οποίων διδάσκονταν ελληνικά οι πατριαρχικοί και στην άλλη βουλγαρικά οι εξαρχικοί. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνει και ο Georgi Strezov ήδη το 1891[60].

Όπως ήταν επόμενο, στις αρχές του σχολικού έτους 1899-1900 οι βουλγαρίζοντες του χωριού κατέλαβαν το σχολείο και εγκατέστησαν βούλγαρο δάσκαλο σε αυτό. Από τότε το χωριό έγινε εξαρχικό. Αυτό που κατάφερε το προξενείο Σερρών ήταν να ισχύσει η αρχική οργάνωση του σχολείου, δηλαδή να παραχωρηθεί η μία αίθουσα για τις ανάγκες των πατριαρχικών του χωριού[61].

---

[59] Μπάκας Ιωάννης Θ., *Ο ελληνισμός και η μητροπολιτική περιφέρεια Μελενοίκου 1850-1912*, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη, 2003, σ. 279-280.

[60] Georgi Strezov, *Dva Sandzakia ot Iztocna Makedonija*, Sofija, 1891, σ. 851.

[61] Μπάκας Ιωάννης Θ., ό.π., σ. 281.

Παράρτημα 1ο [62]

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ
ΤΟΥ ΒΛΑΧΙΚΟΥ ΚΟΜΙΤΑΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1862

Αδελφοί Ρωμάνοι της Ηπείρου, Μακεδονίας, Θεσσαλίας και Αλβανίας

Τα μέλη ενός έθνους δεν δύναται να έχουν πλήρη πεποίθησιν εν εαυτοίς άλλως, ειμή σπουδάζοντα καλώς την προγονικήν ιστορίαν του έθνους των, εάν θέλουν να πλησιάσουν όσο το δυνατόν περισσότερον, από την καταγωγήν των.
Το Ρωμανικόν (Βλαχικόν) έθνος είναι κλάδος του μεγάλου έθνους των Ρωμάνων. Πρέπει όθεν να γνωρίζη, τίνες ήσαν οι Ρωμάνοι, να ιδή τι είναι αυτοί σήμερον, και να διανοήτε ωσάν τι δύνανται να ήναι. Όλαι αι μεγαλήτεραι αυτοί αδελφαί η Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλλία, το επρολάβον, και με τον εθνισμόν, και με την φιλολογίαν, και με τον εξευγενισμόν. Όθεν οι Ρωμάνοι (Βλάχοι) της Τραϊανής Δακίας, αρχίσαντες να διασπώνται προς ανάκτησιν της εθνικότητός των, ούσης καταπιεσμένης από άλλα έθνη ξένα, προοδεύουν με βήματα μεγάλα δια να πλησιάσουν τας αυτών αδελφάς, και μητέρα των Ιταλίαν και χάρις τω Θεω εις διάστημα πολύ σύντονμον το ελεύθερον μέρος της Ρωμανίας (Βλαχίας) έκαμεν ικανήν πρόοδον. Σεις όμως, αδελφοί, εμείνατε εις μίαν θέσιν κρίσιμον και επαπειλείσθε ημέραν παρ' ημέραν από άλλα έθνη, περικυκλωμένοι όντες από έθνη όλως ξένα εις υμάς, καταπιεσμένοι πανταχόθεν από την ξένην επιρροήν, εκαταντήσατε να μη γνωρίζητε αυτοί εαυτούς, και να κόψητε κάθε δεσμόν, συνδέοντα υμάς με τους αδελφούς σας, και μάλιστα αφ' ότου φανατικοί τίνες ξένοι επονηρεύθησαν δια να σας κάμνουν να εγκαταλείψητε ολοτελώς την εθνικήν γλώσσαν. Σεις όμως ενθυμείσθε πολύ καλά τους μεγάλους αυτοκράτορας Κωνσταντίνον, Ιουστινιανόν κτλ. και τα ανδραγαθήματα των μεγάλων Ατζάνων αυτοκρατόρων των Ρωμάνων (Βλάχων). Σεις δεν λησμονήσατε ότι οι αυτοκράτορες των (Βλάχων) εφιλονείκησαν επί τρεις αιώνας με τους βυζαντινούς αυτοκράτορας Νέας Ρώμης. Σεις όθεν, οίτινες έψετε να υπερηφανευθήτε με τοιαύτας αναμνήσεις, από τας οποίας άλλα πολλά έθνη είναι ζηλωτά, τί κάμνετε σήμερον δια να αποδείξητε εις τον κόσμον, ότι μόνον αι περιστάσεις σας εκράτησαν μέχρι σήμερον εις αδράνειαν, και όχι λήθη των αναμνήσεων σας; Αν όχι τουλάχιστον η εθνική γλώσσα δεν εξώνετο από τας εκκλησίας και το εμπόριον σας, αναμφιβόλως, ότι εθνισμός και ο προς την πατρίδα έρως, ήθελον εξυπνήσει προ πολλού εις υμάς την ενέργειαν, δια της οποίας στηρίζεται η πατρίς και ο εθνισμός. Τούτο και μόνον έκαμεν και τους υπό την Αυστρίαν αδελφούς μας κατ' εξοχήν να αγωνισθούν επί αιώνας ολοκλήρους, με εθνικότητας πολύ ισχυροτέρας, από εκείνας μεταξύ των οποίων ευρίσκεσθε υμάς. Αλλάς σεις, αδελφοί, εις την εκκλησίαν έχετε γλώσσαν ξένην, εις τα λειψοδοσίας σας μεταχειρίζεσθε γράμματα ξένα, δημοσίως ομιλείτε γλώσσαν ξένην, και την ίδίαν σας μητρικήν γλώσσαν ερρίψατε εις περιωρισμένην περιφέρειαν, ωσάν να εντρέπεσθε από αυτήν, την διαφυλάττητε μόνον δια τας γυναίκας και τα παιδιά. Είμεθα όμως ευτυχείς και ομολογούμεν παρρησία την γενικήν ημών ευγνωμοσύνην προς τα αδελφάς ημών, αίτινες διετήρησαν την Ρωμανικήν εστίαν, διδάξασαι τα τέκνα των να προσφέρουν όλας τα εκφράσεις της καρδιάς των εις την μητρικήν των γλώσσαν. Ναι! αδελφοί, αι γυναίκες σας εφύλαξαν τον Ρωμανισμόν μεταξύ υμών. Είναι καιρός ίνα η εθνική γλώσσα διαδόθη από τας εστίας υμών εις τα Σχολεία, τας Εκκλησίας και το εμπόριον. Έως πότε θέλετε ακούει τον ξένον δεόμενον εις τον Θεόν δι' υμάς εις μίαν γλώσσαν ξένην, και την οποίαν οι πλείστοι εξ υμών δεν ενοούν; Δεν είναι

[62] Οικουμενικό Πατριαρχείο, *Επίσημα έγγραφα περί της εν Μακεδονία οδυνηρής καταστάσεως*, εν Κωνσταντινουπόλει, 1906, σ. 97-99.

πιστευτόν ότι αυτό το έθνος, το οποίον είδεν εξερχομένους εκ των σπλάχνων του τόσους Ήρωας, φιλολόφους και πολιτικούς άνδρας, οίτινες ηγωνίσθησαν δια την ανεξαρτησία και την εθνικότητα άλλων λαών, πώς να μην εξάξη άλλους τόσους αληθείς πατριώτας, ώστε να εξαρκέσουν να εξαγάγουν την εθνικότητα αυτών την θύελλαν του ξένου, πλησιάζουσαν να ναυαγιστή. Σκεφθήτε κατά πόσον ευχάριστον είναι να προσευχηθή τις εις τον Θεόν του εις την μητρικήν του γλώσσαν και κατά πόσον είναι πικρόν να προσευχηθή εις γλώσσαν ξένην, εις την οποίων να μη γνωρίζη τι λέγει, να μη γνωρίζη τι ζητεί. Διανοηθήτε κατά πόσον ευχάριστον ήθελεν είσθε εις υμάς, εις τας συζύγους σας, εις τα τέκνα σας να ακούητε εις την Εκκλησίαν την θείαν λειτουργίαν εις την εθνικήν γλώσσαν, και τί μεγάλην χαράν θα έχητε, βλέποντες τα τέκνα υμών, μανθάνοντα την μητρικήν των Ρωμανικήν γλώσσαν, την οποίαν άπαντες ενοείτε και όχι την ξένην. Κατά πόσον ευτυχείς θα είσθε, ακούωντες τα τέκνα σας διηγούμενα, ότι εις το σχολείον μανθάνουν εις την μητρικήν των γλώσσαν να αγαπούν τον Θεόν, τους γονείς και την πατρίδα. Αυταί είναι αι βάσεις, αίτινες μας παρακίνησαν δια να σχηματίσωμεν εν Βουκουρεστίω εν Κομιτάτον, υπό τον τίτλον Μακεδονορωμανικόν, σκοπός του οποίου άλλους δεν είναι ειμή να ιδή και αυτά τα δύο εκατομμύρια Ρωμάνων (Βλάχων) από Δουνάβεως, Αδριατικής και Αρχιπελάγους, ακούοντα τας ιεράς διδασκαλίας εις την εθνικήν των γλώσσαν, και παραδεχόμενα τα ημέτερα Ρωμανικά στοιχεία καθώς και μίαν εκπαίδευσιν εθνικήν, σύμφωνον με το πρόγραμμα, το εκδοθέν εκ του υπουργείου της δημοσίας εκπαιδεύσεως της Ρωμανικής πρωτευούσης. Θέλομεν να ιδώμεν τους δίδυμους αδελφούς μας, εκ Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ηπείρου, Αλβανίας καθώς και εκείνους της ελευθέρας Ελλάδος ν' αναγνωρίσουν τους αδελφούς των εκ της Τίσσας, Ευξείνου Πόντου και του Δνίστου, οίτινες αποτελούν μέρος του μεγάλου και ενδόξου έθνους των Ρωμάνων, το οποίον εκτείνεται από τον Ατλαντικόν Ωκεανόν μέχρι του Ευξείνου Πόντο και το οποίον κατέκτησεν όλον σχεδόν τον τότε γνωστόν κόσμον, ότι αναγνωρίζουν τέλος αυτούς τους αδελφούς, οίτινες τους παρατηρούν με κατεσπαραγμένην και πονούσαν καρδίαν πως αμελούν τον εθνισμόν των κατά τοσούτον μακράν απέχοντας αφ' ημών, και εν τω μέσω τοσούτων φυλών διαφόρου καταγωγής. Σεις είσθε, αδελφοί, το δακτυλίδιον, δια του οποίου δυνάμεθα εκ συμφώνου να εισέλθωμεν εις την μεγάλην και ένδοξον νεορωμανικήν οικογένειαν. Α αθρέψατε τα τέκνα σας ταύταν την δοξασίαν, και εστέ πεπεισμένοι, ότι εξεπληρώσατε την αποστολήν σας. Το Ρωμανο-Μακεδονικόν κομιτάτον Βουκουρεστίου επεφορτίσθη δια να διεθύνη την είσαξιν της εθνικής γλώσσας εις τα Ρωμανικάς εκκλησίας, και την σύστασιν εθνικών σχολείων εις όλας τας Ρωμανικάς πόλεις, κωμοπόλεις χωρία, τοιουτοτρόπως ώστε να ιδή μίαν ημέραν, όλα τα 14 εκατομμύρια Ρωμάνων έχοντα μίαν και μόνην φιλολοφίαν, μίαν και μόνην καλλιεργημένην γλώσσαν, ήτις δεν δύναται να ήναι άλλη, ειμή αυτή της Τραϊανής Δακίας, ήτις έφθασεν να συναμιλλάται εις την ωραιότητα με την Ιταλικήν γλώσσαν. Ζητεί όμως και την συνδρομήν υμών όλων κατά τα μέσα ενός εκάστου, σας παρακαλεί να σχηματίσητε και υμείς κομιτάτα, όπου οι Ρωμανοι (Βλάχοι) είναι περισσότερον συγκεντρωμένοι, άτινα (κομιτάτα), στενώς συνδεδεμένα με το γενικόν κομιτάτον Βουκουρεστίου, να εργασθούν από κοινού προς πραγματοποίησιν του εθνικού σκοπού.

Σκεφθήτε, αδελφοί, ότι η ώρα είναι κατάλληλος για ταύτην την μεγάλην επιχείρησιν των Ρωμάνων (Βλάχων) και ο Θεός προστατεύει εκείνους, οίτινες εργάζονται εν ονόματί του, και η ευθύνη θα ήναι βαρεία δι' εκείνους, οίτινες θα σταθούν οπισθοδρομικοί.

Καίσαρ Μποχλιάκ
Κ. Α. Ρωσέτης
Δ. Μπρατιάνος
Στρατηγός Τέλλ
Ιωάννης Μπρατιάνος
Π. Ι. Τζερνατέσκος
Γεώργιος Γκόγκας

Γεώργιος Κοτάδη
Ζήδος Ζιδερίδης
Γ. Τικόπουλος
Δ. Κοξάκοβιτζ

Παράρτημα 2ο [63]

ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΣ ΤΕΣΚΕΡΕΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Προς την Α. Παναγιότητα τον Πατριάρχην των ρωμαίων.

Η Α. Υ. ο Πρωθυπουργός εκοινοποίησε δι' υψηλού τεσκερέ ότι, επί τη αιτήσει των βλάχων, υπηκόων οθωμανών, όπως προφυλάξωσι τον εθνισμό αυτών, διδάσκοντες μεν εν ταις σχολαίς αυτών δια της ιδίας αυτών γλώσσης και λειτουργούντες εν ταις εκκλησίαις αυτών δι' ιδίων αυτών ιερέων και εν τη εθνική επίσης γλώσση, εκλέγοντες δε και αυτοί μουχτάρας, όπου εν πλειονοτήτι κατοικούσι, καθώς και υπό των άλλων εθνοτήτων διορίζονται τούτοι, εγένετο σκέψις εν τω Υπουργικώ Συμβουλίω, καθ' ην απεφασίσθη ίνα, επειδή κατά την άλλως τε υπό του κράτους παραδεδεγμένην θεμελιώδη αρχήν το κράτος φέρεται εξ ίσου προς πάσας τα διαφόρους εθνότητας, ανατέθη τω Υπουργείω των Εσωτερικών να κοινοποιήση τω Επιθεωρητή των Ευρωπαϊκών Νομών του Κράτους και τοις Νομάρχαις, οις δει, όπως, υπό τον όρον του να μη επέλθη προσβολή εις την από του Πατριαρχείου εξάρτησιν των βλάχων, μη εμποδίζωνται ούτοι εις την δι' ιδίων ιερέων εν τη εθνική αυτών γλώσση λειτουργίαν και εις την εν τοις ιδίοις αυτών σχολείοις δια της γλώσσης αυτών διδασκαλίαν, επιτράπη δ' αυτοίς να διορίζωσιν ιδιαιτέρους μουχτάρας, συνωδά τοις υφισταμένοις νόμοις, και μη κωλύωνται μεν οι διδάσκαλοι και οι επόπται, ους θέλουσι διορίζει εις τα σχολεία αυτών, από της εκπληρώσεως του καθηκόντος αυτών, η κοινότης όμως αποτείνηται δι' αυτούς προς το Αυτοκρατορικόν Υπουργείον της Παιδείας, συνωδά τη τάξει, εις δε τας εκλογάς των μελών του Διοικ. Συμβουλίου εισάγωνται και οι βλάχοι, και ότι η απόφασις αυτή, υποβληθείσα τω Άνακτι, έτυχε της αυτοκρατορικής κυρώσεως.

Εφ' ω προάγομαι ινά φέρω εις γνώσιν της Υμετέρας Παναγιότητος τα άνω.

Τη 18 Ρεβιουλεββέλ 1323 = 10 Μαϊου (1321) 1905

Ο Υπουργός
ΑΒΔΟΥΡΑΧΜΑΝ

[63] Οικουμενικό Πατριαρχείο, *Επίσημα έγγραφα περί της εν Μακεδονία οδυνηρής καταστάσεως*, εν Κωνσταντινουπόλει, 1906, σ. 100.

Παράρτημα 3ο

Αναφορές στα ελληνικά σχολεία της περιοχής

1885	Ίδρυση ελληνικού σχολείου της Κερκίνης[64].
1886-1887	Ενισχύονται οικονομικά οι κοινότητες Μπουτκόβου και ΆνωΠοροΐων για τη συντήρηση των σχολείων τους[65].
1887-1888	Δάσκαλοι στα Άνω Πορόια κατά το συγκεκριμένο σχολικό έτος[66]:
	Νικόλαος Μπάτσιος
	Σουλτάνα Μάλαμα
1889-1890	Διακόπτεται η επιχορήγηση της κοινότητας της Κερκίνης από την Επιτροπή προς Ενίσχυσιν της Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας (ΕΕΕΕΠ)[67].
	Ίδρυση ελληνικού σχολείου στο Σταρός[68].
1894-1895	Ελληνικά σχολεία στα Άνω Πορόια[69]:
	1 Δημοτικό σχολείο με 2 δασκάλους και 95 μαθητές
	1 Παρθεναγωγείο με 1 δάσκαλο και 65 μαθήτριες
	Αναφέρεται ότι στο χωριό Δελή Χασάν διδάσκει στο ελληνικό σχολείο ο Αβραάμ Στεργίου[70].
1897-1898	Έλληνες διδάσκαλοι στα χωριά κατά το συγκεκριμένο σχολικό έτος[71]:
	Άνω Πορόια: Α. Τοδίδης
	Μπούτκοβο: Π. Δ. Κορδόπαλος
1898-1899	Άνω Πορόια: Χρήστος Λάππας, Γ. Τζελέπης, Καλλιόπη Σπύρου.

[64] Παναγιώτης Ζιώγας Χρ., *Γεώργιος Μ. Παπαηλιάκης και Άνω Πορρόϊα Σερρών*, Θεσσαλονίκη, 2015, σ.199.

[65] Μπάκας Ιωάννης Θ., *Ο ελληνισμός και η μητροπολιτική περιφέρεια Μελενοίκου 1850-1912*, Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη, 2003, σ. 141.

[66] Μπάκας Ιωάννης Θ., ό.π., σ. 142.

[67] Μπάκας Ιωάννης Θ., ό.π., σ. 142.

[68] Georgi Strezov, *Dva Sandzakia ot Iztocna Makedonija*, Sofija, 1891, σ. 851.

[69] Μπάκας Ιωάννης Θ., ό.π., σ. 143.

[70] Παναγιώτης Ζιώγας Χρ., ό.π., σ.142.

[71] Μπάκας Ιωάννης Θ., ό.π., σ. 145.

	Σταρός: Χρήστος Παπαϊωάννου	
	Μπούτκοβο: Δημήτρης Μουταφτσής[72]	
1899-1900	Κατ' αυτό το σχολικό έτος, αποπέμπεται ο Έλληνας δάσκαλος από το σχολείο του Σταρός, το οποίο καταλαμβάνουν οι εξαρχικοί του χωριού, όπου και εγκαθιστούν Βούλγαρο διδάσκαλο[73].	
1902	Έλληνας Δάσκαλος στο Δελή Χασάν ο Αβραάμ Στεργίου[74].	
1903-1904	Έλληνες δάσκαλοι στα παρακάτω χωριά[75]:	
	Άνω Πορόια: Κ. Παπανικολάου, Τιμ. Εμμανουήλ	
	Λιπός: Γιοβ. Χ" Παπάς	
	Μπούτκοβο: Αθανάσιος Ιωαννίδης	
	Δελή Χασάν: Αβραάμ Στεργίου	
1904-1905	Άνω Πορόια: Δ. Παπακατούνης, Τιμ. Εμμανουήλ, Ευαγ. Μπαλαμώτη (ή Βαλαμώτη)	
	Λιπός: Δημ. Ιωαννίδης	
	Δελή Χασάν: Σταύρος Βασιλείου[76]	
1905-1906 & 1906-1907	Ενισχύονται οικονομικά από το Ελληνικό Προξενείο Σερρών τα ελληνικά σχολεία Μπουτκόβου και Άνω Ποροΐων[77].	
	Σημειώνεται κατά το έτος 1905 το όνομα του Ι. Κοκώνη, ως δασκάλου στο ελληνικό σχολείο του Δελή Χασάν[78].	
1907-1908	Μαθητές στα ελληνικά σχολεία Άνω Ποροΐων και Μπουτκόβου[79]	
	Μπούτκοβο	Άνω Πορόια
	Νηπιαγωγείο:5	48
	Α': -	16
	Β': 4	9
	Γ': 1	20
	Δ': 3	12

---

72 Μπάκας Ιωάννης Θ., ό.π., σ. 145.
73 Βλ. κεφάλαιο "Η σερβική προπαγάνδα".
74 Παναγιώτης Ζιώγας Χρ., ό.π., σ.142.
75 Μπάκας Ιωάννης Θ., ό.π., σ. 147-148.
76 Λεβέντης Στέργιος Ν., *Η εκπαίδευση στο Βαμβακόφυτο Σερρών (1894-2010)*, Βαμβακόφυτο, 2010, σ. 37.
77 Λεβέντης Στέργιος Ν., ό.π., σ. 41.
78 Παναγιώτης Ζιώγας Χρ., ό.π., σ.142.
79 Παναγιώτης Ζιώγας Χρ., ό.π., σ.150.

	Ε': -	5
	Στ': -	6
	Σύνολο: 12 μαθητές	116 μαθητές
1908-1909	Μπούτκοβο[80]	Άνω Πορόια
	Νηπιαγωγείο: 7	57
	Α’:5	18
	Β’:4	9
	Γ’:1	9
	Δ’:4	10
	Ε’: -	3
	Στ’: -	-
	Σύνολο: 21 μαθητές	106 μαθητές

[80] Παναγιώτης Ζιώγας Χρ., ό.π., σ.150.

Παράρτημα 4ο

Η δημογραφική εικόνα τις περιοχής μέσα από τα στοιχεία 5 διαφορετικών βιβλίων

Όνομα χωριού	Κάντσοφ 1900	Brancoff 1905	Χαλκιόπου-λος 1910	Ελ. Στρατός 1912	Ελ. απογραφή 1913
Ανατολή (Αναντολού)	400 Τούρκοι	-	418 μουσουλμάνοι	-	395 άτομα
Άνω Μαχμουτλή (Μπααλιά Μαχμουτλή)	88 Τούρκοι	-	78 μουσουλμάνοι	-	83 άτομα
Άνω Πορόια (Μπααλά Πορόι – Γκόρνι Πορόι)	2200 Βούλγαροι, 1100 Βλάχοι, 480 Τούρκοι	3840 Βούλγαροι εξαρχικοί, 750 Βλάχοι, 25 Έλληνες	790 ορθόδοξοι Έλληνες (εξ ων 725 βλαχόφωνοι), 1487 σχισματικοί βουλγαρίζοντες, 352 ρουμανιστές, 306 μουσουλμάνοι	2500 Βούλγαροι σχισματικοί, 1050 Έλληνες (Βλαχόφωνοι, εξ ων 450 ρουμανίζοντες), 450 μωαμεθανοί	2684 άτομα
Θεοδώρειο (Τοντόροβο)	260 Βούλγαροι	400 Βούλγαροι εξαρχικοί	245 σχισματικοί βουλγαρίζοντες	-	176 άτομα
Θεοδωρίτσι (Τοντορίτς)	180 Βούλγαροι, 220 Τούρκοι	200 Βούλγαροι εξαρχικοί	100 σχισματικοί, 150 μουσουλμάνοι	150 σχισματικοί, 400 μουσουλμάνοι	366 άτομα
Καλαμιές (Τσαΐρ Μαχαλέ)	200 Τούρκοι	384 Βούλγαροι πατριαρχικοί	100 μουσουλμάνοι	65 Βούλγαροι σχισματικοί	224 άτομα
Καλοχώρι (Γκλαμπόφτσα)	240 Βούλγαροι	-	Χωρίο μουσουλμανικό	129 μωαμεθανοί	193 άτομα
Καρασούλη	180	-	75	76	74 άτομα

	Βούλγαροι		μουσουλμά νοι	μωαμεθανο ί	
Καστανούσα (Πάλμες)	1150 Πομάκοι (σλαβόφων οι μουσουλμά νοι)	-	Χωρίο μουσουλμα νικό	1200 μωαμεθανο ί	1047 άτομα
Κάτω Πορόια (Ασαά Πορόι – Ντόλνι Πορόι)	750 Βούλγαροι, 1600 Τούρκοι	1368 Βούλγαροι εξαρχικοί, 10 Έλληνες, 6 Βλάχοι	600 σχισματκοί βουλγαρίζο ντες, 1060 μουσουλμά νοι	10 Έλληνες, 500 σχισματικοί , 1400 μωαμεθανο ί	1279 άτομα
Κερκίνη (Μπούτκοβο)	220 Βούλγαροι, 225 Τσερκέζοι, 160 Τούρκοι, 50 Αθίγγανοι	520 Βούλγαροι εξαρχικοί	520 ορθόδοξοι Έλληνες	15 Βούλγαροι σχισματικοί , 300 σλαβόφων οι Έλληνες, 1000 μουσουλμά νοι	1347 άτομα
Κληματερό (Ουρουμλή)	-	-	260 μουσουλμά νοι	99 μουσουλμά νοι	87 άτομα
Κορυφουδί (Κιουλαχλή)	80 Τούρκοι	-	110 μουσουλμά νοι	290 μωαμεθανο ί	248 άτομα
Λιβαδιά (Τζουμά Μαχαλέ)	150 Βούλγαροι	560 Βούλγαροι εξαρχικοί	-	130 σχισματικοί Βούλγαροι, 600 μωαμεθανο ί	250 άτομα
Μακρυνίτσα (Μάτνιτσα)	750 Βούλγαροι, 900 Τούρκοι	640 Βούλγαροι εξαρχικοί	150 σχισματικοί και 1000 μουσουλμά νοι	500 Βούλγαροι σχισματικοί , 1350 μουσουλμά νοι	1578 άτομα
Μεσόλοφος (Λοζίστα ή Λοζίτσα)	400 Τούρκοι	-	250 μουσουλμά νοι	345 μωαμεθανο ί	131 άτομα
Μοναστηράκι (Δελή Χασάν)	280 Βούλγαροι,	480 Βούλγαροι	80 ορθόδοξοι	5 σλαβόφων	511 άτομα

	140 Τούρκοι, 55 Αθίγγανοι	εξαρχικοί	Έλληνες	οι Έλληνες, 360 Βούλγαροι σχισματικοί , 40 μωαμεθανο ί	
Οδηγήτρια (Ραντίλα)	300 Τούρκοι	-	277 μουσουλμά νοι	-	240 άτομα
Παραπόταμος (Τσοκόλοβο)	250 Τούρκοι	-	218 μουσουλμά νοι	-	307 άτομα
Πλατανάκια (Σούγκοβο)	850 Βούλγαροι, 500 Τούρκοι	1800 Βούλγαροι εξαρχικοί	400 σχισματικοί βουλγαρίζο ντες, 250 μουσουλμά νοι	420 βούλγαροι σχιματικοί, 870 μωαμεθανο ί	1117 άτομα
Σιδηροχώρι (Κεσετζί Τσιφλίκ)	180 Βούλγαροι	400 Βούλγαροι Εξαρχικοί	-	240 Βούλγαροι σχισματικοί	154 άτομα
Σταυροδρόμι (Σταρός ή Σταρόσοβο)	460 Βούλγαροι	488 Βούλγαροι εξαρχικοί, 56 Βούλγαροι πατριαρχικ οί	125 σχισματικοί βουλγαρίζο ντες, 56 ορθόδοξοι Έλληνες	430 Βούλγαροι σχισματικοί	404 άτομα
Τζαφερλή	100 Βούλγαροι, 50 Τσιγγάνοι	120 Βούλγαροι πατριαρχικ οί	-	40 Βούλγαροι σχισματικοί	44 άτομα
Φιλήρα (Λιπός)	350 Βούλγαροι	490 Βούλγαροι εξαρχικοί, 80 Βλάχοι	150 Ορθόδοξοι Έλληνες υπό την βουλγαρική ν πίεσιν και 80 βλαχόφωνο οι ρουμανίζον τες.	320 Βούλγαροι σχισματικοί , 140 βλαχόφωνο ι ρουμανίζον τες	456 άτομα

BIBLIOGRAPHY

Blagoev, T. (1925). Belasica, Sofija.
Carnegie Endowment for International Peace, (1914). Report of the International Commission To Inquire into the Causes and Conduct of the Balkan Wars, Publication No. 4. Washington.
Carte ethnographique de la Macedoine Greque: presentant la repartition ethnique au moisd'aout (1915).
Charles-Lavauzelle, H., Historique du 244e Regiment d' Infanterie pendant, La Guerre 1914-1918 (1920). Paris.
Литовски, А. (2012). Јубилеен календар за егејскиот дел на Македонија во 2012 година. Битола.
Минов, Н. (2013). Влашкото прашање и романската пропаганда во Македонија (1860-1903). Арс Либрис, Скопје.
Picot M. E. (1875), Les Roumains de la Macedoine, Paris.
Sotiriadis, G. (1918). An ethnological map illustrating Hellenism in the Balkan Penisula and Asia Minor, London.